

magazin istoric

Apare din aprilie 1967

APRILIE 2013

magazin istoric

Apare din aprilie 1967

APRILIE 2013

SUMAR

aprilie 2013

4 Neprimind bacșiș,
automatul dă faliment
la noi

G. CĂLINESCU

EVENIMENT

5 109 mesageri
ai spiritului chinezesc
pe... Calea Victoriei

A.E. BUDURA

31 Securitatea
pe înțelesul tuturor

F. BANU

10 O relație
mult prea secretă
*Implicarea României
în soluționarea
războiului din Vietnam*

L.L. WATTS

15 Vizionarul
executat

*Despre perioada
post-comunistă*

A. GOLOPENȚIA

17 Interese
divergente,
cooperare reușită

Comisia mixtă a Prutului

TH. SMEU

21 Cronica
în fir de aur și argint

Tapiseria de la Bayeux

V. IONESCU

26 Partidul aprobă,
Securitatea nu găsește

*1970. Acord
pentru reînhumarea
lui Iuliu Maniu
și Ion Mihalache*

N. IONESCU-GURĂ

33 Pârleazurile
copilăriei

I. POPESCU

36 Tanchiștii
văzduhului

*Grupul 8 Asalt
pe Frontul de Est*

V. AVRAM

40 Pe vremuri
oamenii își trimiteau
scrisori

G. FILITTI

AȘA VĂ PLACE ISTORIA?

44 Românul
și carnea de cal

M. CAZACU

48 De neamul
moldovenilor...
sovietizați

L. PRISAC

53 Povești de alcov
din alte vremuri
de tranziție

A.-S. IONESCU

magazin istoric

Anul XLVII – serie nouă – nr. 4 (553)

aprilie 2013

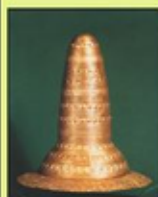
www.magazinistoric.ro

e-mail: mistoric1967@yahoo.com; mistoric@gmail.com

Revista figurează în baza de date EBSCO, din S.U.A.

1 Unul dintre „mesagerii” Împăratului Ctitor al Chinei unificate, Qin Shi Huangdi (221-207 î.H.), piesă impresionantă (între cele 109 etalate) – nu numai prin mărime, ci și prin frumusețea artistică – din Expoziția „Comorile huaxia”, ce va fi găzduită de Muzeul Național de Istorie a României, începând de la sfârșitul lunii aprilie

2 Așa-numita „pălărie de aur din Schifferstadt”, descoperită în aprilie 1835, în sud-vestul Germaniei, și datată de cercetători între secolele al XV-lea și al XIII-lea î.H., este un obiect enigmatic, cu o funcție încă necunoscută: armură, vas ceremonial, calendar ritualic, recuzită în vrăjitorie

3 Scena botezului lui Pocahontas, așa cum a fost imaginată de un pictor de mai târziu

4 Catedrala din Bayeux, capitala arondismentului Calvados, adesea, în Evul Mediu, reședință a ducilor de Normandia, al cărei muzeu păstrează tapiseria cunoscută ca „a reginei Matilda” (peste 70 metri lungime), reprezentând, în 58 de scene brodate în opt culori, cucerirea Angliei de către normanzi (Bayeux a fost primul oraș francez eliberat de Aliați, la 8 iunie 1944)

Revistă editată de
**FUNDAȚIA CULTURALĂ
MAGAZIN ISTORIC**

Președinte fondator
CRISTIAN POPIȘTEANU
(1932-1999)

Președinte de onoare
DIMITRIE G. STURDZA

Consiliul științific:
academician **DAN BERINDEL**,
academician
DINU C. GIURESCU,
academician
IOAN-AUREL POP

Redactor-șef
Dorin Matei

Secretar general de redacție
Florentina Dolghin

Redactori:

George Damian,

Alexandru Pițigoi,

Theo Stănescu-Stanciu,

Irina Țăranu

Secretar de redacție

Theodor Lianos

Director economic

Doina Pascu

Corectura

Georgeta Apreotesei

Secretariat

Constanța Avram

Difuzare

Constantin Petrescu

Consilieri:

Ioana Ursu,

Radu Ion Popescu,

Haralambie Voicilaș

București, Piața Valter Mărăcineanu, nr. 1-3,
sau strada Victor Efimiu, nr. 2, etaj III, 285,
287, Sectorul 1, Oficiul poștal nr. 15, Căsuța
poștală 15-702, Cod 010155, Telefon, Fax:
021.315.09.91, 021.312.68.77

Tipărit la C.N.I. – „CORESI” S.A. București

ROMÂNUL ȘI AUTOMATUL

GEORGE CĂLINESCU

Acum doi-trei ani, centrul Capitalei căpătase un aer de modernitate americană deosebit, prin apariția câtorva baruri automate de un lux indiscutabil. Aparat de nichel strălucitor și sticlă, exactitate și lux rece de sanatoriu, consumație cu preț absolut fix și computabil dinainte, repeziciune și abolirea bacșișului. La început, a fost o învâlmășeală, că nu puteai să-ți tragi sufletul. Chestie de curiozitate și snobism. Apoi clientela

s-a rărit din ce în ce, barurile au început să se adulateze cu restaurantul de tip vechi și, în urmă, au dispărut toate, fără excepție. Cauza? Desigur proprietarii au investit capitaluri prea mari, care n-au putut fi recuperate. Dar de ce? Aduceți-vă aminte că în ultima vreme, românul se așeza pe un scaun, chema un chelner și-i da bani să-i scoată din automat, contra bacșiș, anulând astfel tocmai rațiunea de a exista a automatului. Alteori, la aruncarea monetei, un cap omenesc apărea în dreptul geamului, făcându-ți semn să te prezinți la o ușă, sau o mână întorcea talerul rotativ.

Automatul a murit fiindcă nu era în spiritul românului. Ce vrea românul? Românul, trăind într-o țară îmbelșugată, vrea să aibă multe alimente înainte. Apoi vrea să-și aleagă. Clientul de restaurant român schimbă de câteva ori farfuria, tacâmul, pâinea și trimite friptura înapoi la grătar ca să i se rumenească, „știi cum îmi place mie“. Gustul românesc nu se poate încă standardiza, și un chelner român trebuie să prindă din aer capriciul fiecărui

consumator, făcându-i combinații originale. La niciun restaurant mare românesc, pentru lume oricât de selectă, nu se poate păstra ceremonia-lul unui menu tipic. Românului i se face deodată gust de zeamă de varză după pateu de ficat și de pătrunjel verde pe raci. Dar mai e ceva. Românului nu-i place meschinăria, fiind capabil de o hrană abundentă, și din această cauză, e și puțin fanfaron.

Un român se laudă cu cât cheltuiește, nu cu cât economisește, și firește că mâncarea de automat costă cât scrie pe dulap și toată lumea știe de cât ai mâncat. Apoi românul a păstrat ceva turcesc în el, și anume vrea să fie servit la bătaia din palme și să fie măgulit cu „săru-mâna!“ și „să trăiți, șefule!“. De aceea el vrea să dea bacșiș. Chiar trebuie să facem o restabilire de fapte. Nu e adevărat că România e țara bacșișului, cum va fi fost Turcia, cum era Italia și cum e în fond orice țară occidentală, în care toată servitorimea caută să ciupească, mai zgomotos sau mai protocolar. România e țara în care cetățeanul vrea să dea bacșiș și face cu ochiul cu înțelegere omului de serviciu, dacă-l vede amărât că un pârilit i-a dat numai un leu. Automatul e făcut pentru o țară de proletari, ca America, în care puțini au servitori, fiindcă foarte mulți au fost servitori.

(*Gâlceava înțeleptului cu lumea,*
Pseudojurnal de moralist,
vol. I, 1927-1939, Editura Minerva,
București, 1973, pp. 303-304)

57 Un Monsenior
prea optimist
*Raport italian
despre Biserica catolică
din România în anii '50*
C. OPREA

60 Doi stâlpi
ai Maiestății Sale
Povestea MI5 și MI6
**C. TRONCOTĂ,
D. MATEI**

65 Milenii, secole
și o lună într-o pagină

EXCLUSIVITATE

66 Doi plus patru
nu fac totdeauna șase
*Negocierile pentru
reunificarea Germaniei*
M. NARINSKI

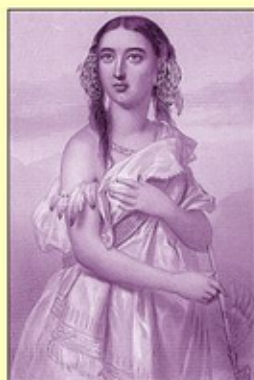
**PASTILA
DE CUVINTE**

72 Dregătorii mesei
și ai dormitorului
voievodului
M. SALA

ECOURI

73 Acasă
la Picu Pătruț
N. DĂDÂRLAT

ISTORIE ȘI FILM

74 Pocahontas
**T. STĂNESCU-
STANCIU**

**A FOST ODATĂ
CA NICIODATĂ...**

78 De Florii
G. ROȘU

80 Întâlnirea
a decurs
într-o atmosferă caldă,
tovărășească...
*Ultima întrevedere
Ceaușescu-Kadar*
L. WELLMANN

85 Legendarul
întemeietor
al Imperiului
Soarelui Răsare
M. BUJOREANU

**HOOVER
INSTITUTION**

93 Starea emigrației
române

RUBRICI

64 Pentru biblioteca
dumneavoastră

83 Clio anunță
Întâlnirea istoricilor
români și ruși
V. BUGA

89 În București,
acum 50 ani

92 Telex

79, 94, 95
Blitz... Concurs;
Rebus; Dialog

Vas ritual de bronz dui (sec. IV-III î.H.)

neoliticului, prin intermediul a trei piese de jad și una de ceramică neagră, aparținând făuritorilor Culturii Liangzhu (3300-2200 î.H.), și al altor două piese, create de făuritorii Culturii Majiayao (3300-2050 î.H.).

Piese de jad expuse – un *cong*, obiect de cult folosit în ceremoniile dedicate cinstirii pământului de necuprins, ca simbol al puterii și bogăției; un *bi*, disc folosit în ceremoniile dedicate cinstirii cerului; un *yue*, halebardă rituală, simbolizând puterea politică și militară – constituie exemple reprezentative pentru cultul jadului, care s-a perpetuat în China, fără întrerupere, timp de 8.000 de ani. Națiunea chineză a respectat, cinstit, adorat și iubit jadul pentru calitățile sale unice, ce simbolizează demnitatea, gentilețea și puritatea, pentru durabilitatea sa ce inspiră încrederea în nemurire, pentru frumusețea lui, ce-l face demn de a fi intermediar în dialogul cu cerul. De-a lungul istoriei,

obiectele de artă din jad au jucat un rol de importanță maximă în viața individului și a întregii societăți chineze, neegalată de niciun alt obiect de artă. Piese de jad, învăluite în mister, și-au creat propria lor cultură, oferind sprijin spiritual locuitorilor

Chinei.

Mărturiile turnate în piese de ceramică ale neoliticului – ceașca de ceramică neagră din Cultura Liangzhu și două vase pictate din Cultura Majiayao – pot fi considerate reprezentante demne ale epocii istorice a neoliticului, atât datorită fineții executării și realizării artistice sugestive, cât și frumuseții liniei și eleganței elementelor decorative unice.

Caracteristicile epocii istorice a bronzului din China (între secolele XIX î.H. și III î.H.) sunt ilustrate de 19 piese cu grijă selectate din renumita colecție de bronzuri a Muzeului din Shanghai (*Magazin istoric*, nr. 10/2004). Sunt

cu precădere vase rituale cu puteri simbolice, folosite în dialogurile cu zeii, cu elementele cerului și cu spiritele strămoșilor sau cu ocazia unor importante manifestări ale puterii de stat ori sunt purtătoare ale unor însemnări istorice.

Spre deosebire de cultura bronzului din alte regiuni ale lumii, în China antică pieselor de bronz li se conferea o mare importanță religioasă și politică, numărul și forma lor fiind strict precizate în ierarhia socială. Datorită faptului că aceste recipiente rituale erau considerate simbol al puterii și al autorității centrale, documentul legitimității lor, turnarea lor a fost privilegiul princi-

Vas ritual de bronz gu (sec. XIII î.H.)

Vas ritual de bronz gui (1046-sec. X î.H.)

Eveniment

Statuetă de ceramică Tangsancai (dinastia Tang, 618-907)

MESAGERII SUFLETULUI HUAXIA

ANNA EVA BUDURA

În ziua de 1 martie 2013, un convoi de mașini sub pază strictă s-a oprit în fața Muzeului Național de Istorie de pe Calea Victoriei. Reprezentanții presei au putut înregistra un eveniment de cea mai mare importanță în istoria relațiilor culturale româno-chineze: sosirea la București a pieselor Expoziției „Comorile huaxia”. „Mesagerii” au fost întâmpinați cu mare emoție de cei peste 100 de angajați ai Muzeului Național de Istorie a României, în frunte cu directorul general al acestuia, domnul dr. Ernest Oberländer-Târnoveanu. Prețioasele piese, 109 la număr, a căror valoare se ridică la sute de milioane de dolari, au fost „cazate” într-un depozit cu aclimatizare specială și foarte bine păzit, din incinta muzeului. Aici așteaptă întâlnirea, la sfârșitul lunii aprilie, cu vizitatorii români, pentru a le spune povestea lor, a le transmite mesajul venit din negura neoliticului și a le oferi bucuria cunoașterii creațiilor nemuritoare ale meșterilor făurari ai vaselor rituale de bronz, ai statuilor de teracotă, ai diafanelor piese de jad și porțelan.

În studiul intitulat *Comorile națiunii huaxia* puncte de legătură a Eurasiei, domnul Yao An, de la Centrul de Schimburi de Vestigii Culturale din China, arată că organizatorii chinezi ai Expoziției „Comorile huaxia” au conceput-o ca pe „o punte de legătură”, un arc spiritual între Estul și Vestul marelui continent eurasiatic, arc de-a lungul căruia pulsează puterea creatoare a schimburilor culturale și spirituale. În acest

scop, ei au ales peste 100 de piese reprezentative din colecțiile celor mai prestigioase muzee ale Chinei – Muzeul Palatului Imperial din Beijing și Muzeul orașului Shanghai, precum și muzeele provinciei Shaanxi și orașului Xi'an –, dintre piesele descoperite prin săpăturile arheologice de-a lungul Drumului Mătăsii [Magazin istoric, nr. 10/1983, 7/1998, 6/2010], în ultimele câteva decenii. Ele acoperă 5.000 de ani din istoria Chinei,

respectiv de la neolitic până la dinastia Qing (1644-1911), și au menirea „să explice lunga istorie a națiunii chineze, precum și strălucita cultură creată de-a lungul Drumului Mătăsii, astfel încât vizitatorii români să perceapă bogăția și puterea unică de atracție a culturii multimilenare chineze, spre binele întăririi prieteniei tradiționale dintre popoarele chinez și român”.

Vizitatorii se vor putea familiariza cu specificul epocii

Vas ritual de bronz hu din India (probabil sec. VII sau început de sec. VIII)

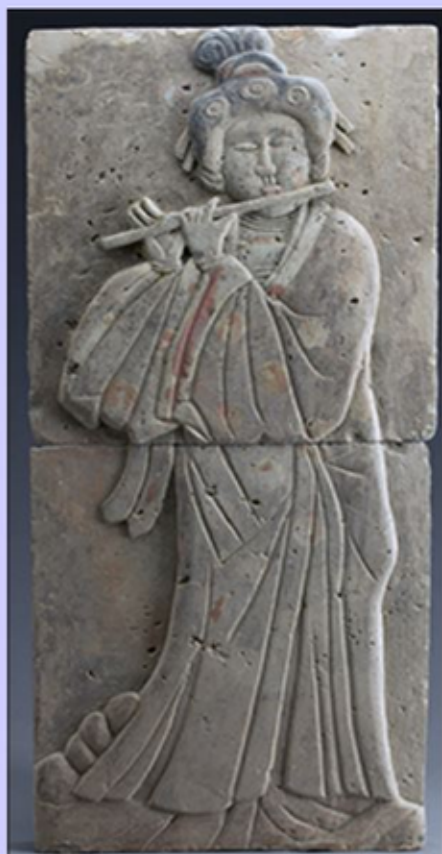
mai mici detalii. Timp de 14 ani, 700.000 de oameni au săpat în profunzimea Muntelui Li, pregătind interiorul, au deviat apa a două râuri, au pregătit fosele și au executat statuile a 8.000 de generali, ofițeri și soldați. La moartea lui, survenită subit, a fost depus în camera mortuară a mausoleului în triplu coșciug, din care cel de afară era turnat din plumb. Constelațiile de pe plafonul camerei mortuare, elementele caracteristice de pe harta Chinei au fost realizate din pietre prețioase, iar râurile din mercur. Întregul mausoleu ascunde comori inimaginabile. Singurul compartiment al acestuia care, după descoperirea din 1974, este accesibil cercetării științifice și vizi-

tatorilor, se constituie din cele trei fose, cu o suprafață totală de peste 20.000 m². Aici stau de veghe, în formațiune de luptă, 8.000 de ostași de-ai săi de teracotă, măturie a măreției sale și a scurtei dinastii Qin, a nivelului politic, militar și artistic de dezvoltare atins de societatea chineză, întru-chipare a înțelepciunii și talentului chinezilor din Antichitate.

Cele trei piese din actuala expoziție, reprezentând un general, un ofițer și un arcaș, impresionează atât prin frumusețea artistică și autenticitatea ținutei militare și a uniformei, cât și prin valoarea artistică și istorică. Un cal și două arme de luptă, precum și o piesă de ceramică cu imaginea păsării Phoenix, din aceeași perioadă, completează imaginea acestei epoci istorice tulburătoare.

Istoria celor patru secole ale dinastiei Han (206 î.H.-220 d.H.) – perioadă în care unificarea Chinei s-a desăvârșit, au fost adoptate măsuri pentru refacerea economiei și s-a realizat o bunăstare generală – își găsește reflectarea în această expoziție prin piese de ceramică reprezentând

„cele șase animale domestice”: porc, cal, bovine, oi, păsări și câine, prin componentele arhitecturii caselor, prin piesele de bronz folosite în căminele oamenilor, precum oglinda, opaițul și tămâielnița-încălzitoare de mâini. Totodată, nu lipsesc nici figurile de teracotă de mici dimensiuni, reprezentând militari, și nici piesele de harnașament, care reflectă puterea militară a Marelui Imperiu Han, putere capabilă să respingă cu succes invaziile repetate ale xiongnu (huni) și să deschidă Drumul Mătăsii, cale liberă unor schimburi culturale și comerciale cu țările Asiei Centrale și India și, într-o viziune mai amplă, chiar cu Imperiul Roman.

Basorelief pe placă de marmură (907-960)

pilor sau al unor personalități de vază desemnate de aceștia.

Denumirile date recipienților exprimă venerația cu care au fost tratate și stabilesc poziția pieselor în ierarhia tezaurului național. Un pocal ritual în forma unei păsări, folosit pentru libațiune, poartă numele de *jue*, nume scris cu ideograma care înseamnă înaltul rang nobiliar de duce, iar un altul a primit numele de *zun*, nume scris cu ideograma care desemnează respect. Elementele decorative complexe antropomorfe, zoomorfe contribuie la atmosfera plină de mister și smerenie, care învăluia ceremoniile aducerii sacrificiilor sau prezentării ofrandelor, ritualurile de instalare a principilor, de înființare de noi state etc.

In expoziție se află piese reprezentative pentru tipuri de vase de genul *ding* – tripod cu importanță simbolică pentru întruparea stabilității puterii de stat și, totodată, vas de gătit preparate ce urmau a fi prezentate drept ofrandă, vase pentru stocarea

și prepararea alimentelor rituale *gui*, *xu*, *dui*, pocale pentru libațiune *jue*, *gu*, *jia*, vase pentru abluțiune *li* și *pan*. Deoarece marile ceremonii și banchete ale epocii bronzului se desfășurau în sunetele maiestuoase ale unor piese muzicale interpretate la instrumente de percuție turnate în bronz, în expoziție și-a găsit locul o piesă din complexul instrument *bo*, iscusit decorată cu imaginea dragonului.

Cele mai impresionante piese care copleșesc vizitatorii, nu doar prin mărimea, ci și prin frumusețea artistică sunt fără îndoială „mesagerii” Împăratului Ctitor al unității statale a Chinei, Qin Shi Huangdi (221-207 î.H.). După înfăptuirea actului istoric, suve-

*Avalakiteshvera – Zeița Milosteniei
(dinastia Sui, 581-618)*

ranul a ordonat măsuri pentru realizarea *de facto* a unificării tuturor activităților statale: a legilor, a scrierii ideogramelor, a unităților de măsură etc. Totodată, conștient de importanța actului realizat, a ordonat realizarea a trei mari obiective: construirea unui zid de apărare în nordul imperiului, a unui palat maiestuos, demn de el și de urmașii săi, și a unui maușoleu care să-i eternizeze numele și fapta. Chiar din primul an al domniei sale, sute de mii de oameni, condamnați, prizonieri de război, nemulțumiți de actul unificării, au început să trudească pentru realizarea acestora.

Mausoleul a fost cel mai drag obiectiv al inimii împăratului și personal a schițat planurile acestuia, s-a ocupat de executarea celor

Tāmāi – încălzitoare de mâini (dinastia Han (206 î.H.-220 d.H.))

Avanpremieră editorială

Autorul este bine cunoscut cititorilor revistei Magazin istoric (nr. 12/2010, 1, 2/2011; 1-4/2012). Din cel de al doilea volum al trilogiei sale, intitulat Cei dintâi vor fi cei din urmă. România și sfârșitul Războiului Rece, ce va apărea în curând la Editura RAO, publicăm, începând cu acest număr, câteva extrase despre rolul diplomației române în efortul de încheiere a păcii în războiul din Vietnam și contramăsurile Moscovei pentru discreditarea acelor contribuții.

RĂZBOIUL CLANDESTIN AL TRATATULUI DE LA VARȘOVIA CONTRA ROMÂNIEI

LARRY L. WATTS

Secretizarea și compartimentarea au conlucrat și ele contra unei percepții corecte a României în S.U.A., dincolo de faptul că sunt componente ale patologiei organizaționale. Pe lângă relațiile economice și, într-o mai mică măsură, cele culturale – care au reprezentat baza relansării relației dintre S.U.A. și România – Washingtonul a devenit interesat de cooperarea în domeniul securității și al politicii externe cu aliatul cel mai neascultător al Moscovei, după criza rachetelor din Cuba. Inițial, rațiunea interesului american a fost aceea că România oferea o perspectivă din interiorul Blocului comunist, care nu era realizată în primul rând pentru a servi politicii și obiectivelor strategice sovietice.

Motivul pentru care România a devenit ulterior atât de importantă pentru Statele Unite era bine rezumat un deceniu mai târziu, într-o informare pentru unul dintre consilierii pentru securitatea națională ai președintelui Gerald Ford, generalul Brent Scowcroft. Conducerea română „arătase o dorință de a lucra strâns cu noi într-o serie de probleme internaționale”, cât și „abilitatea și viziunea de a aduce contribuții semnificative la unele dintre obiectivele noastre”. Dacă românii erau capabili să continue rezistența lor

față de presiunile sovietice, puteau „încuraja un stil de politică externă comunistă compatibilă cu interesele noastre”.

Pe de o parte, acest lucru se reflecta în convorbirile ame-

ricano-române pe diverse chestiuni strategice (cum ar fi politica nucleară, securitatea europeană, evoluțiile în anumite regiuni de pe glob și relațiile cu țările în curs de dezvoltare etc.), care le-au permis amândurora să verifice consecvența celuilalt în ceea ce privește interesele definite în particular, politica declarată în mod public și comportamentul de-a lungul vremii.

Pe de altă parte, Washingtonul era interesat de forme ceva mai deosebite de cooperare și, în special, de mediere, mai ales acolo unde interesele S.U.A. erau

Statele Unite căutau o soluție pentru a pune capăt angajării lor în Vietnam

Este o mare bucurie să vezi în această expoziție ilustrarea, cu piese rezultate din cele mai recente situri arheologice, a măreției celei mai ilustre perioade a istoriei Chinei: epoca Dinastiei Tang (618-907). Epocă de glorie, perioadă în care realizările materiale și culturale, ale relațiilor diplomatice și culturale cu țările de pe o arie geografică întinsă ating cele mai înalte cote. Capitala ei, Chang'an, punctul de pornire al Drumului Mătăsii, a devenit un centru important cultural internațional, din care iradiuau cuceririle Chinei, oferindu-se cu generozitate miilor de studenți și învățăcei veniți din Japonia, țările Asiei,

Indiei etc. Totodată, acolo se absorbeau cu sete credința budistă, cunoștințele, obiceiurile, muzica, instrumentele muzicale, dansul, produsele altor popoare.

Exponatele emană un parfum exotic, printre care se evidențiază statuetele de ceramică cu smalt tricolor (Tang sancai), reprezentând figuri de neamuri cu fizionomie indo-europeană. În nicio epocă istorică nu au fost desco-

perite un număr atât de mare de asemenea statui ca în timpul Dinastiei Tang. Ce-

ramica cu smalt tricolor este o creație artistică unică, caracteristică dinastiei Tang, pe care specialiștii o consideră o nestemată a istoriei ceramicii din China.

Pătrunderea și acceptarea credinței budiste au adus cu sine și creațiile artistice din India și Nepal, ale căror exemplare realizate în China au exercitat o influență inovatoare asupra artei. Pieseile reprezentând-o pe Bothisatwa Avalokiteshvera – zeița

Vas celadon din faimoasele cupatoare din Yaozhou

Basorelief pe placă de marmură (907-960)

milosteniei –, statuetele funerare, vasele de cult din expoziție oferă o imagine complexă a modului în care au fost acceptate elementele decorative ale acestei arte și a felului în care artiștii chinezi au înțeles să le adapteze gustului artistic local.

Actuala expoziție oferă un bun prilej specialiștilor și iubitorilor de porțelanuri de a urmări evoluția acestora în varietate și stil artistic, în finețe și rafinament, de la primele piese de celadon și până la ultimele, ce au atins perfecțiunea, de a cunoaște numele celor mai vestite centre de producere a lor, precum și caracteristicile lor. ■

chiar dacă, periodic, știrea ajungea pe prima pagină în presa americană și internațională (adesea prin operațiuni de discreditare ale aliaților oficiali ai României, care căutau să torpileze această încercare) și în ciuda faptului că președintele Lyndon B. Johnson le-a menționat discret în memorii.

**Știri despre eforturile României
ajungeau adesea în paginile ziarelor
prin eforturile de discreditare
ale Moscovei**

**Zhou Enlai se întâlnește cu președintele
Consiliului de Miniștri
Ion Gheorghe Maurer (primul din dreapta)
și cu prim-vice-președintele Bodnăraș
(al treilea din dreapta) în România, iunie 1966**

Cel mai izbitor exemplu al acestor omisiuni a fost influența istorie oficială a războiului din Vietnam a Departamentului Apărării al S.U.A. – cunoscută colocvial sub numele de *Pentagon Papers* –, care a trecut complet cu vederea rolul Bucureștiului în 1965, abia dacă a remarcat contribuția sa în 1966 și a caracterizat, în general, eforturile României în termeni negativi, diametral opuși celor în care fuseseră exprimate aprecierile președintelui Johnson și ale echipei desemnate să supravegheze diferitele încercări de soluționare diplomatică a războiului din Vietnam. Lucrarea a fost încheiată în ianuarie 1969, înainte ca președintele Nixon să solicite, în 1971, și pe baza aceleiași aprecieri favorabile României să medieze, din nou, între S.U.A. și Vietnamul de Nord. Ro-

mânii dispuneau de o deschidere deosebită la Hanoi, grație relațiilor stabilite încă din timpul vizitei lui Ho Și Min la București, în 1957 și pentru că România era cel mai mare contributor de asistență nemilitară din Tratatul de la Varșovia pentru Vietnam.

În absența unor mărturii chineze care să confirme acest lucru, este imposibil să știm cu siguranță dacă și în ce măsură insistența României a jucat vreun rol în schimbarea de atitudine a Beijingului, la finele anilor 1960. În 1969, Beijingul deja admitea deschis negocierile, coroborat cu interesul său în mod explicit în scădere, datorită orientării Vietnamului de Nord spre Moscova. Astfel, în septembrie 1969, conducerea chineză îi spunea prim-ministrului român că „în problema vietnameză, fie vietnamezii continuă rezistența și lupta, fie vor negocia [cu Statele Unite] la Paris. Este exclusiv problema partidului vietnamez și noi nu ne-am amestecat niciodată în aceasta... Mai mult, Uniunea Sovietică și-a băgat nasul în această problemă, ceea ce ne face pe noi mai puțin doritori să ne implicăm.”

Totuși, pentru români, implicați direct în procesul de mediere, deja se profilase primul mare succes în urmă cu doi ani, în septembrie-octom-

brie 1967, când eforturile Bucureștiului și-au arătat primele roade, ceea ce le-a adus numele de cod „Packers” – după numele formației care câștigase recent campionatul de fotbal american – ca un simbol al încrederii președintelui Johnson în operațiune.

Moscova și-a mobilizat aparatul de inducere în eroare și dezinformare, inclusiv serviciile de informații și diplomatice ale aliaților loiali și ale clienților, împreună cu agenți conștienți sau involuntari, pentru a sabota efortul României. KGB a desfășurat o operațiune paralelă în 1967 pentru a afecta relațiile româno-chineze, lansând o versiune falsă a însemnărilor lui Zhou Enlai, după recenta întâlnire cu liderii români. Potrivit acesteia, liderul chinez îl caracteriza pe Ceaușescu doar un conducă-

**Averell Harriman este întâmpinat la București
de Vasile Șandru,
adjunct al ministrului de Externe**

tor de „rangul patru”, considerându-i pe colaboratorii săi cei mai apropiați ca fiind mult mai importanți, iar despre unul dintre ei Emil Bodnăraș, care avea și cea mai apropi-

implicate direct (fie pentru că Statele Unite constituiau una dintre părțile medierii fie pentru consecințele strategice pe care succesul sau eșecul medierii le aveau pentru politica S.U.A.). Deși adesea exista o recunoaștere publică a implicării Bucureștiului în aceste medieri, natura lor precisă și progresele înregistrate erau confidențiale, făcându-le vulnerabile la interpretări greșite din partea părților interesate. Așa s-a întâmplat cu eforturile de mediere române în cazul războiului din Vietnam.

În toamna lui 1965, Washingtonul a căutat implicarea Bucureștiului mai întâi prin intermediul ambasadorului Românici în Statele Unite, iar mai apoi prin ministrul de Externe Corneliu Mănescu, cu ocazia întâlnirii cu secretarul de Stat Dean Rusk, din 14 octombrie 1965. Mănescu a afirmat că, „potrivit lui, o soluție putea fi obținută doar prin discuții directe, și România nu putea acționa ca mediator”. După ce l-a asigurat pe Mănescu că Statele Unite „nu îi cereau să acționeze ca mediator”, Dean Rusk a specificat că „nu se poate ști, totuși, ce canal, direct sau indirect, poate fi ales pentru a fi utilizat” și că „dacă România primea un semnal, îl ruga doar pe domnul Mănescu să se asigure că semnalul nu era blocat”. Peste două săptămâni, Emil Bodnăraș relatează despre această întâlnire chinzelor.

Deși favorabil scopului final de a se pune capăt războiului, Bucureștiul s-a arătat extrem de reticent în a se implica. Românii se aflau într-o poziție de două ori conflictuală, în primul rând deoarece evitau, în relațiile interna-

***Interesul american pentru România,
generat de dorința Bucureștiului
de a conlucra strâns
într-o serie de probleme internaționale***

ționale, implicarea ideologică – de fapt, aceasta era esența celebrei lor „declarații de independență” din aprilie 1964 – și deci nu erau de acord cu poziția S.U.A., conform căreia americanii aveau dreptul sau obligația de a lupta în Vietnam. Un deceniu mai târziu, România avea să participe alături de S.U.A. (și China) la acordarea de asistență angolezilor care luptau împotriva trupelor cubaneze sponsorizate de sovietici, în baza aceleiași logici, subliniind totodată că locuitorilor țării respective trebuie să li se permită să-și rezolve problemele fără intervenție străină.

In al doilea rând, Bucureștiul nu era nerăbdător să medieze pentru că știa – în acel moment, mai bine decât Washingtonul – că Beijingul se opunea cu hotărâre negocierii. Românii nici nu-și

doreau, nici nu-și permiteau să compromită relația Beijing-București, care fusese consolidată abia cu puțin timp în urmă. Republica

Populară Chineză era nu doar principala contrapondere la U.R.S.S. în interiorul „comunității socialiste” și astfel un sprijin politic esențial al României vizavi de Moscova, ci curând avea să devină o sursă importantă de asistență și cooperare în domeniile financiar și militar pentru București.

Astfel, România s-a angajat într-un efort care a durat doi ani (1966-1967) pentru a convinge Beijingul că o pace negociată este de dorit și că merită să își dea acordul și sprijinul măcar pentru a permite Bucureștiului să exploreze posibilitatea fără obstrucție din partea Chinezei. Documentele declasificate până în momentul scrierii acestui volum sugerează că serviciile de informații ale S.U.A. nu știau sau nu erau interesate de aceste eforturi, atribuindu-le, prin urmare, o importanță redusă,

Ceaușescu cu conducătorul delegației chineze Deng Xiaoping și cel al delegației sovietice Leonid Brejnev, la Congresul al IX-lea al P.C.R., București, 1965 (arhiva online a comunismului românesc, cota: 30/1965)

omologului său român, prin care mulțimea Guvernului român pentru eforturile sale „de a se ajunge la o soluționare onorabilă și pașnică”. Secretarul de Stat Dean Rusk a fost, de asemenea, impresionat, propunând chiar nominalizarea de către Statele

Dean Rusk voia să propună România pentru Premiul Nobel pentru Pace și pentru... Premiul Lenin pentru Pace

McGeorge Bundy cu președintele Kennedy

Unite a României la Premiul Nobel pentru Pace. Rusk a exagerat chiar, aducând în discuție și o nominalizare pentru Premiul Lenin pentru Pace. Averell Harriman, care lua și el parte la discuție, a remarcat că în acel caz propunerea trebuia să vină din altă parte. Interlocutorul român nu s-a arătat interesat de propuneri. Rusk a descris ulterior contribuția Bucureștiului ca fiind cea mai importantă, dintre cele ale partenerilor est-europeni, plasând în mod explicit în contrast eforturile „mai puțin constructive” făcute de Ungaria și Polonia cu cele ale României, despre care a subliniat că au fost nu doar „serioase și sobre”, ci și „responsabile și rezonabile”.

Averell Harriman, pe care președintele Johnson l-a desemnat emisarul său special

pentru găsirea unei soluții de încheiere a războiului, a dat o apreciere înaltă medierii române. Harriman s-a exprimat public la vremea aceea, afirmându-și admirația față de abilitatea Bucureștiului de a menține comunicarea deschisă și a subliniat că fusese „impresionat” în mod special de „atenția meticuloasă” și „claritatea” rapoartelor primite de la partea română, de eforturile deosebite „pentru evitarea oricărei posibile neînțelegeri”. Harriman a fost atât de impresionat, încât a preluat personal misiunea de supraveghere a canalului român de informații.

Si alți oficiali ai Administrației, care nu cunoșteau toate detaliile contactelor romano-americane (sau sino-române) cu privire la Vietnam, au recunoscut că România se afla în poziția cea mai favorabilă pentru avansarea negocierilor. Astfel, secretarul de Stat adjunct McGeorge Bundy a enumerat principalele aspecte care avantajau Bucureștiul față de Varșovia ca posibil loc al negocierilor, începând cu șirul de rapoarte diplomatice „corecte și imparțiale” sosite de la București și continuând cu faptul că era „în mod

evident cel mai independent” dintre toți membrii Tratatului de la Varșovia, că ajutorul considerabil acordat

Vietnamului de Nord nu fusese unul militar (cu excepția combustibilului pentru avioane), că avea o presă mult mai liberă și nu prezenta un antisemitism oficial (Polonia era angajată în acel moment într-o epurare a liderilor comuniști evrei „sioniști”). Ceea ce de pe tort o reprezenta faptul că România deținea, în acel moment, președinția Adunării Generale a Organizației Națiunilor Unite și avusese chiar un reprezentant în Consiliul de Securitate al O.N.U. în 1968.

În fapt, la Casa Albă nu exista nicio controversă cu privire la primordialitatea candidaturii României – candidatură propusă de Washington, nu căutată de București. Abilitatea aparent unică a

Dean Rusk, președintele Johnson și ministrul Apărării Robert McNamara

României de a „juca un rol constructiv în acest proces” îl convinsese până și pe președintele Johnson să ceară Departamentului de Stat să pregătească opinia publică străină pentru această alegere.

(Va urma)

ată și îndelungată relație cu șeful Securității chineze, Kang Sheng ar fi spus că „îl ura pe Ceaușescu”.

În 1967, U.R.S.S. avea deja interese clar identificabile pentru încheierea războiului din Indochina, dar își dorea, de asemenea, să evite ca România să joace un

Harold Wilson

rol independent în acest deznodământ. Kremlinul dorea un anume tip de sfârșit pentru război unul care ar fi favorizat interesele proprii, prin consolidarea și extinderea influenței sale în regiune, în dauna americanilor (și a chinezilor), și care nu ar fi sporit independența și așa datătoare de bătaie de cap a Bucureștiului.

In acest scop, Moscova a diseminat un val de dezinformări în Occident, pretinzând că aportul României ar fi fost unul inexistent și că Bucureștiul nici măcar nu era în contact cu liderii vietnamezi de la Hanoi, insistând în același timp pe lângă nord-vietnamezi că medietorii români ar fi, de fapt, agenți ascunși ai Washingtonului. La un moment dat, Moscova a reușit să-l păcălească pe prim-ministrul britanic, Harold Wilson, să joace invo-

Premierul britanic Harold Wilson transformat în agent involuntar de dezinformare de către KGB

luntar rolul de agent, strecurându-i, în timpul vizitei la Moscova din 1968, același mesaj de dezinformare, pentru a fi transmis mai departe președintelui Johnson. Anterior convorbirilor dintre Wilson și prim-ministrul sovietic Kosîghin, din ianuarie 1968, premierul britanic fusese informat de președintele Johnson „despre existența unui «canal de comunicare» cu Hanoiul”, dar nu i se spusese că era prin intermediul românilor.

Acțiunile de dezinformare ale sovieticilor (în general, cele declanșate la nivelul Tratatului de la Varșovia) asupra credibilității României nu au prea avut succes, deoarece Administrația Johnson a făcut efortul să le verifice. Părându-i-se „curios” că prim-ministrul sovietic, Alexei Kosîghin, „părea să fie foarte critic cu privire la acest canal [cel românesc], dar nu are nimic de spus concret”, președintele Johnson a conchis, în mod corect, că „Moscova cunoaște canalul și nu este foarte încântată în privința lui”. Cât despre aserțiunea lui Kosîghin că în români nu se poate avea încredere și că Bucureștiul nu dispune de contacte cu niciunul dintre liderii importanți ai Vietnamului de Nord, Johnson a notat: „avem toate

motivele să credem că suntem într-adevăr în contact cu Pham Van Dong [prim-ministrul nord-vietnamez] și cu

Trinh, ministrul de Externe. Acest lucru rezultă atât din dovezi interne despre ceea ce se presupune că s-a spus, cât și din dovezi externe, privind coerența între ceea ce s-a discutat în mod privat, ceea ce a afirmat public Hanoiul și din interpretările rezonabile ale «bârfelor» diplomatice dintr-o serie de capitale, provenind de la reprezentanți ai Hanoiului”.

De fapt, oficiali ai Administrației considerau Operațiunea „Packers” nu doar ca pe unul dintre cele mai constructive eforturi diplomatice, o contribuție serioasă la încheierea războiului, ci și drept unul dintre cele mai eficiente eforturi în general. Această evaluare era larg împărtășită în Cabinet. Președintele John-

Sosirea la București a delegației Partidului Celor Ce Muncesc din Vietnam, condusă de Nguyen Duy Trinh (20 noiembrie 1966) (arhiva online a comunismului românesc, cota: 812/1966)

son considera eforturile României „echilibrate” și „corecte” și a recunoscut contribuția Bucureștiului printr-o scrisoare oficială trimisă

„Nu vor lipsi regretele după anumite rânduiri sau deprinderi“

Adaptarea din vreme la cerințele păcii americane. Pacea americană va avea cerințe pe care statele mici vor trebui să le accepte de voie sau de nevoie. Guvernele care le vor prevedea [cerințele] și-și vor acomoda din vreme programele la ele vor obține avantaje pentru popoarele lor și vor evita crizele interne. Cerințele respective pot desigur fi mai bine desprinse de cei ce se găsesc în Occident decât de cei de acasă.

Notăm trăsăturile mai mari care se pot percepe și de aici: 1) cale liberă investițiilor americano-europene; 2) stabilitate internă prin punerea vieții interne pe temelia unei democrații efective; 3) simplificarea hărții dacă nu politice cel puțin economice, realizarea de federații cu țările vecine, după o prealabilă normalizare a relațiilor [...]

Epoca autorității necontestate a principiului naționalităților pare a fi trecut. Acum trec pe planul întâi considerațiile de geografie economică privind unitatea regiunilor și a rețelilor de căi de comunicație. Dacă guvernul român va adopta o politică conciliantă față de naționalitatea maghiară, e puțin probabil ca echilibrul economic să fie tulburat prin schimbări de frontieră în Transilvania. Asentimentul statului maghiar e posibil să vină tot ca o exigență a păcii americane [...]

În relațiile internaționale accentul se va deplasa de la acțiunea represivă la prevenire, ca în medicină sau măsurile contra criminalității. În loc de a se judeca criminali de război, se vor preîntâmpina crimele contra omenirii.

În această perspectivă, este la locul său ca neajunsurile României să nu fie mușamalizate, ci dimpotrivă studiate și recunoscute. Căutarea remediilor și pregătirea atmosferei pentru aplicarea lor trebuie urmată fără încetare. Fiecare moment câștigat poate fi de importanță [...]

Anton Golopenția, una dintre cele mai strălucite minți ale sociologiei românești

Pregătirea reconstrucției intelectuale și morale. Soliditatea temelilor României de mâine va crește considerabil dacă reconstrucția intelectuală și morală nu va fi lăsată numai pe seama inspirației de moment a unor servicii de propagandă și a inițiativei disparate și de moment a editorilor și autorilor [...]

Unele deprinderi câștigate sub regim comunist ar trebui păstrate. Pierderea avantajelor „după legea veche“ este greu de conceput nu numai pentru Conu' Leonida. Oricât de greu va trage în cumpănă „eliberarea“, nu vor lipsi regretele după anumite rânduiri sau deprinderi, chiar la neocomuniști. Este bine ca aceste regrete să fie reduse la minimum, prin menținerea a tot ce poate fi util pentru dezvoltarea viitoare a României [...]

Măsurile de protecție față de bunurile de Stat. Subzistă riscul ca distrugerile și prădăciunile să ia dimensiuni excepționale în momentul viitoarei prăbușiri. De data aceasta nu vor lipsi nici justificările. De vreme ce mai totul a ajuns să aparțină Statului, a distruge și a prăda industria, transporturile, serviciile publice, agricultura se va pretinde și va apare ca „răbufnirea furiei poporului“, „răzbunarea umilințelor“ etc. [...] Distrugerile și prădăciunile dimpotrivă, cele ordonate nu mai puțin decât cele spontane, vor fi pedepsite. În justificare este de insistat asupra faptului că astfel se va evita prelungirea crizei postbelice [...]

Efectuarea rapidă a acțiunii de desovietizare. Experiența denazificării din Germania poate furniza desigur numeroase indicații utile.

Notăm cu titlul de sugestie procedeul următor. Distincție între șefi și simpli înscrisi [în partidul comunist]. Obligatorietatea depunerii în primele zile a unei declarații asupra activității politice în cadrul instituțiilor, întreprinderilor, corporațiilor. În cazul șefilor – arestare, judecare și executarea pedepsei. ■

Previziunile lui Anton Golopenția pentru perioada de după căderea comunismului s-au împlinit: în imagine, o Cooperativă Agricolă de Producție distrusă după anul 1990

PREVIZIUNI IGNORATE

Gheorghe Gheorghiu-Dej, Mihail Sadoveanu, Constanța Crăciun, C.I. Parhon, Leontin Sălăjan, Emil Bodnăraș în prezidiul adunării festive de la Ateneul Român consacrată celei de a treia aniversări a Republicii Populare Române din 26 decembrie 1950.

(Fototeca online a comunismului românesc, cota: 179/1950)

ANTON GOLOPENȚIA

În luna septembrie a anului 1949 sociologul Anton Golopenția redacta un document în care desena o schiță extrem de precisă a ceea ce urma să se întâmple în România după căderea regimului comunist. Un text fascinant care scoate la iveală o putere de pătrundere a viitorului învecinată cu darul prezicerii. În același timp, aceste câteva pagini dactilografiate aveau să-i aducă moartea cercetătorului.

Anton Golopenția a fost arestat la 16 ianuarie 1950, fiind inclus în „lotul Pătrășcanu“, din cauza prieteniei cu mai mulți membri ai acestuia (Magazin istoric, nr. 7-12/1991, 1-3/1992). Anchetatorii, ghidați de consilierii sovietici, nu au avut succes la început în privința lui Golopenția, dosarul acestuia fiind lipsit de probe concludente. Epuizat de nopțile de anchetă și fără să știe care sunt acuzațiile reale, Anton Golopenția a căzut în păcatul maxim al unui deținut dintr-un sistem totalitar: sinceritatea. Nicolae Steinhardt avea să scrie că anchetatul trebuie să evite sinceritatea: „Ca de foc, ca de ciumă, ca de sirene, să se ferească anchetatul de sinceritate. Anchetatorul îi va vorbi mereu de sinceritate; îl va amăgi cu nada sincerității, făgăduindu-i marea și sarea, îngăduința și circumstanțe atenuante. Iar anchetatul – încrezător, cinstit, naiv – va raționa că, într-adevăr, sinceritatea e calea cea mai bună pentru a provoca îndurarea.“

Anton Golopenția a ignorat aceste principii de comportare în relația cu sistemul totalitar: de bună voie a mărturisit existența textului intitulat Sugestii pentru programul de guvernare al regimului viitor. Nu putea fi trasă o palmă mai răsunătoare pe obrazul anchetatorilor: în textul său Golopenția le spunea comuniștilor care pusese stăpânire pe România că regimul lor este sortit pieirii și o făcea chiar în momentul în care ei abia se instalaseră la putere și se credeau invincibili. Ancheta a continuat cu și mai multă furie și Anton Golopenția a murit în închisoare la data de 26 mai 1951, din cauza relelor tratamente. Avea 42 de ani. Redăm în rândurile următoare fragmentele cele mai importante din această previziune tulburătoare care concentrează în bună măsură ceea ce s-a întâmplat după anul 1989. Textul a apărut în Ultima carte, Editura Enciclopedică, 2001.

George DAMIAN

Caricatură realizată de artistul francez Honoré Daumier, în 1854, cu textul „Prutul: Ah, ce fel de joc fac oamenii ăștia?... Se vor decide curând să nu mă mai treacă dintr-o parte în alta?”. Textul este legat de Războiul Crimeii și de desele treceri ale râului de către trupele ruse sau austriece

râurile și fluviile pe care se putea naviga se aflau, în totalitate sau în cea mai mare parte, în cadrul aceleiași entități politice.

Demersuri în spațiul românesc

În ceea ce privește Prutul prima reglementare referitoare la navigație a fost cuprinsă în Regulamentul Organic al Moldovei. În articolul 158 se specifica că „Siretul și Prutul, care curg dealungul țării spre miazăzi și dau în Dunăre, vor sluji spre coborârea mărfurilor și a produselor fără vreo dare da plată la plutirea lor”. De asemenea, se putea introduce o taxă fie la intrarea, fie la ieșirea vaselor de pe respectivele râuri, pentru a fi susținute eventualele lucrări de amenajare. Se propunea chiar unirea Siretului cu Prutul prin râul Bahlui, în vederea dezvoltării comerțului Capitalei (Iași). După adoptarea Regulamentului Organic în Moldova, au fost înființate mai multe societăți de navigație, care nu au rezistat prea mult. În anii 1860 s-a apelat la Comisia Europeană a Dunării, înființată în 1856, în vederea realizării unor lucrări de ameliorare a navigației pe Prut, la vărsarea sa în Dunăre.

Un prim pas în vederea înființării unei comisii ce urma să reglementeze navigația pe Prut a fost făcut în anul 1864. La 23 septembrie consulul general al Rusiei la București adresa o notă Ministerului Afacerilor Străine, prin care

sublinia importanța navigației pe Prut și necesitatea încheierii unei convenții în acest sens. La 22 decembrie o notă asemănătoare adresa și consulul general al Austriei la București, în urma unei înțelegeri între guvernele austriac și rus. Se pare că Rusia era interesată în mod special de acest lucru, cel puțin din două motive: Prutul forma frontiera dintre Rusia și România, iar navigația pe frontieră, care luase amploare, trebuia reglementată; apoi transportul de cereale mai rapid și mai ieftin până la Dunăre, unde avea loc transbordarea pe vase ce puteau naviga și pe mare. Cam în același timp au fost începute lucrările de regularizare și amenajare a Nistrului, în vederea transportului de cereale, în special.

O convenție pentru a reglementa navigația pe Prut a fost încheiată de-abia doi ani mai târziu, la 3/15 decembrie 1866. Atunci s-a stabilit libera navigație pe Prut, indiferent de pavilion. Urma să se înființeze o comisie, formată din câte un delegat al Austriei, Rusiei

și României, pentru a reglementa navigația, a regulariza și a ameliora navigația pe cursul Prutului. Comisia, cu sediul la București sau la Galați, urma să elaboreze valoarea taxelor de navigație și regulamentul de poliție fluvială și să le pună în aplicare. Din cauza întârzierii ratificărilor au mai trecut încă

aproape patru ani până ce comisia a fost înființată. Prima ședință a avut loc la 21 septembrie/3 octombrie 1870.

Avantajele României

Greu de spus de ce a durat atât de mult încheierea unei convenții și, ulterior, ratificarea

Comisia româno-rusă pentru cedarea județelor Cahul, Ismail și Bolgrad (1878)

La vărsarea Prutului, în timpul războiului din 1877

COMISIA MIXTĂ A PRUTULUI

THEODOR SMEU

Este o instituție mai puțin cunoscută. A funcționat între anii 1870-1918 și a avut rolul de a reglementa navigația pe râul Prut. Era formată din statele riverane: Austro-Ungaria, Rusia și România. Înființarea Comisiei Mixte a Prutului (C.M.P.) s-a integrat unei mai ample politici de liberalizare a navigației pe râuri și fluviu pentru comerț. În urma revoluției industriale, cursurile de apă navigabile au căpătat o importanță foarte mare pentru transporturile de materii prime și produse finite.

În Europa s-a pus prima oară problema liberalizării unui râu în 1784. Scheldt (în germană) sau Escaut (în franceză) izvoră din Țările de Jos austriece (ființează din 1714 până în anul 1795 și cuprind Luxemburg și Belgia) și se vărsa în Oceanul Atlantic prin Olanda. În anul 1784, împăratul Iosif al II-lea i-a invitat, la Bruxelles, în cadrul unei conferințe, pe reprezentanții Statelor Generale Olandeze, pentru a obține dreptul de liberă navigație pe Scheldt pentru locuitorii Țărilor de Jos austriece. Statele Generale Olandeze au refuzat propunerea, iar în anul următor au cerut medierea Franței sau a Marii Britanii. În urma medierii de către Franța a respectivului diferend, Iosif al II-lea a renunțat la pretențiile sale, în schimbul unei importante sume de bani.

Cei dintâi pași

Primul acord privind liberalizarea navigației pe un curs de apă nu s-a referit la un râu sau fluviu european, ci la unul american. Tratatul de Pace de la Paris, din 1783, dintre

S.U.A. și Marea Britanie, prin care se recunoștea independența statului american, acorda libera navigație pe Mississippi pentru locuitorii celor două țări. S.U.A. au semnat, în 1795, și cu Spania un acord în acest sens. În urma achiziționării Luisiane (1803) și a Floridei (1819), S.U.A. au rămas singurul stat riveran de pe Mississippi, iar acordul a fost abolit.

După revoluția din 1789, Franța a impus internaționalizarea cursurilor râului Scheldt și fluviului Rin, însă totul a fost rediscutat în cadrul Congresului de la Viena. Prin Acordul Final al Congresului s-a stabilit ca navigația pe Rin să fie liberă pentru comerț. De asemenea, se stipula că dispozițiile referitoare la Rin puteau fi extinse și asupra altor cursuri de apă. Ulterior au fost internaționalizate pentru comerț, în Europa, – Scheldt, Elba, Dunărea; în Americi – Sf. Laurențiu, Rio Grande, Orinoco, Amazon, Rio de la Plata; iar în Africa, în urma Congresului Colonial de la Berlin, din 1885 – Niger și Congo. Se pare că în Asia nu a fost internaționalizat niciun curs de apă, deoarece

Trandafir Djuvara

stabilit la Galați, și consuli ai statelor lor, și delegați în Comisia Europeană a Dunării. Din anul 1879 România a devenit membră a Comisiei Europene a Dunării, iar delegatul său în C.M.P. era delegat și în această comisie. Între numele sonore ale diplomației românești de sfârșit

de secol XIX și început de secol XX care au fost delegați români în C.M.P. se regăsesc Ion Bălăceanu, Gheorghe Bengescu, Trandafir Djuvara sau Duiliu Zamfirescu. Însă cel mai longeviv în această funcție a fost colonelul și, ulterior, generalul Eustațiu Pencovici. Acesta a fost de două ori delegat în intervalele 1879-1886 și 1893-1904. De altfel, a fost și singurul care a decedat în timp ce ocupa funcția. La începutul secolului al XX-lea acesta a făcut un gest pe care puțini l-ar mai face în ziua de azi. Ieșind la pensie ca general din Ministerul Afacerilor Străine, i s-a propus fie să accepte pensia și să renunțe la funcția de delegat, fie să rămână în post și să renunțe la pensie, în schimbul salariului de diplomat, deoarece pensia și salariul nu puteau fi încasate în același timp. A renunțat la salariu, în schimbul pensiei, și a rămas în postul de delegat, lucrând pentru Ministerul Afacerilor Străine gratuit.

C.M.P. a avut propriul personal care se ocupa de lucrările pe Prut, recrutat dintre supușii statelor membre, printre care și un scafandru. E posibil ca scafandru C.M.P. să fi fost primul scafandru care a activat pe teritoriul României, în cazul în care Comisia Europeană a Dunării nu a avut unul anterior. În ceea ce privește România, primul scafandru angajat al armatei a fost înregistrat la începutul secolului al XX-lea. În anul 1877 armata a închiriat echipamentul de scafandru și serviciile personalului C.M.P. ce îl deservea, însă a uitat să plătească. Astfel că

în decursul anului 1878 s-a purtat o corespondență între delegatul român în C.M.P., Ministerul Afacerilor Străine și Ministerul de Război, în vederea recuperării banilor cuveniți Comisiei. În cele din urmă banii au fost recuperați.

Epilog

După intrarea României în Primul Război Mondial, în vara anului 1916, activitatea Comisiei a fost suspendată, anterior fiind restrânsă, pe fondul conflictului, început în 1914. După unirea Basarabiei și semnarea Tratatului de la Buftea-București s-a pus problema reconfigurării Comisiei, ce trebuia să fie formată doar din România și Austro-Ungaria, urmând să fie încheiată și o convenție pentru a reglementa acest lucru. În același timp s-a discutat și despre înființarea unei noi comisii pentru a reglementa navigația pe Nistru și care ar fi trebuit să fie formată din România și Ucraina, activitatea fiindu-i supravegheată de Austro-Ungaria. Însă Puterile Centrale au pierdut războiul, Austro-Ungaria s-a destrămat, iar Ucraina a dispărut, ca și planurile de mai sus.

În perioada octombrie 1918-ianuarie 1919, în cadrul Ministerului Afacerilor Străine s-a luat în dezbatere viitorul Comisiei. Cum C.M.P. reprezenta o problemă minoră, în raport cu celelalte pe care le avea ministerul în acel moment, s-a găsit cu greu o soluție: a fost desființată, patrimoniul inventariat și trecut în proprietatea statului român.

Din punct de vedere economic C.M.P. nu a avut o importanță prea mare, dar în plan politic a contat mult. Existența ei a demonstrat că o astfel de instituție putea fi viabilă. Având în vedere că era formată din reprezentanții a

trei state cu interese divergente, s-ar fi putut presupune că C.M.P. nu va avea o existență prea îndelungată. Însă numirea unor delegați deținând libertatea de a lua hotărârile necesare funcționării Comisiei a demonstrat că atunci când este vorba despre lucruri concrete și lipsesc interesele ascunse pot exista cooperare și bună funcționare. ■

Locuitori ai Cernăuțiului, ieșiți pentru agrement pe malurile râului

Prutul la Ungheni

ei. Cel mai probabil pentru că România nu era stat independent, iar participarea sa, cu drepturi și îndatoriri egale, alături de două mari puteri, în cadrul unei instituții internaționale, ar fi stârnit proteste cel puțin din partea puterii suzerane, Imperiul Otoman. De altfel și momentul înființării nu pare a fi ales la întâmplare: între două evenimente importante la nivel european, și anume la scurt timp după dezastrul francez de la Sedan din 1870 și înaintea denunțării Tratatului de la Paris de către Rusia (1871). Atenția celorlalte mari puteri fusese atrasă de ele.

Din punct de vedere politic înființarea C.M.P. a avut un rol foarte important pentru România cel puțin din două motive. Țara participa, alături de două mari puteri, la o instituție internațională cu drepturi și îndatoriri egale, mai ales că nici în Convenția din 3/15 decembrie și nici în primul protocol ce stabilea principiile de funcționare a Comisiei nu se specifica nimic referitor la puterea suzerană. Acest lucru demonstra că România era un partener viabil în relațiile internaționale și se putea vorbi chiar de o recunoaștere *de facto* a independenței statului român. Dacă în Convenția mai sus amintită s-a folosit denumirea de *Principatele Unite*, în protocoale s-a menționat numai *România*, ceea ce însemna că Rusia și Austro-Ungaria au fost primele mari puteri care au acceptat realitatea că unirea era definitivă, iar statul român viabil. De altfel, recunoașterea denumirii de *România* a reprezentat unul dintre dezideratele diplomației românești de până la recunoașterea independenței.

Primele cinci ședințe ale delegațiilor C.M.P. au avut loc la București, iar următoarele la

Galați, unde s-a și stabilit sediul Comisiei. În urma fiecărei ședințe a delegațiilor era semnat un protocol conținând rezumatul discuțiilor, care putea fi însoțit de una sau mai multe anexe. În total, între septembrie 1870 și mai 1914, au fost semnate 152 de protocoale.

În decursul anului 1871 au fost adoptate „Regulamentul de navigație și poliție aplicabil pe Prut” și „Tariful provisoriu al taxelor de navigație”, de perceput la confluența Prutului cu Dunărea, modificat în anul următor. Având în vedere atât unele lacune ale Convenției din 3/15 decembrie 1866, cât și evoluția traficului pe Prut și a lucrărilor de ameliorare a navigației și regularizare, s-a constatat necesitatea adoptării unei noi convenții. Astfel, în februarie 1895, a fost convocată o conferință la București, pentru a discuta problemele respective. În urma acestei conferințe a fost adoptată o nouă convenție, la 18 februarie/2 martie 1895, ce prevedea modificarea unor articole din

convenția anterioară.

Ulterior, din acest motiv, au fost adoptate un nou regulament de poliție și navigație și un nou cuantum al taxelor de navigație.

Sursele de venit ale Comisiei erau cotizația anuală a statelor membre și încasările rezultate din taxele de navigație. Valoarea cotizației nu diferea în funcție de membru, ci

era egal fixată pentru toți la 20.000 de franci. O altă sursă de venit a reprezentat-o contractarea unui împrumut la C.B.C. în valoare de 100.000, de franci pentru a se putea acoperi cheltuielile rezultate din lucrările de regularizare și amenajare a Prutului.

Reprezentanții români

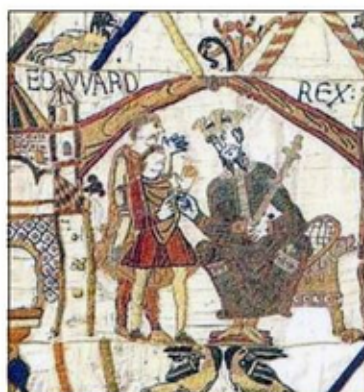
Delegații Rusiei și Austro-Ungariei erau în același timp, după ce sediul Comisiei a fost

Membrii Comisiei Europene a Dunării de la Galați

Pescar pe Prut

Eduard, regele Angliei, îi dă instrucțiuni lui Harold, înaintea plecării spre Normandia

Corabia este împinsă de vânt către ținutul lui Guy, conte de Ponthieu

cipant la lupta lui Wilhelm contra ducelui Breitaniei. De asemenea, îl vedem pe Harold rugându-se lui Dumnezeu și chiar în timpul încoronării sale care, în fond, demonstrează legitimitatea sa și contrazice pretențiile lui Wilhelm, fapt reiterat prin titlurile latine ale tapiseriei: *Hic dederunt Haroldo coronam regis* (Aici este încoronat regele Harold), *Hic resident Harold Rex anglorum* (Aici locuiește Harold, regele englezilor), *Hic Harold rex interfectus est* (Aici este ucis regele Harold) etc. Pe cei 68,3 metri ai broderiei (lungime alcătuită prin coaserea cap la cap a nouă fâșii de textură lată de 50 centimetri) sunt figurate 626 personaje, 202 cai și câțari, 55 de câini, 37 de fortărețe și alte construcții, 41 de nave și numeroase alte obiecte. În total, 1.165 de imagini diferite, care

oferă o bogăție de informații despre secolul al XI-lea.

Este o operă coerentă și precisă, în care codificarea este pusă în slujba narațiunii, pentru a clarifica și a permite privitorilor să înțeleagă evenimentele care se derulează sub ochii lor. Tapiseria de la Bayeux are un statut lingvistic mai complex decât o operă literară, alcătuindu-se practic din două discursuri explicite pentru mesajul transmis: unul iconografic și altul literar (al titlurilor în latină, care însoțesc fiecare scenă).

Păstrată până la sfârșitul secolului al XVIII-lea în Catedrala din Bayeux, tapiseria a fost în pericol de a fi distrusă în timpul Revoluției Franceze, dar comisarul de poliție Lambert L. Leforestier a salvat-o, creând o comisie artistică care i-a vegheat se-

curitatea. În 1803, în plină propagandă antiengleză, Napoleon a adus tapiseria la Paris, pentru a fi expusă publicului. În 1805 capodopera revenea la Bayeux. A fost ascunsă în timpul războiului franco-prusian din 1870-1871 și, apoi, și în timpul celui de Al Doilea Război Mondial. Astăzi Tapiseria de la Bayeux, care este un bun național francez cu titlul de „confiscări revoluționare din 1790”, este expusă publicului în muzeul intitulat „Centrul Wilhelm Cuceritorul” și aparține colecției de manuscrise a Bibliotecii Municipale din Bayeux, în care apare cu numărul de inventar 1. Din anul 2007 tapiseria a fost înscrisă de UNESCO în *Catalogul Patrimoniului Cultural Mondial*.

Prima jumătate a tapiseriei relatează aventurile lui Harold, al doilea duce de Godwin,

Guy de Ponthieu cu Harold

Wilhelm Cuceritorul îl conduce pe Harold la palatul său

POVESTE BRODATĂ A UNUI RĂZBOI

VICTOR IONESCU

● Sub directa supraveghere a reginei ● Un drept legitim la tron, dar care... nu există ● Peste 68 de metri de broderie cu 1.165 de imagini ● O operă, două mesaje ● În mare pericol în timpul Revoluției, apoi adusă și expusă de Napoleon I la Paris ● Cu număr de inventar 1 ● O campanie propagandistică, bine regizată ● Cometa Halley prezintă în poveste ● Deasupra Canalului Mânecii vremea este, ca de obicei, suverană ● La Hastings, pe un pinten de deal ● „Aici a fost ucis regele Harold, iar englezii au luat-o la fugă” ● Crăciunul anului 1066 în Catedrala de la Westminster

Practic nu există palat sau castel important din vestul Europei care să nu aibă, între alte obiecte de preț și de podoabă, tapiserii. Majoritatea acestora provin din școlile Țărilor de Jos din secolele XV-XVIII, cărora li se adaugă școala franceză a secolului al XVIII-lea. Cele mai vechi lucrări de acest gen sunt însă de producție nordică, scandinave și normande.

Capodopera este Tapiseria de la Bayeux (Magazin istoric, nr. 6/1970), pe care, în anul 1100, poetul francez Baudry o descria într-un poem dedicat Adelei de Normandia, fiica regelui normand al Angliei, Wilhelm Cuceritorul (1066-1087), ca fiind din mătase, fir de aur și argint și reprezentând cucerirea Angliei de către normanzi. Cea mai importantă mențiune istorică a tapiseriei datează din 1476 și precizează că aceasta aparținea catedralei din Bayeux (Normandia, Franța), unde era expusă în fiecare vară, timp de câteva zile, de jur-împrejurul navei bisericii. Tapiseria a fost redescoperită apoi de Nicolas Fouquet, care a fost intendentul generalității (circumscripției financiare) Caen, între 1689 și 1704.

Tapiseria de la Bayeux este o broderie în opt culori, făcută probabil în Anglia, între anii 1066 și 1082. Este numită și Tapiseria reginei Matilda, soție a lui Wilhelm Cuceritorul și fiică a contelui Balduin de Flandra (1036-1067), deoarece legenda afirmă că broderia ar fi fost realizată de femeile din entouragele reginei, sub directa ei supraveghere. Experții au ajuns la concluzia că lucrarea a fost executată la comanda lui Odon de Bayeux, frate vitreg al regelui Wilhelm Cuceritorul,

participând la campania de cucerire, pentru a decora catedrala în care era episcop și care a fost sfințită în 1077.

Broderia prezintă, în imagini și titluri în limba latină, cucerirea Angliei de către normanzi, debarcarea acestora în Albion și bătălia de la Hastings, evenimente înregistrate între anii 1064 și 1066. Ea reflectă punctul de vedere normand, justificând invazia prin invocarea dreptului legitim la tronul englez al lui Wilhelm, drept care, de altfel, nu prea exista. Regele englez

Harold este prezentat ca un sperjur, renegând un jurământ sfânt, interpretare identică cu aceea din *Gesta Guglielmi* (Faptele lui Wilhelm) de Guillaume de Poitiers, sursă istorică normandă, scrisă la zece ani după cucerire, deci simultan cu producerea Tapiseriei de la Bayeux.

Ea oferă însă și punctul de vedere anglo-saxon, Harold fiind onorat în primele imagini brodate, unde îl vedem salvând doi soldați normanzi la Quesnon, ca parti-

Incoronarea lui Harold

Odon de Bayeux, frate vitreg al regelui Wilhelm Cuceritorul

Pe tapiserie se poate vedea cum, pentru expediție, au fost doborâte păduri întregi și construite 750 de nave pentru traversarea Canalului Măneci. Flota a fost gata într-un timp record, în septembrie 1066. Putea transporta 12.000-15.000 de oameni și 5.000-6.000 de cai. Dar, timp de două săptămâni, vremea nu permise trecerea Măneci, fapt ce se va repeta după aproape 900 de ani, când Aliații au întârziat din cauza vremii debarcarea în Normandia.

Harold își concentrase pe coasta de sud armata care, deși se deplasa călare, lupta pedestru. În timp ce Wilhelm era blocat pe continent, regele norvegian Harald Hardrada (1047-1066), alt pretendent la tronul Confesoriului, a debarcat aproape de York și a învins armatele

locale, conduse de conții Edwin și Morcar. Harold a fost nevoit să pornească din sudul spre nordul Angliei cu „huscarlii” săi (garda regală), care formau pe atunci cea mai bună infanterie europeană. El a reușit să-i înfrângă pe norvegieni la Stanford Bridge. Trei zile mai târziu, în noaptea de 27 spre 28 septembrie 1066, Wilhelm debarca la Pevensey, fără a întâlni vreo rezistență.

Harold ajunsese la Londra la 6 octombrie, cu oastea sa obosită de confruntarea cu vikinii și de drumurile parcurse. Deoarece normazii avansau spre Capitală, el decise să dea bătălia cu invadatorii fără a mai aștepta oștile nordului și sud-vestului. Numai cu nobilii și cu oastea de țară a sud-estului, adunați în jurul „huscarliilor”, Harold îi întâmpină pe normanzi la Hastings, pe un pînten de deal, altminteri

poziție defensivă bună și recomandabilă infanteriei (anglo-saxonii), când înfrunta cavaleria (normanzii). În a sa *Istorie ilustrată a Angliei*, G.M. Trevelyan explică faptul că cele două forțe foloseau, de fapt, aceleași metode de luptă, vikinge. În ambele armate se purtau cămăși de zale cu solzi, coiful conic cu apărătoare de nas și scuturi mari, ovale. Diferența, afirmă tot Trevelyan, consta în faptul că anglo-saxonii luptau pedestru, având ca principală armă toporul danez de luptă cu coadă lungă, iar normanzii luptau călări, având ca principale arme sulița (lancea lungă a turnirelor și șarjelor cavalești medievale) și spada.

Tapiseria de la Bayeux ne prezintă în mai multe scene bătălia dată la

Se gătește carnea, se pregătește prânzul

Wilhelm poruncește fortificarea taberei de la Hastings

Harold depune jurământ ducelui Normandiei

Asediul fortăreței din Dinan

cumnat al regelui Eduard Confesorul, prin căsătoria cu sora sa, Eadgyth (în engleza modernă Edith). Vedem cum în 1064 corabia lui Harold, purtată de curenții marini, ajunge pe pământul contelui francez Guy de Ponthieu, care îl ia prizonier, în ideea obținerii unei răscumpărări. Dar, arată tapiseria, acolo era și un spion al lui Wilhelm, ducele Normandiei (1035-1066), care l-a cerut pe prizonier, de care era legat printr-o vagă rudenie, bunicul său fiind frate cu mama lui Eduard Confesorul. Wilhelm i-a impus lui Harold să-i presteze omagiu. Ulterior normandul va folosi jurământul (făcut chiar la Bayeux), afirmând că Harold l-ar fi recunoscut pe el ca moștenitor al tronului englez.

În 1066 Harold revine în Anglia și, la puțin timp,

Eduard Confesorul moare. Cum monarhia anglo-saxonă era electivă și nu ereditară, Witanul (Consiliul regal) l-a ales pe cel mai viteaz lord, pe Harold Godwinson, ca rege (ianuarie 1066). După 24 de ore el a fost încoronat (cel dintâi) în noua catedrală de la Westminster, inaugurată cu un an înainte. De atunci și până în zilele noastre acolo vor fi fost încoronați toți regii englezi.

Imediat, Wilhelm de Normandia dezlanțuie în toată Europa, dar mai ales la Roma, o campanie propagandistică bine regizată, care arăta că „omul său“, adică vasalul Harold, își trădase suzeranul și jurământul.

Între timp, mai exact în aprilie 1066, pe cerul Angliei a fost vizibilă Cometa Halley (*Magazin istoric*, nr. 2/1986),

fapt consemnat de Tapiseria de la Bayeux și inscripționat cu formula „isti mirant stella“, ceea ce înseamnă „aceștia [oamenii] privesc uimiți steaua“. Cronologia apariției cometei și figurarea ei pe tapiserie sunt plasate între încoronarea lui Harold (ianuarie 1066) și vestea ce-i parvine acestuia că normanzii pregătesc invadarea Angliei (începutul lunii august 1066).

Wilhelm lansează o chemare nu la cucerirea Angliei, ci pentru dreptatea pe care, în mod clar, nu o avea. A făgăduit vasalilor săi normanzi bani și feude în Anglia, iar fratele vitreg al ducelui, Odon, episcop de Bayeux, mai mult soldați decât cleric, a mobilizat pe cheltuiala lui 180 de cavaleri. I s-au alăturat lui Wilhelm cavaleri aventurieri din Flandra, Apulia și Aragon.

Corpul regelui Eduard este dus către Biserica Saint-Pierre

Mulțimea este îngrozită de apariția unei comete

IULIU MANIU: „SĂ MĂ DUCĂ DE LA CASĂ PÂNĂ LA MORMÂNT PATRU FLĂCĂI DIN SAT!“

NICOLETA IONESCU-GURĂ

Tentativa de reînhumare a resturilor pământești ale lui Iuliu Maniu, din vara anului 1971, a trecut aproape neobservată de istorici și este necunoscută probabil celei mai mari părți a iubitorilor de istorie. Și aceasta în ciuda publicării de către domnul Marcel Ciucă, încă în anul 2001, în volumul al III-lea al lucrării Procesul lui Iuliu Maniu. Sentința, a unor documente din arhiva fostei Securități. În ziarul Sălăjanul, din

6 noiembrie 2006, a apărut un articol, semnat de Gina Bican, în care se vorbea, foarte pe scurt, despre acel moment. De asemenea, anul trecut, părintele Cristian Borz a publicat Monografia satului Bădăcin și a familiei Maniu, în care descrie pe larg modul în care s-a obținut acordul autorităților și cum a eșuat întreaga întreprindere.

Revenim asupra acelor întâmplări, pentru că am avut ocazia să descoperim la Arhivele Naționale ale României și în Arhiva Consiliului Național pentru Studierea Arhivelor Securității o serie de documente noi.

Documente din arhiva C.C. al P.C.R., consultate recent la Arhivele Naționale ale României (A.N.R., fond C.C. al P.C.R. – Cămin, dosar 128/1970, f. 109-110), arată că la 29 decembrie 1970, conducerea Partidului Comunist Român a aprobat deshumarea osemintelor lui Iuliu Maniu, aflate în incinta penitenciarului Sighet, și reînhumarea lor în satul Bădăcin, județul Sălaj. Tot atunci a fost aprobată și deshumarea osemintelor lui Ion Mihalache, din incinta penitenciarului Râmnicu-Sărat, și reînhumarea acestora în comuna Topoloveni, județul Argeș.

Aprobarea conducerii Partidului Comunist Român pentru reînhumarea osemintelor în satele natale a venit în urma memoriilor Clarei Boilă, nepoata de soră a lui Iuliu Maniu, și Niculinei Mihalache, soția lui Ion Mihalache, adresate lui Nicolae Ceaușescu.

Clara Boilă a trimis la 13 februarie 1970, de la Cluj, la 17 ani de la moartea lui Iuliu Maniu, un memoriu în care îi cerea lui Nicolae Ceaușescu să-i fie indicat locul în care a fost îngropat Iuliu Maniu pentru a-i putea îngriji mormântul.

„Excelenței Sale Tov. Nicolae Ceaușescu
BUCUREȘTI

Excelență,

Subsemnata, Clara Boilă, domiciliată în Cluj, str. Turzii, nr. 65, vă rog respectuos să luați în considerare următorul

MEMORIU:

Subsemnata sunt nepoată de soră a răposatului Iuliu Maniu, cea mai apropiată rudă

Wilhelm își îndeamnă armata să lupte bine;
cad deopotrivă francezi și englezi

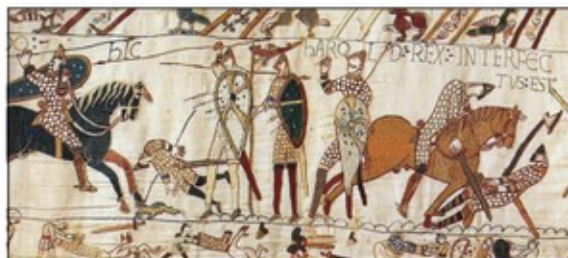
Atacarea taberei engleze de către normanzi

Hastings, la 14 octombrie 1066. Repetatele șarje ale cavaleriei normande au fost oprite de zidul de scuturi al anglo-saxonilor, avantajă de poziția aleasă de Harold. Wilhelm recurse atunci la o stratagemă, simulând fuga. Harold a făcut greșeala de a-și lansa oamenii în urmărirea normanzilor care, întorcându-se și atacând și pe laterale, preluară inițiativa. Învinș, dar decis să-și vândă scump viața, Harold a rezistat cu „huscarlii” săi timp de șase ore. Pentru a învinge, Wilhelm a lansat un ucigaș val de săgeți și sulite contra puternicei gărzi a lui Harold. Mult timp s-a crezut că acesta ar fi fost ucis de o sulită aruncată, care l-ar fi nimerit în ochi. Tapiseria ne explică faptul că acea victimă era unul dintre frații regelui: „Aici mor Leofwine și Gyrth, frații regelui Harold”. Așa cum arată ultima secvență a tapiseriei, Harold a pierit cu secură în mână, fiind lovit de spada unui cavaler normand. Ultimul titlu al tapiseriei precizează că „aici a fost ucis regele Harold, iar englezii au luat-o la fugă”.

În anul 1999 a avut loc colocviul internațional „Tapiseria din Bayeux: arta de a broda istoria”, colocviu în cadrul căruia Shirley Ann Brown, profesor de istoria artei la „York University” din Toronto, a formulat următoarea definiție: „Tapiseria de la Bayeux este o operă de artă uimitoare. Ea este o mărturie contemporană a felului în care trăiau oamenii secolului al XI-lea. Este totodată un document istoric, reprezentând evenimente care au schimbat cursul istoriei pentru două națiuni. Broderia cunoscută sub numele de Tapiseria de la Bayeux este un obiect de studiu, cercetare și ipoteze de aproximativ 275 de ani. Ea a fost cercetată de istorici, universitari, romancieri, ziaristi și încă de mulți alții. De la descoperirea ei și prezentarea la Academia Regală [Franceză – n.n.], în anii 1720, i-au fost consacrate peste 500 de studii”.

Singură victoria de la Hastings i-a permis lui Wilhelm de Normandia să devină și stăpânul Angliei. Deși câțiva *thani* (lorzi) anglo-saxoni au mai rezistat în nordul țării timp de cinci ani (1067-1072), aceste riposte au fost locale și restrânse. La trei luni după lupta de la Hastings, Wilhelm s-a încoronat ca rege al Angliei în catedrala de la Westminster, în ziua de Crăciun (25 decembrie) a anului 1066. Tapiseria de la Bayeux se încheie cu această scenă a încoronării, dar, în timp, ea a dispărut, așa că mărturia brodată a cuceririi Angliei de către normanzi se încheie azi cu moartea viteazului rege Harold și fuga spre nord a supraviețuitorilor din armata sa, prin întunecata pădure Andreadsweld, la poalele căreia se dăduse bătălia. I se spune totuși „de la Hastings”, deși localitatea cu acest nume era la nouă km sud-vest de pădure.

Operă unică, Tapiseria de la Bayeux continuă să păstreze până în zilele noastre o parte de mister și să stârnească numeroase întrebări. ■

Wilhelm își ridică viziera pentru o clipă
și este recunoscut; regele Harold este ucis

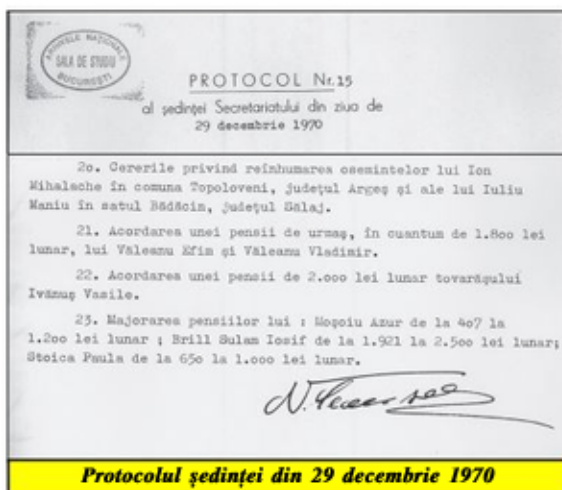

Fuga englezilor

eliberarea unei adevărte care să le folosească la stabilirea vechimii în muncă. Unii dintre petiționari, care au cerut revizuirea dosarului de detenție, au fost îndrumați să se adreseze cu cereri organelor de justiție în vederea revizuirii cazurilor lor, întrucât în urma verificării dosarului de anchetă rezulta că lipseau formele legale care au stat la baza arestării și reținerii lor. O notă a Departamentului Securității Statului din 6 noiembrie 1978 arăta că „circa 30% dintre foștii condamnați pentru infracțiuni contra securității statului obținuseră reabilitarea juridică”.

Cererea Clarei Boilă a fost adusă la cunoștința lui Nicolae Ceaușescu la sfârșitul lunii martie 1970. El a pus următoarea rezoluție: „Tov. Patilineț. Rog să se vadă care e situația și să se prezinte propuneri. Nicolae Ceaușescu.”

Așa cum arată părintele Cristian Borz, reprezentanți ai autorităților i-au sugerat Clarei Boilă să facă o nouă cerere în care să solicite direct secretarului general al partidului reînnumirea osemintelor la Bădăcin. O cerere similară adresase, la 30 iulie 1970, și Niculina Mihalache, soția lui Ion Mihalache, aflată în acel moment la Căminul Institutului de Geriatrie, Str. Căldărușani nr. 9, sectorul 8, prin care solicita deshumarea osemintelor soțului ei, mort în penitenciarul din Râmnicu Sărat. „Așadar, s-au împlinit 7 ani de la deces și, la vârsta mea de 80 de ani, sunt frământată de gândul ca osemintele soțului meu defunct să fie așezate în cripta din Topoloveni unde își dorm somnul de veci părinții lui, fratele său Dumitru, locotenent-crou la Bălării, din Primul Război Mondial, și unde voi fi înmormântată și eu.” (A.N.R., fond C.C. al P.C.R. – Căminul, dosar 127/1970, f. 88-89). Mai solicita și să i se aprobe să revină într-o încăpăre din

Protocolul ședinței din 29 decembrie 1970

fosta casă a tatălui ei, din Dobrești, lângă Topoloveni, unde funcționa un dispensar, în care să își sfârșască zilele.

Cererea Clarei Boilă și cea a Niculinei Mihalache au fost aprobate în ședința Secretariatului C.C. al P.C.R. din 29 decembrie 1970. La ședință au participat: Nicolae Ceaușescu, Paul Niculescu-Mizil, Gheor-

ghe Pană, Virgil Trofin, Manea Mănescu, Dumitru Popescu, Mihai Gere, Vasile Patilineț; au fost invitați: Florian Dănălahe, Gheorghe Stoica, Mihai Dalea, Ion Iliescu, Chivu Stoica, Alexandru Ionescu, Iosif Banc, Dan Enăchescu, Gheorghe Cioară, Pompiliu Macovei, Ovidiu Maitec, Ghișe Dumitru, Mircea Malița, Richard Winter și șefii secțiilor C.C. al P.C.R. Discuțiile pe acest subiect au decurs astfel:

„Tov. Nicolae Ceaușescu:

Punctul 25. Cererile privind reînnumirea osemintelor lui Ion Mihalache și Iuliu Maniu.

De acord?

(toți tovarășii sunt de acord).

Tov. Mihai Dalea:

– Numai să nu se facă pelerinaj acolo.

Tov. Gheorghe Pană:

– Se spune că e discret” (A.N.R., fond C.C. al P.C.R. – Căminul, dosar 126/1970, f. 12 și 59).

Hotărârea Secretariatului C.C. al P.C.R., din 29 decembrie 1970, a fost comunicată de Cancelaria C.C. al P.C.R. la 29 decembrie 1970 (cu nr. 3.526/3457 și 3.526/3458) lui Vasile Patilineț, care, în calitate de membru al Secretariatului C.C. al P.C.R., se ocupa de Secția pentru controlul muncii de partid la M.F.A., M.A.I. și Justiție a C.C. al P.C.R., Cornel Onescu, ministrul Afacerilor Interne, Alexa Augustin, procuror general al R.S.R., Ilie Verdeț, prim-vicepreședinte al Consiliului de Miniștri, și Ion Stănescu, președintele Consiliului Securității Statului.

Diracția I a Securității a urmărit îndeaproape desfășurarea evenimentelor. La 30

în viață a acestuia. Iuliu Maniu mi-a fost nu numai unchi, ci tată crescător. Datoria de recunoștință și dragoste ce mă leagă de el mă obligă să fac demersurile acestea.

Iuliu Maniu a murit în Penitenciarul din Sighet, în ziua de 5 februarie 1953. Nu am fost înștiințată oficial de acest deces.

Vă rog respectuos să dați dispoziții organelor în drept să-mi indice locul în care a fost îngropat Iuliu Maniu pentru a putea îngriji mormântul.

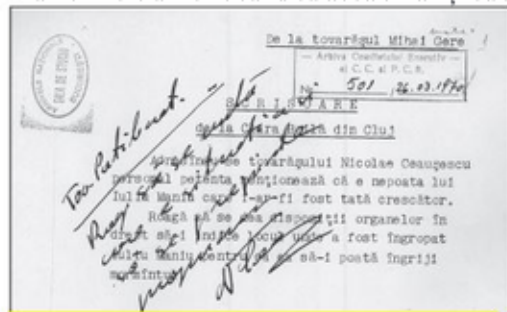
Socotesc că nu există niciun motiv ținând de considerații de stat care să împiedice îngrijirea mormântului unui om despre care istoriografia țării, în prezent, scriu ca despre unul din cei ce au contribuit la săvârșirea Unirii Transilvaniei cu România.

M-am adresat direct Excelenței Voastre considerând că Dvs., având cea mai largă perspectivă, veți trece peste considerentele mărunte ce ar putea împiedica realizarea unei datorii de conștiință față de un mort.

Cluj, la 13 febr. 1970

Cu respect,
Clara Boilă

Cine era Clara Boilă? Preotul Matei Boilă, fiul Clarei Boilă, care a trecut prin lagărele și închisorile regimului comunist, într-un interviu realizat în 2007 de Alin Mureșan, spunea: „Părinții mei, Zaharia Boilă și Clara, născută Pop, sunt greco-catolici. Mama este din familia lui Iuliu Maniu, a fost nepoată de soră. Tatăl mamei mele a murit când ea avea un an și ea a

**Rezoluția pusă de Nicolae Ceaușescu
prin care îi cerea lui Vasile Patilineț
să examineze situația**

fost crescută de Maniu, așa că, într-un anumit fel, Maniu a fost părintele ei crescător”.

Clara Boilă a vrut să-i îndeplinească dorința lui Iuliu

Maniu de a fi îngropat alături de părinții săi în pământul de la Dealul Țarinei din Bădăcin. Iuliu Maniu a iubit casa părintească de la Bădăcin. După cum își amintește Ionel Pop, tot nepot al lui Iuliu Maniu: „Maniu iubea adânc așezarea părintească de la Dealul Țarinei [...] De multe ori mi-a spus: «Ionele, voi după ce eu nu voi fi, să aveți grijă de Dealul Țarinei, de Bădăcin!». Și apoi mi-a repetat de câteva ori dorința (am mai spus-o și nu mă sfiesc să o repet) ca trupul lui să fie înmormântat alături de ale celorlalți trecuți din viață, în pământul Dealului Țarinei. «Să mă ducă de la casă până la mormânt patru flăcăi din sat!»”.

Încurajată, probabil, de hotărârile plenarelor C.C. al P.C.R. din 26-27 iunie 1967 și 24-25 aprilie 1968, care au arătat că în activitatea organelor de Securitate, din perioada regimului Gheorghe Gheorghiu-Dej, au existat abuzuri și greșeli, Clara Boilă a trimis, la 17 februarie 1970, memoriul către Nicolae Ceaușescu. În arhiva C.N.S.A.S. se găsesc memoriile din anii 1968-1969 ale unor cetățeni înaintate conducerii partidului și Consiliului Securității Statului, în care contestau reținerea lor de către organele de Securitate din perioada regimului Gheorghiu-Dej, considerând-o netemeinică și abuzivă. Petiționarilor care au avut domiciliu obligatoriu sau au fost internați în unități și colonii de muncă li s-a aprobat

fie aranjate crucile de la mormintele familiei Maniu. Nepotul acestuia îi promisese că îl anunță când se aprobă înhumarea osemintelor lui Maniu. „Îmi pare bine că nu mi-am dus prietenii la Bădăcin, căci putea să-mi facă necaz, mai ales că nu s-a ținut nici adunare de doliu“ îi spunea el sursei. În sfârșit, la 11 octombrie 1971, Simion Man îi declara aceleași surse: „Mai mult de o lună n-am putut vorbi cu nimeni. Toți se tem să spună ceva. Securitatea este foarte vigilentă, nu poți să ai încredere în nimeni. Cum am fost trași pe sfoară cu transferarea osemintelor lui Maniu la Bădăcin!“.

In Arhiva Consiliului Național pentru Studierea Arhivelor Securității există un document din 5 februarie 1973. Este vorba despre răspunsul nr. 149.042, al șefului postului de miliție Pericei, plutonier N. Șefianu (satul Bădăcin aparținea de comuna Pericei), la ordinul Inspectoratului Județean Sălaj al Ministerului de Interne, în care arăta că nu s-a organizat nicio aniversare în cinstea lui Iuliu Maniu, la 5 februarie 1973 și care transmitea, totodată că, în 1971, mormintele părinților lui Iuliu Maniu au fost săpate și s-au confecționat cruci noi din lemn: „De la data primirii prezentului ordin am trecut la verificarea pe raza

satului Bădăcin pentru a stabili dacă nu s-a organizat ceva aniversare în cinstea lui Iuliu Maniu, care s-a născut în satul Bădăcin, dar din verificările pe care le-am efectuat am stabilit că nu s-au organizat până în momentul de față nicio aniversare.

9 II 1971 11/1
Lt. Col. Zbircea D.I.
- Ne comunică ca cese-
monia de la Bădă-
cin va avea loc
săptămâna viitoare
- De văzut încheierile
lui Maniu pt. a
putea preveni oia
ce încearcă ale lui.
- Am oare noi
materiale să-i dăm
telefon 102 sau 105

**Însemnarea olografă prin care
era consemnată comunicarea
locotenent-colonelului Zbircea**

6

CONSILIUL SECURITĂȚII STATULUI
INSPECTORATUL DE SECURITATE AL JUDEȚULUI
M A R A M U R E S

Nr. 00/ 11489
din 30 aprilie 1971.

Către
C.S.S. Direcția I-a
Personal tov. Geor. Borșan D.

RECUERESTI

Înaintăm alăturat copia unei scrisori pe care
un anonim din Oradea o trimite preotului gr. cat. rezistent
MAN SIMION din Baia Mare. Creden că este vorba despre des-
humarea ce a avut loc la Sighet în 27 aprilie a.c.

INSPECTOR ȘEF
Colonel
HEITAN NICOLAE

**Adresă către șeful Direcției I
privind transmiterea unei scrisori anonime
cu referire la deshumarea de la Sighet,
din 27 aprilie**

La fosta curte a lui Iuliu Maniu, unde în momentul de față este tabăra de pionieri, sunt înmormântați părinții lui Iuliu Maniu și în anul 1971 aceste morminte s-au săpat și s-au curățat de iarbă, după care s-au confecționat cruci noi din lemn [...]

De mai multe ori vine în satul Bădăcin Man Simion, care acesta se interesează mereu de soarta lui Iuliu Maniu. Acesta a acționat și a fost cu inițiativa ca să se facă cruci noi la părinții lui Iuliu Maniu, care sunt înmormântați la curtea fostului castel al lui Iuliu Maniu. Acesta este verișor cu Iuliu Maniu, fost preot greco-catolic și în timpul când Iuliu Maniu trăia l-a purtat la școală [...]

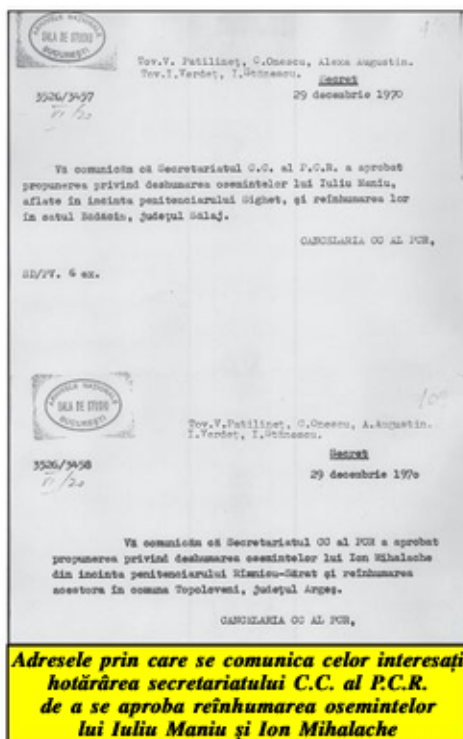
În anul 1972 [de fapt, 1971], când era vorba ca să aducă osemintele lui Iuliu Maniu, Man Simion a venit la castelul lui Iuliu Maniu și a așteptat neamurile lui Iuliu Maniu de la Cluj, dar ulterior nu s-a mai prezentat nimeni cu osemintele lui Iuliu Maniu, după care a plecat înapoi în orașul Baia Mare“ (Arhiva C.N.S.A.S., fond Documentar, județul Sălaj, dosar 8490, vol. 2, f. 122).

Decamdată nu am găsit alte documente care să ne spună dacă a fost informată și conducerea superioară de partid despre evoluția evenimentelor. Cercetări viitoare de arhivă ne vor ajuta poate să clarificăm aceste aspecte. În cazul lui Ion Mihalache, cum vom vedea în numărul viitor, reînhumarea a avut loc. ■

aprilie 1971 se trimitea de către Inspectoratul de Securitate Maramureș la București, personal generalului Borșan, șeful Direcției I, copia unei scrisori expediate de un anonim lui Simion Man, fost preot greco-catolic și nepot al lui Iuliu Maniu. „Credem că este vorba despre deshumarea ce a avut loc la Sighet, la 27 aprilie a.c.”, se preciza în nota însoțitoare. La 4 mai, Securitatea intercepta o altă scrisoare, expedită de Ștefan Pop, din Poieni, lui Simion Man, în care îi spunea că știrea că în curând se vor aduce osemintele „celui amintit de tine” la Bădăcin, pentru a fi reînhumate alături de „celelalte neamuri”, „m-a impresionat, drept să spun, poate și datorită faptului că până acum nici nu se putea gândi cineva la un asemenea lucru”. Ruga să fie anunțat din timp pentru a putea veni la ceremonie.

La 14 mai, o sursă a Securității dădea o Notă, în care relata discuția avută cu Simion Man. Acesta i-a povestit că a fost la Cluj, unde s-a întâlnit cu familia Romulus Boilă. A aflat că un delegat special urma să vină, după 21 mai, să le predea osemintele lui Iuliu Maniu. Familia era însă nemulțumită că serviciul religios urma să fie făcut de preoți ortodocși, în condițiile în care Iuliu Maniu fusese greco-catolic. I se ceruse lui Simion Man să officieze el slujba. De asemenea, Man povestea că urma să vină o serie de apropiați ai lui Iuliu Maniu, pe lângă familie, între care amintea și pe episcopul Todea (*Magazin istoric*, nr. 9/2012) și Cornelii Coposu.

Deși familia solicitase să fie prezentă la deshumarea osemintelor, nu i s-a permis acest lucru. Urmașii au acceptat până la urmă, pentru că aveau o serie de date care le permiteau să identifice fără putință de tăgadă dacă osemintele ce urma să le fie prezentate erau cu

Adresele prin care se comunica celor interesați hotărârea secretariatului C.C. al P.C.R. de a se aproba reînhumarea osemintelor lui Iuliu Maniu și Ion Mihalache

adevărat ale lui Maniu. Încă de la început membrii familiei au sesizat o serie de contradicții în afirmațiile reprezentanților Ministerului de Interne, dar au sperat că lucrurile se vor rezolva până la urmă.

La 9 iunie 1971, locotenent-colonelul Zbârcea, de la Direcția I, comunica serviciului I din Inspectoratul de Securitate Maramureș: „ceremonia de la Bădăcin va avea loc săptămâna viitoare” și cerea să fie cunoscute intențiile lui Simion Man și să se prevină orice acțiuni ale lui.

Părintele Cristian Borz afirmă că la 29 iunie, un delegat al Ministerului de Interne îi in-

forma pe membrii familiei că a doua zi urma să le predea osemintele și un certificat medico-legal emis de un specialist de la Institutul „Mina Minovici”, din care rezulta că erau într-adevăr ale lui Iuliu Maniu. Numai că a doua zi, când li s-a citit acel certificat, au realizat că nu putea fi vorba despre resturile lui Maniu. Așa cum arată părintele Cristian Borz, din document rezulta că prezintă dențiție, în timp ce Iuliu Maniu în momentul morții nu mai avea niciun dinte și, în al doilea rând, prezenta fractura cubitusului, în timp ce Iuliu Maniu a avut o fractură la tibia. Reprezentantul Ministerului de Interne și-a cerut scuze, spunând că s-au trimis alte oseminte și că situația avea să se rezolve în zilele următoare. La 30 iunie, Clara Boilă trimitea o nouă scrisoare lui Nicolae Ceaușescu prin care își exprima regretul față de confuzia care s-a creat: „mă văd nevoită a renunța, cu toată amărăciunea și durerea pe care o poate înțelege orice fiu iubitor al părinților și care este pătruns de sentimentul recunoștinței, la îndeplinirea unei obligații de conștiință și creștinească.”

La 6 iulie, o sursă dirijată pe lângă Simion Man comunica faptul că acesta se ocupase să

taliu exponatele, cât și cu vizitatorii mai în vârstă, mulți dintre ei foști „subiecți” ai acțiunilor de urmărire ale Securității. Astfel, vernisajul expoziției, care a debutat în „stil clasic”, a fost „detur-nat” într-un adevărat *work-shop*, la capătul căruia achiziția de cunoștințe și informații despre subiectul expoziției a crescut în progresie geometrică.

Acest lucru a fost posibil și grație efortului făcut de specialiștii C.N.S.A.S. realizatorii expoziției: Cristina Anisescu, coordonator proiect (concept și design); Teodora Pop, editare grafică; Liviu Burlacu; Cipriana Moisa; Mihaela Negru; Valentin Vasile – pentru a realiza, într-un veritabil tur de forță, o adevărată istorie în imagini a uneia dintre cele mai redutabile și mai puțin cunoscute instituții ale regimului comunist: Securitatea. Astfel, în fața ochilor vizitatorilor se derulează, ca un film, documente și imagini care reconstituie organizarea instituției, modul în care erau selectați și promovați angajații, specificul acțiunilor de urmărire, metodele și mijloacele folosite în acest scop (filaj, interceptarea corespondenței și a convorbirilor, rețeaua informativă), organizarea cartotecilor și a evidențelor pe diverse tipuri de dosare (de urmărire informativă, de obiectiv, de grup, de problemă, de rețea).

Au fost apoi punctate principalele acțiuni represive (lichidarea grupurilor armate de rezistență, „reeducarea” din penitenciare, îngrădirea drepturilor fundamentale ale omului), dar și modul în care cetățenii au încercat să lupte cu regimul dictatorial (manifeste și inscripții anticomuniste, ziare clandestine, memorii și petiții, tentative de organizare sindicală etc.).

Evident, creșterea tensiunilor sociale și izbucnirea revoluției din decembrie 1989 și-au găsit și ele reflectarea în cadrul expoziției. În mod interesant, realizatorii nu au lăsat deoparte nici controversatul episod post-revoluționar de incinerare a unor dosare de securitate la Berevoești, județul Argeș.

Reconstituirea unui birou de anchetă al Securității, precum și expunerea unora dintre mijloacele tehnice folosite de ofițerii de

Reconstituirea unui birou de anchetă

Securitate în activitatea lor au reprezentat, de asemenea, puncte de atracție pentru vizitatori. Goniometrele, microfoanele și aparatura de interceptare și înregistrare a convorbirilor, teleobiectivele și aparatele de filmat și fotografiat folosite în timpul filajului, dar și șperaclele și *passep-tout*-urile utilizate în pătrunderile secrete au fost examinate

cu multă atenție, generând firești întrebări despre progresele înregistrate în domeniu sau despre actualitatea unor astfel de metode.

Componenta multimedia a expoziției este asigurată prin prezentarea unor fragmente din filmul documentar *Supravegheat de Securitate în anii '70-'80*, în regia lui Nicolae Mărgineanu, realizat în cadrul programelor educaționale inițiate de C.N.S.A.S.

De altfel, în acord cu atribuțiile sale stipulate în Legea nr. 293/2008, de a contribui la cunoașterea istoriei recente a României și formarea unei culturi politice democratice, Consiliul Național pentru Studierea Arhivelor Securității a gândit această expoziție atât ca pe un ghid pentru înțelegerea modului în care Partidul Comunist a exercitat controlul asupra societății românești vreme de mai multe decenii, cât și ca pe un „laborator” de istorie recentă. În acest sens, în săptămânile care au urmat vernisajului, în spațiul expoziției au fost găzduite lecții de istorie a regimului comunist pentru elevi din liceele bucureștene, o masă rotundă cu cercetătorii acreditați la C.N.S.A.S. pe tema metodologiei de studiere a documentelor Securității, lansarea unor publicații realizate în cadrul programelor de cercetare derulate de C.N.S.A.S.

Așadar, într-o lume în care victoria ideilor liberale și a democrației, întrevăzută cu atâta optimism de un Francis Fukuyama acum două decenii, este încă îndepărtată, Consiliul Național pentru Studierea Arhivelor Securității se străduiește să atragă atenția (dar și privirile!) generației actuale asupra greșelilor trecutului, în încercarea de a evita pericolul reînscriserii societății românești pe un „drum al servituții”, pe o pantă a intoleranței și a dictaturii. ■

La vernisajul expoziției: Dragoș Petrescu, Florin Abraham, Iulian Chifu, Radu Boroianu și Georgian Pop

FLORIAN BANU

„Când Istoria te învață să te uiți înapoi, nu vrea să-ți atragă privirile, ci atenția!”, spunea, odinioară, Tudor Mușatescu. Dorind, parcă, să illustreze acest aforism, Consiliul Național pentru Studierea Arhivelor Securității (C.N.S.A.S.) a organizat o amplă expoziție intitulată „Securitatea – instrument al dictaturii”, găzduită de Sala de expoziții „Constantin Brâncuși” din Palatul Parlamentului României, în intervalul 5 februarie-15 martie 2013.

La prima vedere, exponatele alese nu par a deține atuurile necesare pentru a atrage privirile unui public obișnuit cu asaltul imaginilor viu colorate și aflate într-o permanentă mișcare, specifice universului mass media al anului 2013. Panourile cu facsimilele unor documente manuscrise sau dactilografiate, fotografiile alb-negru, cele câteva vitrine cu produse electronice de pe vremea bunicii ar părea, mai degrabă, prea puțin atrăgătoare pentru un vizitator ce tocmai își încheie convorbirea la *smartphone* și care poartă în rucsac un laptop sau o tabletă de ultimă generație! Și totuși...

„Comportarea vizitatorilor unei expoziții de artă plastică sau a unui muzeu este adeseori mai semnificativă decât critica”, observa, în 1945, criticul de artă Ion Frunzetti. Adevărul deplin al acestei remarci a fost validat, în opinia noastră, de momentul vernisajului expoziției în prezența unui public numeros, alcătuit, în mod surprinzător, din persoane a căror medie de vârstă putea fi plasată undeva între 25 și 30

de ani. Așadar, trecutul nu e mort! Așadar, interesul pentru istorie nu se află la cotele minime pe care le invocă posturile de televiziune, care elimină pe zi ce trece emisiunile de istorie din grila de programe!

De altfel, prezența masivă a tinerilor și interesul acestora pentru istoria națională, pentru particularitățile regimului comunist au fost remarcate, fără excepție, și de personalitățile care au luat cuvântul cu acel prilej: domnul Dragoș Petrescu, președintele Colegiului C.N.S.A.S., deputatul Georgian Pop, șeful Comisiei parlamentare de control a S.R.I., domnul Iulian Chifu, consilier prezidențial, domnul Radu Boroianu, secretar de Stat în Ministerul Culturii, și domnul Florin Abraham, membru al Colegiului C.N.S.A.S.

Acest interes a reieșit cu pregnanță în momentul în care tinerii au intrat în dialog atât cu doamna Cristina Anisescu, din cadrul Direcției Cercetare, Expoziții și Programe Educaționale a C.N.S.A.S., care a prezentat în de-

Cerere de verificare în evidențele Securității

Carte poștală expediată de Vasile Rădulescu Pogoneanu din penitenciarul din Galați, care n-a ajuns niciodată la cei de acasă

Schemă realizată pentru efectuarea unei percheziții secrete la locul de muncă

Serisoare către Cornel Chiriac oprită de Securitate

Imagine surprinsă de filori

ALBUM ISTORIC

Vă prezentăm în acest grupaj câteva imagini din Expoziția „Securitatea – instrument al dictaturii”.

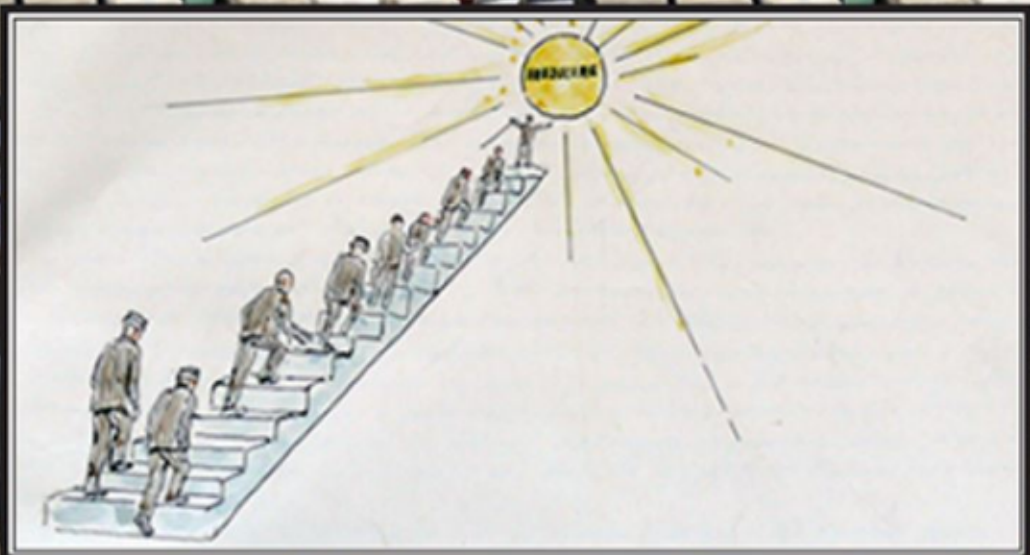

Vasile Motrescu fotografiat în ușa bordeiului unde s-a ascuns în anii 1952-1953

Gavril Vatamaniuc și Vasile Marciuc

Portretele liderilor comuniști expuse la o cabană și distruse de membrii grupului Arsenescu

Desen realizat de deținuți de la penitenciarul Aiud în cadrul programului de reeducare

JOS CEAUȘESCU, JOS REGIMUL
VREM DREPTATE NU CONgrese
VREM LIBERTATE! JOS „ȘEFII”
AJUNGE! FĂRĂ REALES!
VREM MÎNCARE!!!
JOS TILHARI!

MANIFEST
OMENI CARE VREȚI ÎNLĂTURAREA
INDUCERII CATASTROFALE CEAUȘESCU
EȘIȚI PE STRĂZI ÎN CENTRUL GRASULUI
DUMINICĂ 22 MAI ȘI ÎN DUMINICILE
URMĂTOARE ÎNTRE ORELE 18 ȘI 24
DAȚI DOVADA NEMULȚUMIRII VOASTRE
PLIMBÎNDU-VĂ PE STRĂZI ȘI MULȚIMEA VA
AVEA CURAJUL SĂ-ȘI STRIGE HOTĂRÎREA
DUMINICĂ SĂ DEVINĂ ZIUA REVOLTEI PÎNĂ
CÎND VOM MERITA O VIAȚĂ MĂI BUNĂ
ADUNAȚI-VĂ CÎȚI MAI MULȚI ÎN CENTRU

STRADA

Manifeste contra lui Nicolae Ceaușescu
(cel din dreapta a fost realizat de Radu Filipescu)

Caricatură de Mihai Papuc
ce trebuia să apară în 1987
în revista *Urzica* oprită de Securitate

Revoluționari din Timișoara
în fața Bisericii Albe

Scutieri în București,
în decembrie 1989

Cerere de verificare în evidențele Securității

Carte poștală expediată de Vasile Rădulescu Pogoneanu din penitenciarul din Galați, care n-a ajuns niciodată la cei de acasă

Schemă realizată pentru efectuarea unei percheziții secrete la locul de muncă

Serisoare către Cornel Chiriac oprită de Securitate

Imagine surprinsă de filori

Copiii ies pe drum doar pe lumină și însoțiți de adulți (Orăștie, 1900)...

moșteniri afective materializate în lucrurile folosite de bunici. Pentru marea varietate de haine și ustensile strict actuale și *trendy*, îi sunt suficiente *dressing*-urile și debaralele aflate în interiorul ariei de locuire, cât mai la îndemână. Misterul descoperirii se reduce la dulapul de pe balcon în care, printre provizii alimentare, se mai poate strecura câte un obiect vechi stricat. Poate așa se explică joaca de *sub masă* a micilor orășeni...

Dincolo de casă și curte, dacă ieșea din cuibul îngrădit și protejat al gospodăriei, copilul se trezea într-un teritoriu nou, pe o cale care se lăsa descoperită numai pe măsura îndepărtării de *acasă*. Drumul are întotdeauna un început și un sfârșit, are o direcție, o țintă, un scop. „Calea rătă-

că, fără direcție, drumul nu are sens. La drum, călătorul copil era în stare limită, fragilă, în afara spațiului locuit și domesticit. La drum, el putea să întâlnească ființe malefice, să fie răpit sau pocit de balaurii-viermi ai văzduhului sau de către Iele, putea fi contaminat de contactul cu străinii. La drum se făcea foc peste noapte nu numai pentru lumină și căldură sau de frica sălbăticiunilor, ci și pentru că focul purifică simbolic locul. Drumurile erau întărite cu cruci de gard, de fântână, de punte, de amintire, de jurământ, cu troițe sau cu *merindare* pentru călători.

Ca să ajungă la casele vecine, copilul nu umbla pe drum, ci folosea potecuțele, scurtăturile și pârliazurile. *Pârliazul* constituie un prag cu simbolistica lui, de aceea expresia *a sări pârliazul* înseamnă a face ceva pe ascuns, ceva nepermis, cu o altă expresie echivalentă *să calci strâmb*.

Zicala Călătorului îi stă bine cu dru-

mul nu înseamnă să tot mergi la nesfârșit, ci să mergi condensat, să nu stai, să nu te oprești, să ajungi repede, să nu te abați, să intri din nou în ordinea locuirii, în spații domestice. La marginea drumului e bine să stai doar în interiorul așezării, pe șanțul cu punte și cruce sau pe băncuța gardului, lipit de gospodărie. În satul vechi, copiii mici nu aveau voie să părăsescă gospodăria decât dacă purtau un săculeț cu sare la gât, ca să nu fie luați din drum de Muma Pădurii, care-i putea duce în sălbăticia codrului. Pe vremuri, în povești, Dumnezeu și Sfântul Petru umblau noaptea pe ulițe cu desaga goală și sprijinindu-se în băte, ca să apere copiii care mai întârziu la drum.

În urmă cu doi ani, un pensionar bucureștean îmi povestea cum l-a prins întunericul când se îndrepta spre casă, în satul natal, în copilărie. S-a întâlnit cu Necuratul însuși, care era ca un câine negru uriaș și cu copite la picioare. Dar copiii de la țară erau învățați la vremea aceea cum să procedeze în astfel de situații, așa încât el a spus repede o rugăciune cu voce tare și dihania s-a făcut nevăzută. Alte mărturii directe povestesc despre ce e bine să faci cei mici dacă se întâlnesc cu câinele, cu șarpele, cu furtuna sau cu eclipsa de lună. Fiecare situație constituie un prag peste care puteau trece doar dacă știau gestul, comportamentul sau cuvintele potrivite. De exemplu, la întâlnirea cu un câine, copilul trebuia să se oprească, să îl privească în ochi și să spună: „Lacătul la gura ta / cheile la mâna mea“.

Abia după vârsta de patru-cinci ani, copiii satului puteau participa la alaiurile prilejuite de calendarul marilor sărbă-

... și intră în cimitir în zilele de Moși împreună cu întreaga familie (Transilvania)

Unde ești, copilărie...

CREȘTEREA COPILULUI: TREPT, PRAGURI ȘI HOTARE SIMBOLICE

IOANA POPESCU

La sfârșitul celui mai recent articol despre tradițiile copilăriei în România (nr. 1/2013), promiteam că vom continua călătoria prin lumea veche țărănească (dar nu exclusiv), pășind din prag în prag, până dincolo de granițele așezării. Au trecut de atunci două luni și m-am gândit că, pentru început, să schimbăm direcția călătoriei pe verticală, mai precis, urcând și coborând pe o scară simbolică ai cărei fuste constituie și ei praguri.

Dar până să ajungem la felul în care copiii luau în posesie spațiul pe înălțime, propun să aruncăm o privire la felul în care îngerii veghează dificultățile și pericolele urcușului. Scara Sfântului Ioan Scărarul, reprezentată atât de viu și atât de bine păstrată în fresca exterioară de pe peretele de nord al mănăstirii Sucevița, arată felul în care, pe parcursul vieții, oamenii luptă cu ispitele și păcatele, câștigând prin aceasta virtuți. Îngerii sprijină pe cei ce se străduiesc să se înalțe spiritual, ajutându-i să urce, în timp ce dracii îi trag în jos către iad. Fiecare treaptă înseamnă lupta cu câte un păcat.

In mod paradoxal, în lumea satului alcătuit din case joase așezate pe pământ, activitățile cotidiene ale copiilor se desfășoară pe verticală: dinspre spaima beciului, înspre comorile podului, pe scara foișorului sau a fânarului. Adesea cocoțați

între crengile pomilor, cei mici experimentează revelația și fascinația sacră a urcușului.

La fel de surprinzător, dar frustrant, orașul contemporan, cu clădirile sale înalte, desfășurate pe mai multe etaje, nu oferă copiilor decât posibilitatea deplasării pe orizontală;

beciul se transformă în subsol tehnic sau în spațiu de depozitare inaccesibil copiilor, podul lipsește cu desăvârșire. Se pare că omul modern al orașului, reprezentant al civilizației de consum, nu mai are interes pentru păstrarea unor obiecte de memorie sau a unor

O ZI GREA PE FRONTUL DE EST

Dr. VALERIU AVRAM

În primăvara anului 1943, cerințele Frontului de Est au impus reorganizarea și constituirea de noi unități de aviație. În conformitate cu Ordinul Statului Major al Aerului nr. 530 din 7 mai 1943, începând cu 11 mai 1943, Grupul 8 Vânătoare din cadrul Flotei 2 Vânătoare, cu sediul la Târgșor, s-a transformat în Grupul 8 Asalt. Piloții români vor lupta cu mult eroism până la sfârșitul războiului. Comandat de căpitanul aviator Ioan Cara, Grupul 8 Asalt era dotat cu 40 de avioane

... și un Henschel 129 B.2 cu însemnele românești

Coloană de blindate sovietice...

bimotoare Henschel 129 B.2, având în componere trei escadrile: 41, 42 și 60. Instruirea personalului navigant român s-a făcut pe front, la Kirovograd. La 1 august 1943, unitatea a intrat în luptă. De menționat că pe Frontul de Est au activat numai două grupuri ale aviației de asalt: unul german, cel de-al doilea era românesc. În cele ce urmează redăm una dintre numeroasele situații deosebite trăite pe front de aviatorii noștri.

● Aterizare forțată la un kilometru de liniile proprii ● Un camarad aterizează și îl preia pe pilot ● Atac în picaj, la 10 m de sol ● Elice zburată de un proiectil ● Plutonierul fură avionul generalului ● Gestul generalului Jienescu și replica celui german ● Scos din coloana de prizonieri, nu mai ajunge în Siberia, ci în Germania Federală ● Reîntâlnire peste ani

2 noiembrie 1943. O zi mohorâtă, cu cerul căptușit de nori care „stăteau să pice”, așa cum spuneau aviatorii. Plafon minim, baza norilor se găsea la 150 m de sol. Pe aerodromul de la Karankut abia se luminase de ziuă și mecanicii, armurierii și servanții pregăteau avioanele de asalt pentru misiune. Ordinul de Operații al Corpului 1 Aerian Român nr. 139/1943 preciza cu claritate: „Grupul acționează în misiuni cu trei-patru avioane și atacă cu bombe, tunuri și mitralierele de bord coloanele auto, cisterne, tunuri hipomobile și călăreți în zonele: Celbasî, Britovka, Pavlovka, Vladimirovka, Pervo

Konstantinovka, Cota 3.767, Grigorievka, sud-Britovka...”.

Prima formație de patru avioane din Escadrila 41 Asalt și-a luat zborul la ora 07.00, îndreptându-se spre est, sud-est, având misiunea să atace coloanele inamice care înaintau pe șoseaua ce lega Peninsula Crimeea de râul Nipru, la podul peste râu spre orașul Herson, unde trupele germane dețineau un cap de pod la nord-est de oraș. „Ajunși în zonă, odată cu începutul zilei de lumină, se zărește și capul coloanei inamice ce mărșăluia pe drum.

tori creștine: Fărșangul, Floriile, Paștele, Sântămăria Mare, Crăciunul sau Schimbarea Anului, cu alaiuri anume și cu roluri precise în economia ritualului. Cu aceste ocazii, copiii pot lua în stăpânire spațiul drumului, fără riscuri magice.

Hotarul satului marchează limita între spațiul cunoscut, familiar și domestic al locuirii și tărâmul necunoscut și posibil bântuit al naturii nelocuite de om. Iată de ce, nu numai pentru delimitarea proprietății, dar și pentru protecția simbolică a satului, granița aceasta era foarte importantă. În vremurile de demult, în unele sate românești exista obiceiul folosirii copilului ca martor de netăgăduit al stabilirii pietrei de hotar. Practica – *bătaia*, sau *jurământul cu brazda pe cap* – viza întipărirea adânc în memoria celui mic a limitei așezării, pentru a putea fi păstrată și transmisă (oral) generațiilor următoare.

Dincolo de *loc* nu se trecea oricând și oricum. În cimitir, copiii nu mergeau la cei *de dincolo* decât cu ocazia zilelor de *moși*; cei care participau la alaiurile de mascați de Anul Nou nu treceau noaptea dintr-un sat în celălalt, decât cu fețele acoperite de obrăzare și însoțiți de zgomotele ritmate de tobe, clopote și fluier, pentru a ține departe duhurile nevăzute ale întunericului. La marginea satului era locul potrivit și pentru vindecările magice ale *Călușarilor* și tot acolo copiii erau supuși unor gesturi rito-magice benefice.

Cu câțiva ani în urmă, pe dealurile de pe Valea Cosăului (Maramureș), copiii erau învățați să pășească cu grijă în afara zonei locuite, pentru ca nu cumva să calce din neatenție prin *grădina Fetei Pădurii*. Tot ei erau sfătuiți să nu înnoate în tăul din pădure, ca

să nu fie furați de *Omul apei*. O altă amenințare pentru copii era *Muma Pădurii*, o ființă nevăzută mai mare peste toți copacii, pe care se credea că îi alăptează la sân și pe care îi menea după bunul său plac, să trăiască mult sau să fie tăiați de oameni. Copiii trebuia să fie feriți în timpul nopții de contactul cu *Muma Pădurii*, pentru că se credea că fură somnul de la copiii oamenilor și le dă în schimb plânsul plozilor ei.

Lumea satului tradițional, percepută ca un continuum de vizibil și invizibil, de realitate imediată, întrepătrunsă cu o realitate doar resimțită, era, așadar, un întreg. În mod surprinzător, credințele consemnează mai puține praguri în drumul către lumea nevăzută! Iată câteva exemple care vorbesc de la sine:

- *la facerea lumii* cerul era foarte aproape de pământ, dar într-o zi, o femeie nesăbuită a scuturat spre cer un scutec murdar de la copil și a fost cât pe ce să mânjească cerul. Dumnezeu s-a mâniat și a ridicat cerul atât de mult, încât nimeni nu l-a mai putut ajunge.

- *vântul*, spun credințele, este copilul unei fete de împărat. La naștere, Dumnezeu l-a botezat Ion Vântul, apoi a luat un copac de la un zmeu, l-a scobit și acolo l-a pus pe Ion de bunăvoia lui și l-a pus să plutească pe mare, pentru că, altfel, Ion ar fi suflat atât de tare, că ar fi răsturnat pământul. Vântul poate fi văzut doar de către un copil

În câmp deschis, ciobanul copil caută forța protectoare a copacului

mic care nu a mâncat niciodată ceapă sau usturoi, dar pentru că el e atât de mic, nu se pricepe să spună cum e acesta. De aceea, muritorii nu pot spune cum arată vântul.

Rezultă, așadar, că în satul vechi, apropierea de către copil a spațiului așezării se făcea treptat și cu respect pentru precauțiile rito-magice moștenite. Aceste norme de comportament erau necesare tocmai pentru că ființele nevăzute ale *lumii celeilalte* bântuiau aproape toate locurile lumii palpabile. ■

La scăldat în apa curgătoare a morii, nu în apa stătută a tăului (fotografii din arhiva de imagine a Muzeului Național al Țăranului Român)

furat» avionul de la un general german care venise la aerodromul nostru – așa cum am aflat mai târziu –, pentru a solicita ajutorul aviației române în sectorul său”, nota sublocotenentul aviator Lazăr Munteanu în amintirile sale, inedite.

Întorși la aerodrom după misiune, colegii sublocotenentului Munteanu l-au informat pe comandantul grupului despre ceea ce i se întâmplase și au încercat să găsească o posibilitate de a-l scoate din liniile inamice. Salvatorul a fost subofiterul aviator Sepp Reitberger, care n-a ezitat să „împrumute” avionul Fieseler Storch cu care venise generalul german. N-a mai avut timp să-i ceară permisiunea și s-a urcat în aparat și dus a fost. Pe aerodrom se afla în inspecție și generalul aviator Gheorghe Jienescu, ministrul Aerului, care a înțeles imediat ceea ce se întâmplase cu plecarea în zbor precipitată a „Bărzoiului”. Numai generalul german tuna și fulgera, amenințând cu arestarea și trimiterea făptașului la Curtea Marțială. Nu putea să conceapă că sosind într-o unitate de aviație românească i se furase avionul. Numai că nu românii erau făptașii, ci un aviator german.

După un zbor de o jumătate de oră, „Bărzoiul” a reapărut deasupra aerodromului, piloții români și germani care luptau în Grupul 8 Asalt au izbucnit în urale. Sublocotenentul aviator Lazăr Munteanu fusese readus din liniile inamice. Arăta jalnic, cu hainele arse, cu mâinile pline de sânge și funingine. „Când am aterizat, strigătele de bucurie ale camarazilor mei

Lazăr Munteanu, în carlinga avionului, pe un aerodrom de lângă Arad, în septembrie 1944

erau acoperite de amenințările generalului german, care aflând că «hoțul» era un pilot de-al său, furia lui a devenit înzecită. Dar minunea se produce în momentul când generalul Jienescu, prezent la aerodrom, îl îmbrățișează pe bravul pilot Reitberger și-l decorează, luându-și de pe veston Ordinul «Virtutea Aeronautică», clasa «Crucea de Aur», cea mai înaltă decorație militară a aviatorilor români. La acest deznodământ la care nu se aștepta, generalul german ripostează, de data aceasta elegant, și-mi prinde în piept «Crucea de Fier» clasa I. Și astfel toată neînțelegerea se risipește. Generalul comandant Gheorghe Jienescu îl salvase pe camaradul Reitberger, întrucât era mai mare în funcție și grad decât omologul lui german, care n-a avut ce să facă. La apelul făcut ulterior s-a aflat că din patru piloți plecați în misiune, a fost doborât în flăcări adjutantul aviator Stoian Dumitru. I-am văzut avionul arzând când eram încă în aer, dar pe pilot nu l-am mai văzut niciodată. A murit ca un erou în luptă.”

„Din cea de a treia ieșire a zilei, adjutantul aviator Anghel Vasile îl aduce și el pe adjutantul aviator Logofătu Ion, care și el a fost doborât de A.C.A.-ul inamic. Ziua de 2 noiembrie 1943 a fost o zi grea pentru piloții Grupului 8 Asalt, pierzând patru avioane și un pilot”, nota comandantul Escadrilei 60 Asalt în amintirile sale.

Piloții Grupului 8 Asalt au adus importante informații de pe front. Au fost imortalizate

Avioane Henschel 129 B.2 și emblema Grupului 8 Asalt

În «șir indian» avioanele noastre își presară bombe pe întreaga coloană, apoi începe partea a doua a «distracției» – atacul la sol cu tunurile și mitralierele de bord. În focul luptei, A.C.A.-ul [apărarea antiaeriană – n.n.] inamic foarte puternic lovește avionul adjutantului stagiar Mlădin Constantin, care nu mai are nicio șansă să ajungă la aerodrom și aterizează forțat în liniile inamice, la circa 1 km de prima linie aliată. Călăreții inamici aleargă să-l prindă pe aviatorul nostru, dar adjutantul stagiar aviator Marinescu Dumitru este mai rapid și aterizează lângă camaradul doborât, îl așază în spatele scaunului și când inamicii ajunseseră la circa 100 de metri de avion, Mitică decolează sub nasul lor cu prietenul său, reușind să-l readucă la aerodrom. Ceilalți camarazi asaltisti, prin atacuri la sol, i-au ținut la respect pe «cioloveci», până la decolarea lui Mitică și l-au însoțit până la aerodrom, nota în memoriile sale, inedite, adjutantul aviator Vasile Pascu, pilot în Escadrila 41 Asalt, martor la întâmplare.

A atacul avioanelor de asalt românești „a produs pierderi importante inamicului: șapte mașini și o cisternă mare au fost incendiate, trei căruțe și două tunuri hipomobile distruse, circa 50-60 călăreți uciși cu cai cu tot, mai multe căruțe și mașini au fost distruse și avariate. Nu s-a dat nicio luptă aeriană. A.C.A.-ul inamic foarte activ”, se arată în Jurnalul de Operații al Grupului 8 Asalt, document militar inedit.

La ora 10.00 se ordonă un nou atac la sol în aceeași direcție și patru avioane din Escadrila 60 Asalt comandate de sublocotenentul aviator Lazăr Munteanu își iau zborul pentru a vedea dacă resturile coloanei sovietice s-au adunat și inamicul a reușit să-și refacă potențialul de luptă. După un zbor de circa un sfert de oră, aviatorii noștri au văzut la sud de satul Britovka o coloană de călăreți, mașini, căruțe și multă infanterie camuflată în interiorul satului. Atacul bimotoarelor de asalt a fost

fulgerător, la circa 10 m de sol, așa că nu au fost descoperite la timp, surpriza fiind completă. După lansarea bombelor, a urmat atacul la sol cu tunurile și mitralierele de bord, producând o debandadă totală.

In acest infern, amplificat de tirul terestru al inamicului, „mă trezesc că nu mai am elice la motorul drept, un proiectil de calibru mic tras de tunurile rusești [de 20 mm – n.n.] a smuls-o din butuc. Am reușit să virez avionul pe motorul în funcție și aterizez forțat la marginea satului Vladimirovka. Fug spre vest, orientându-mă după busola atașată lângă ceasul de mână. Camarazii din aer n-au oprit atacul asupra infanteriștilor inamici, care încercau să mă prindă. M-am făcut nevăzut în acel deșert de nisip și răchită, care acoperea ținutul de la marginea Niprului până în Crimeea. Și astfel, mergând continuu fără nicio pauză, ocolind mereu șoseaua, întrucât putea să mă descopere inamicul, după vreo trei ore de mers forțat observ în stânga mea un fum gros, care se ridica. Schimb direcția, căci mă gândeam că sunt în apropierea șoselei, unde a fost incendiată vreo mașină. Deodată, văd în față o formație de patru Henschel – avioanele noastre –, care în viteza cu care zburau nu m-au văzut, neobservând nimeni semnalele mele, și au trecut ca fulgerul, fără să sesizeze cineva prezența mea în acea zonă cu dune de nisip și tufișuri. După puțin timp, aud zgomotul unui motor de avion și privind în sus, văd cum se rotește un mic avion Fieseler Storch, «Bărzoilul» cum îl numeam noi, și speranța reînnoadă în sufletul meu ideea de salvare și încerc să fug în direcția lui. Scot scurta de piele și o arunc în sus, dau din mâini și minune:

sunt observat de pilot, care își caută un loc de aterizare, îndreptându-se spre vest, spre a reveni apoi și aterizează pe muchia unei dune de nisip. Se oprește și pilotul îmi face semn să urc pe fereastră, și nu pe ușa care era încuiată. Pilotul, fostul meu instructor, Oberfeldwebelul Reitberger, «a

Avionul cu indicativul 327 („Hai, fetiță!”), doborât de artileria antiaeriană sovietică

PE VREMURI OAMENII ÎȘI TRIMITEAU SCRISORI

GEORGETA FILITTI

Politica i-a pasionat totdeauna pe români. Uneori aceasta îmbracă aspecte pitorești, ca în depeșa adresată de M. Kogălniceanu (ministru de Interne) lui D.A. Sturdza, trimis diplomatic al țării la Istanbul. Apoi ideile de stânga au constituit un permanent factor de atracție pentru majoritatea doritorilor de afirmare în spațiul public. Fiii lui M. Kogălniceanu și C.A. Rosetti, respectiv Vasile și Vintilă, ori socialistul C. Dobrogeanu-Gherea primesc informații semnificative despre climatul politic românesc. Ziaristul Ion Sion (1880-1920) a colaborat la foile Viitorul social și Socialismul. A condus Editura Socialistă.

Prima scrisoare, tradusă de noi din limba franceză, provine din Biblioteca Academiei, fondul Manuscrise. A doua și a patra se păstrează la Biblioteca Națională, fondul St. Georges. A treia, în copie, provine din arhiva Victor Slăvescu.

*M. Kogălniceanu către
D.A. Sturdza*

Cabinetul ministrului
de Interne
București,
10/22 septembrie 1869

Dragă domnule Sturdza,

Aceasta nu e o scrisoare oficială sau oficioasă. Îngăduie-mi să mă adresez dumitale în mod cu totul particular. Vei vedea ce îți cer și nădăjduiesc să nu ai vreo greutate sau obiecție. Or, rupe scrisoarea și gata.

Iată despre ce e vorba. Cunoșteați situația politică a țării noastre când am fost chemați la guvernare; n-am să-ți vorbesc de relațiile noastre mai mult decât încordate cu Franța, Anglia și Austria. În plus, cunoști atitudinea fostului guvern față de Sublima Poartă și toate greutățile pe care ni le-a lăsat moștenire. Nu-ți mai pomenesc de agitațiile bulgarilor de-a lungul Dunării.

Am vrut să dăm asigurări Porții. Am oprit agitațiile bul-

gărești din România și când a izbucnit conflictul greco-turc, am păstrat o linie de conduită corectă. Fără îndoială, ca să recunoască politica noastră loială și legală, Sublima Poartă a considerat necesar să confere președintelui Consiliului de Miniștri Marele

Ordinul „Medgidié”, clasa a III-a, solicitat din rațiuni de... economie bugetară

cordon al Ordinului „Medgidié”. Nimic mai corect și noi toți ne-am simțit răsplătiți prin acest înalt semn de bunăvoință acordat șefului guvernului. În ce mă privește, n-aveam nimic de solicitat, fiind de multă vreme obiectul unei solici-tudini asemănătoare din partea sultanului. Prin urmare, nu cer nimic pentru mine. Dar consider că-mi îndeplinesc o datorie chiar față de guvernul otoman intervenind, prin intermediul dumitale, în favoarea câtorva persoane care au ajutat din plin la restabilirea ordinii în țară și la oprirea agitațiilor revoluționare împotriva posesiunilor otomane transdanubiene. Aș socoti o dovadă de înaltă bunăvoință pentru mine însumi dacă guvernul otoman ar binevoi să onoreze cu „Medgidié” următoarele persoane din ministerul meu: D.C. Argintoiu, director general în Ministerul de Interne, col. Zăgănescu, fost prefect de Poliție al Bucureștiului și actualmente inspector general

pe film (avioanele Henschel 129 B.2 erau dotate cu aparate de filmat) coloane de tancuri, de cavalerie, tunuri și autovehicule la Britovka. „Zona Perekop degajată de ruși. În zona Pavlovka-Vladimirovka-Grigorievka, trupe masate de toate armele. În zona Novokievka-Kovianski, coloane puternice de cavalerie și infanterie transportată în camioane, căruțe numeroase și tunuri tracate în direcția Bolșaiia Kopani și Malaia Maiatski. O coloană de 15-20 căruțe, mașini și tunuri hipomobile se îndreaptă spre Malaia Kopani. A.C.A.-ul inamic,

instalat pe camioane, foarte puternic la Britovka. Muniție consumată: 2.288 proiectile de 20 mm, 9.239 cartușe de 7,92 mm. Ore de zbor: 11h 45min.“, se arată în Jurnalul de Operații al Grupului 8 Asalt.

Sfârșit de septembrie 1944. Pe străzile Sibiului, o coloană lungă de prizonieri germani se îndreaptă spre gară pentru a fi imbarcată în vagoane. Și, de aici, urma drumul spre Siberia, fără întoarcere. Îndreptându-se spre aerodromul de la Balomir, piloții Grupului 8 Asalt au oprit mașina spre a lăsa drum liber trecerii coloanei prizonierilor. Deodată, au văzut un subofițer aviator cu mâna stângă strânsă într-un bandaj. Uniforma îi era murdară și ruptă, iar fața tristă arăta vizibil disperarea lui. Aviatorii noștri l-au recunoscut imediat: era Oberfeldwebelul Sepp Reitberger. Și-a recunoscut și el foștii camarazi. S-au înțeles din priviri. Comandantul Grupului 8 Asalt, căpitan comandorul aviator Gheorghe Botez, a coborât din mașină împreună cu adjutantul șef aviator Ștefan Pucas, un basarabean cu înfățișare de atlet. „Am intrat fără ezitare în coloană și, siguri pe noi, i-am spus comandantului formației, un tânăr ofițer român, că pilotul german era spion și că trebuia imediat predat Serviciului de contraspionaj. L-am luat pur și simplu pe sus pe fostul nostru instructor de zbor, l-am suit în mașină și am pornit în cea mai mare viteză. La marginea orașului am oprit. I-am dat

Generalul Jienescu îl decorează pe Oberfeldwebelul Sepp Reitberger

bani, alimente și haine civile, câte aveam la noi, și i-am dat drumul camaradului nostru, care luptase împreună cu noi sub culorile României. L-am îmbrățișat și ne-am rugat la Dumnezeu ca să scape. Îi salvase viața sublocotenentului Lăzărică Munteanu, cu prețul vieții lui, și această faptă n-am uitat-o. Eram acum noi datori să-l salvăm pe Sepp. Cunoscând bine limba română, a stat ascuns o vreme având la el o scrisoare de recomandare de la comandant și o familie de români a avut grijă de el până s-au liniștit lucrurile. A reușit să ajungă în Germania de Vest, unde s-a angajat la o firmă de asigurări. L-am întâlnit în Germania Federală prin anii '70 și bucuria a fost mare [...] Încă mai știa să vorbească românește destul de bine“, nota în amintirile sale, inedite, adjutantul șef aviator Ștefan Pucas. ■

Știința în cuvinte potrivite
cu Corina Negrea și Dan Manolache
luni-vineri de la 13.15

văzut că v-ați hotărât să fiu sincer a nu mai face ochi dulci liberalilor și că ați întins o mână prietenească partidului viitorului, v-o spun sincer că am simțit o adâncă mulțumire sufletească.

Fie ca pasul ce ai făcut dumneata să fie primul inel al lanțului ce va uni tinerele noastre partide democratice, în vederea viitoarelor lupte. Căci doar în această unire se mai poate întrevădea mântuirea. Nu mai băteți apa în piuă. A mai spera într-o sinceră îndreptare a liberalilor e tot una cu a spera ca un arbore bătrân și istovit să mai înfrunzească și să mai rodească.

Dați-vă mână cu mână cei cu ideile mai înaintate și luptați din răspuțeri pentru reușita punctelor asupra cărora aveți vederi comune. Ce o fi mai târziu, vom vedea.

Credeți, domnule Rosetti, în sinceritatea rândurilor acestora, precum și în iubirea și devotamentul meu,

C.D.-C.

Ion Sion către Constantin Dobrogeanu-Gherea

Paris, 29 martie 1909

Iubite tovarășe,

Sunt de mai bine de șapte luni aicea și, deși m-am gândit adesea la d-ta, totuși împrejurarile nu mi-au dat răgaz să-ți scriu. Acuma, mai aranjându-mă puțin, mă grăbesc să-mi îndeplinesc hotărârea luată de atâtea ori. Sunt multe lucruri asupra cărora ași dori să stau de vorbă cu d-ta, dar știu că nici timp nici răbdare nu vei avea să-mi citești proza și de aceea voi căuta să nu abuzez.

Vasile Kogălniceanu

Am plecat din țară imediat după ce am terminat pregătirile de înmormântare ale *Viitorului social*. Hotărârea mi-am luat-o într-un moment de dezorientare, de mizerie morală, atunci când, întors de la înmormântare, am simțit că nu mai pot trăi acolo unde am pierdut ceva scump, ceva care căpătase loc în sufletu-mi și în gând. După ce frigurile au trecut, acum regret acțiunea pripită, și o regret cu atât mai mult cu cât mi se întărește în minte ideea că în țară ași fi putut fi încă folositor mișcării. Cât de slabă se prezenta mișcarea din țară, cum dibuiesc încă prin întuneric cei mai mulți din conducătorii ei, ce deosebire între aparențe și realitate, toate astea le știu și d-ta destul de bine, pentru că nu o dată mi le-ai spus. *România muncitoare* se prezintă slabă, fără viață, în neputință de a aborda vastele și variile chestiuni ale socialismului și practic și teoretic. Mișcarea s-a întins, a strâns număr, dar nu s-a adâncit. Difuziunea ideilor socialiste s-a neglijat; conștiințe nu s-au format și înșiși conducătorii mișcării se învârt într-un cerc strâns din care nu pot ieși.

Cât de adevărate apar acum toate observațiile d-tale asupra mișcării, când vedem că, după patru ani de activitate, se recomandă adâncirea principiilor, a doctrinei și însuși optimistul Rakovski recunoaște că nu s-a făcut îndeajuns, ceea ce unii spun că trebuia să se facă de la început educație și iar educație. Și când mă gândesc la toate astea, recunosc că am făcut o greșală și am părăsit țara. Fiind însă aicea, voi căuta să profit de mediu și să mai învăț, să mă pregătesc, pentru ca astfel, când mă voi întoarce, să pot aduce reale servicii mișcării.

Trăind aicea, mă pot convinge ce înseamnă diversele curente zise socialiste, care încearcă să se opună socialismului științific și care la noi începe să-și recrute adepți printre acele elemente care niciodată n-au făcut eforturile de a pricepe marxismul. Începând cu sindicalismul lui Sorel [Georges Eugène, filosof francez, teoretician a sindicalismului revoluționar – *n.ed.*], Lagardelle [Hubert, gânditor al mișcării sindicale – *n.ed.*] et Co și terminând cu tamburul lui Hervé [Gustave, om politic socialist, apoi fascist – *n.ed.*], toate aceste doctrine noi îmi fac impresia unor musculițe care vor să răstoarne un munte.

Am citit articolul d-tale în *România muncitoare* și drept să-ți spun că nu scrii mai des [sic!], deși știu că ți-e foarte greu să lucrezi acum. Aș dori să știu dacă ai început să scrii studiul asupra chestiunii agrare în România, de care mi-ai spus când am fost ul-

al Gărzii Naționale, d. George Mărzescu, prefectul Iașului.

Pe cei trei funcționari superiori îi recomand pentru Ordinul „Medgidié”, clasa a III-a.

Acum îți voi cere, deopotrivă, să intervii în favoarea a trei străini, dintre care primii doi ne fac servicii în presă și instrucțiunea publică, și al treilea, pe care îl cunoști, m-a ajutat și mă ajută, gratuit, în executarea mai multor lucrări de utilitate publică, cum ar fi organizarea Tipografiei Statului (cu un motor cu aburi etc.).

Iată numele și însușirile celor trei străini: D. Guillaume Boersmske, fost profesor al fiilor principelui Mihai Sturdza și al meu, azi director al gimnaziului central din Posen, savant arheolog și care pledează cauza României în mai multe ziare germane. Cum deja e cavaler al Ordinului „Vulturul Roșu”, clasa a III-a, îl prezint pentru Ordinul „Medgidié”, clasa a III-a. D. Zähler, de la celebrul colegiu saxon Vitzturn, corespondent al mai multor

ziare. D. Berton, inginer francez, elev laureat al Școlii Politehnice din Paris.

Pentru aceste două persoane, adică Zähler și Berton, „Medgidié” clasa a IV-a ar fi suficient.

Iată la ce se limitează cererea mea. Sunt sigur de bunăvoința și prietenia dumată. Pe de altă parte, mă cred îndreptățit să cer guvernului otoman o dovadă de bunăvoință pentru funcționarii care m-au ajutat să restabilesc ordinea și liniștea și de ale căror avantaje profită, deopotrivă, statele învecinate. Acestea sunt, în rezumat, argumentele mele. Folosește-le cum crezi de cuviință. În ce mă privește, îți mulțumesc dinainte pentru demersurile pe care, nu mă îndoiesc, le vei face și te rog să primești expresia stimei deosebite pe care ți-o port de multă vreme. Devotat, Kogălniceanu.

Scrisorile pe care mi le-ai trimis prin principele Alexandru Sturdza au fost înmânate la adresele lor.

N.B. De vreme ce sunt la capitolul decorații, dă-mi voie

să adaug la lista de mai sus trei persoane pentru gradul de simpli cavaleri, după cum urmează: Grigore Andriescu, director în Prefectura Poliției din București, Dumitru Ionescu, comisar de Poliție la București, Apostol Chitescu, tot comisar de Poliție la București.

Te asigur că datorită acestor trei funcționari am făcut Poliția Bucureștilui, și asta de zece luni. Salariile lor sunt modice. N-am bani disponibili pentru gratificații. De aceea, îți rămân profund obligat și voi vedea în aceasta o dovadă de amabilitate personală dacă vei putea obține decorațiile pentru cei trei bravi slujbași.

Devotat, Kogălniceanu

*Un necunoscut către
Vintilă Rosetti*

13/25 Prier 1894. Craiova

Iubite domnule Rosetti,

Dă-mi voie să îți zic astfel, căci stima ce o aveam pentru dumneata s-a transformat în iubire. Când am cetit că ai luat o parte activă la întrunirea de la Ploiești, cu toată dureroasa lovitură ce de curând ai încercat, când am cetit că mână în mână cu socialiștii vrei să lupți pentru votul universal, piatra angulară a viitorului nostru edificiu social, pârgăhia care va resturna în hâu pe politicienii noștri cari linguesc poporul, pentru ca mai ușor să se suie pe umerii lui pentru a se putea ridica până la treptele Tronului, ca să lingă mâna lui Vodă și pentru a-și satisface lăcomia de a avea în mână frâiele puterii, când am

Întrunire socialistă la Sala Dacia, la începutul secolului al XX-lea

DE CE NU MĂNÂNCĂ ROMÂNII CARNE DE CAL

MATEI CAZACU,
CNRS, Paris

● Calul mâncat de... tractor ● Cum au încercat nemții să ne obișnuiască cu carnea de cal ● M-ai spurcat la bătrânețe, conașule! ● Țăranul român mânca trei sferturi de an numai mămăligă și legume ● La masa boierului, zece până la 12 feluri de mâncare ● 2 kg carne în mediul rural, 59 kg în cel urban ● Felurile naționale din ghidul Baedeker: fleica, cârnații, ciorba și ardeii umpluți

Recentul scandal al cărnii de cal exportate din România și regăsite în tocătura amestecată cu carne de vacă a faimoaselor lasagne comercializate de firme celebre în Europa Occidentală a avut o consecință neașteptată: presa a anunțat o cerere sporită de carne de cal vândută în puținele măcelării specializate care au mai supraviețuit în Franța în ultimele decenii.

Când am ajuns la Paris în 1973, întâlneai măcelării cabaline (boucherie chevaline) la tot pasul și consumul acestei cărnii era încurajat de reclame care îi laudau meritele. Săracă în colesterol, digestă și gustoasă, carnea de cal avea un singur defect, era cam roșie și mai tare decât cea de vacă (în Franța numită de bou). Am mâncat și eu o dată carne de cal sub formă de biftec, dar mărturisesc că nu am recidivat: o rețineră inexplicabilă mă făcea să aleg mai degrabă o fleică de vită, o friptură de curcan sau un pui, pește, alimente cu care mă obișnuisem din țară și pentru a căror procurare mama mea întreținea o adevărată rețea de furnizori clandestini la domiciliu (vremuri frumoase, de!). Aceasta în anii '60, deoarece imediat după 1948 întreprindeam, o dată sau de două ori pe an, adevărate expediții prin satele din jurul Bucureștilor. Îmi amintesc de Vârteju și de Brănești, unde preoții, foști colegi de seminar cu tatăl meu, erau intermediarii ideali între țăranii producători de porci, miei și curcani, și noi, bieții cetățeni condamnați altfel la cozi interminabile pentru achiziționarea unui kilogram de carne de vită, jumătate oase, zgârciuri, grăsimi (pentru ciorbă, bune și astea!), plus bucăți suspecte bune numai pentru cățel.

In anii aceia, un ministru al Agriculturii a avut luminoasa idee să proclame

sfârșitul erei hipomobile și înlocuirea cailor cu tractoare și diverse alte mașini. Re-

zultatul a fost o adevărată hecatombă a cailor, pe care țăranii îi sacrificau din lipsă de

tima dată la d-ta. Sper că nu vei renunța la această idee. Orientarea în această chestiune, în care încă nici social-democrația apuseană nu-i fixată, e atât de defectuoasă chiar pentru un socialist, încât socot că o astfel de lucrare din parte d-tale ne va pune la îndemână mijloacele de a putea și noi aborda chestiunea în Țara Românească. De exemplu, nu știu întru cât trebuie să cerem exproprierea forțată a marii proprietăți la noi, când această formă e produsul necesar al evoluției proprietății moderne, fără a mai întreba dacă această reformă e realizabilă în cadrul societății actuale și deci justificată a figura în cadrul unui program de acțiune socialistă. Apoi sunt atâtea și atâtea chestiuni care să clarifice atitudinea noastră față de micii proprietari etc. etc.

Studiul d-tale, menit să răspundă la toate aceste chestiuni, ne va pune în situațiune de a putea discuta proiectul de program al lui Rakovski, republicat în *Calendarul Muncii*. Asupra acestei chestiuni, noi, socialiștii români, vom trebui să fim bine clarificați și de aceea te rog încă o dată să-mi răspunzi la întrebarea mea, dacă ai început să lucrezi la studiul chestiunii agrare. Eu aștept cu nerăbdare răspunsul d-tale.

Văd însă că abuzez; mi-am propus câteva rânduri și când colo au ieșit câteva coale. De aceea, o scurtez, rugându-te să mă scuzi.

Înainte de a termina însă, te rog mult, foarte mult, să-mi spui ce faci și cum o duci cu

Vintilă Rosetti, copil

sănătatea. De asemenea, ce face prietenul Alexandru [fiul destinatarului – n. ed.] și dacă e tot atât de îndârjit în contra lui Stere și a politicii lui. Din parte-mi, te rog predă-i salutări cordiale, cum și d-nei Dobrogeanu și fiului d-tale mai mic, Ionel.

Sper să aud că sunteți cu toții bine și sănătoși.

Încă o rugămintă: dacă cunoști d-ta adresa lui Rakovski, te rog comunică-mi. Ași vrea să-i scriu ceva.

Dacă cumva ai nevoie de vreun serviciu pe care să ți-l îndeplinesc aici la Paris, scrie-mi și oricând voi fi la dispoziția d-tale. Al d-tale, cu stimă și dragoste,

I. Sion.

P.S. Ași dori să știu dacă Stere a răspuns în *Viața românească* la articolul d-tale din *Viitorul social, Cuvinte uitate*.

G.M. Demetrescu către
Vasile Kogălniceanu

Partidul Naționalist Democrat
Comitetul de propagandă
și acțiune din Dolj Craiova,
29 aprilie 1914

Stimate domnule
Kogălniceanu,

Amicul nostru, domnul M. Păsculescu, mi-a spus că v-ați hotărât a candida la colegiul al III-lea de Dolj. Atitudinea d-voastră simpatcă va fi întâmpinată, aici la Dolj, mai cu seamă de liberali, cu mare răceală și groază. Vor lua măsuri, și au și început, de a vă face imposibilă alegerea.

Cum am aici grija conducerii organizației noastre, vă rog a-mi comunica dacă candidați în mod sigur, spre a ști și noi ce să facem. Afară de aceasta, dacă candidați trebuie să ținem o întrunire publică, pe care i-am cerut-o și domnului Iorga, la care însă d-sa nu poate veni. De aceea, trebuie să veniți cel puțin d-voastră. Pentru aceasta trebuie să mă înștiințați mai din vreme, fiindcă sunt multe lucruri care trebuie aranjate din timp. Apoi trebuie să vă punem candidatura la tribunal, și aceasta fiind o greutate oarecare pentru noi, este nevoie neapărat ca să știu din vreme pentru a-mi găsi alegătorii care vor depune candidatura d-tale, odată cu aceea a lui Păsculescu.

Aici este un colegiu țărănesc foarte mare; sunt șase secții de vot, aproape 4.000 de alegători. Deci este nevoie de muncă și de destulă bătaie de cap.

Aștept răspunsul d-voastră neîntârziat.

Cu cele mai bune sentimente,

G.M. Demetrescu, avocat ■

Calul l-a însoțit pe om din Paleolitic...

santinele de pază când mi se dădea voie de Comandantură, unele seminții germane *mănâncă și carne de câine*. Câte un cățel la tavă era pentru unele familii de oameni muncitori un eveniment de petrecere.

Dacă italienii mănâncă pisici, de ce germanii n-ar mânca câini?”

Povestirea este plină de tâlc, deși nu voi intra în discuția gusturilor alimentare ale altor popoare – știam că doar coreenii consumă carne de câine (anumiți câini, nu toți), iar despre pisici ignor totul. Dar, ca unul care m-am ocupat în două cărți de gastronomie și obiceiurile alimentare ale românilor, am constatat mai de mult sărăcia alimentației cu carne a strămoșilor noștri țărani. Cel dintâi autor care a discutat în amănunt acest aspect al civilizației noastre a fost doctorul Constantin Caracaș, într-o carte apărută postum în 1830 în grecește și în traducere românească un secol și ceva mai târziu. El constata că trei sferturi de an țărani români mâncau numai mămăligă și legume, și doar trei luni „de dulce”, deci în afara posturilor bisericesti (189 până la 200 de zile), „mănâncă ceva

mai mult: lapte acru, brânză vârtosă, ouă și pește, mai ales sărat [...] foarte rar carne, pe care o gătesc simplu de tot, numai cu apă și puțină ceapă, ori friptă”. Doar țărani din Bărăgan și de

la Dunăre se alimentează mai bine și consumă „adesea carne de pasăre, iarna de porc și pastramă [de oaie sau de capră]”. În schimb, deploră doctorul Caracaș, de sărbătorile Crăciunului, fiecare român taie porcul din care mănâncă de trei-patru ori pe zi până îl termină și revine apoi la dieta obișnuită, pe care specialistul o califică de „hrană dezordonată”. Consecințele acestui tip de alimentație dezechilibrat sunt bine cunoscute în general; mai puțin cunoscut este faptul că ele au fost puse în legătură cu credințele în strigoi și moroi (vampiri), și aceasta încă din prima jumătate a secolului al XVIII-lea.

În contrast izbitor cu această dietă, alternanță de sobrietate și de lipsă de cumpătare, „masa de toate zilele a boerilor este îmbelșugată”, scrie doctorul Caracaș, care precizează că se consumau multe cărnuri și că media de feluri la un prânz sau cină era de zece până la 12. De aici, alte consecințe nefaste, de care însă nu e locul să ne ocupăm.

Un secol mai târziu, situația generală se înrăutățise. Aceasta este constatarea principală făcută de doctorul nutriționist Ioan Cladian în remarcabila sa sinteză *Alimentația poporului român în cadrul antropogeografiei și istoriei economice* (1939): „În post, care cuprinde în anumite regiuni 189 de zile pe an, cantitatea [de carne] este, bineînțeles, redusă la zero. Carnea se consumă în proporții minime. După statisticele Ministerului Agriculturii și Domeniilor pe 1926-1935, consumul de carne pe cap de locuitor, pe an, e de 2 kg 87 gr în mediul rural, față de 59 kg 159 gr, cât este în mediul orășenesc. Carnea reprezintă, chiar în unele regiuni din Ardeal, abia 0,52% din valoarea calorică totală, față de 11,8 și 17,76, care sunt cifrele respective pentru țărani francezi și germani.”

In concluzie, scrie dr. Cladian, „așa cum se prezintă situația astăzi privită din punct de vedere al evoluției alimentației, hrana țaranului român din anumite regiuni este 1) *arhaică* și 2) *regresivă*”. În contrast puternic, alimentația orășenilor era asemănătoare cu cea a boerilor din vremea doctorului Caracaș și favoriza în

... mai ales pe câmpurile de luptă (imagine din Primul Război Mondial...)

furaj. Au trebuit ani buni până să se refacă hergheliile românești și astăzi ne aflăm într-o situație asemănătoare. Dar nimeni nu a vorbit atunci de posibilitatea de a

După ce posteau cea mai mare parte a anului, locuitorii satelor se înfruptau de Crăciun...

mânca această carne și nimeni nu și-a pus întrebarea de ce refuză românii să o consume. Atunci, ca și astăzi, conștientizării noastre consideră această carne „spurcată”, deși calul este un ierbivor foarte curat, ca și vaca, oaia sau capra, iar nicidecum un omnivor ca porcul atât de apreciat de români, care îl consumă în proporție de 80%, ceea ce reprezintă o regresie dramatică față de perioada antebelică.

Cum se explică această repulsie? Am găsit un început de răspuns într-o povestioară din memoriile prea puțin cunoscute ale unui avocat brăilean pe nume N. (probabil Nicolae) Petrovici, fost primar al municipiului și decan al baroului de Brăila. Titlul ei este *Brăila sub ocupațiune* [se înțelege germană]. 23 decembrie 1916-10 noiembrie 1918 și a apărut la Brăila, Tipografia Românească, în 1939. Iată ce povestește au-

torul, care era în acel timp funcționar la primărie: „Au voit germanii să ne obișnuiască cu carnea de cal, dar n-au reușit. Iată cum s-a întâmplat: un prea frumos cal tânăr de la grajdurile primăriei

își rupe un picior; a fost împușcat în urmă, iar comandantul german a dat ordin să se împartă carnea. O parte să se trimită la cazinourile ofițerilor, altă parte să se dea funcționarilor primăriei. Se înțelege că am luat și eu vreo 3 kg pentru rasol și friptură. N-am dat acasă nicio explicație. La masă toți au mâncat, făcând o singură remarcă: că carnea era cam roșie. Nu prea le-a plăcut, dar au mâncat. Mai târziu întreb pe bucătăreasă, cum a fost carnea azi?

– Proaspătă, conașule, dar cam roșie.

– Dar bine, îi spun, așa e carnea de cal.

– Cum conașule, noi am mâncat carne de cal azi?

– Desigur, și a fost bună, nu e așa?

– Vai conașule, m-ai spurcat la bătrânețe.

Să nu mai aduci așa carne, că o arunc.

Când le-am spus la copii și soției că au mâncat carne de cal, li s-a părut că li se face rău. În tot cazul n-am mai repetat experiența.

O fi poate o prejudecată în țara noastră în contra cărnii de cal, care este un animal tot așa de curat și chiar mai îngrijit decât boul. Totuși greu va fi deprins locuitorul acestei țări așa de bogată să consume carne de cal.

În Italia și Germania se consumă multă carne de cal, dar se explică prin numărul redus al bovinelor.

Cum însă în țara noastră creșterea vitelor a fost părăsită de săteni, *căci azi se găsesc foarte multe sate care nu au o pereche de boi*, să nu fim surprinși dacă la un moment dat va trebui să oferim în timp normal populațiunii și carne de cal într-o țară eminamente bogată, agricolă.

Gubernanții cunosc această situație anormală și sperăm că vor lua măsuri de îndreptare.

Că în Germania se consumă multă carne de cal, *nu e de mirare*, față cu populațiunea ei deasă, pe un pământ nu tocmai propriu pentru creșterea vitelor. Dar după spusa unor soldați germani care adesea ori mă însoțeau în județ, ca

... cu carne de porc

FABRICAREA „ȘTIINȚIFICĂ” Ă „POPORULUI MOLDOVENESC”

După cum am văzut în numărul trecut, problema manualului de istorie a Moldovei a devenit o preocupare principală a C.C. al P.C.(b)M., care a luat sub controlul său direct elaborarea lucrării, formând o comisie alcătuită din responsabili de partid și de stat.

LIDIA PRISAC

(Institutul Patrimoniului Cultural al Academiei de Științe a Moldovei)

În fruntea comisiei pentru elaborarea manualului de istorie a fost numit C.U. Cernenko (iar apoi, Artiom Lazarev). Colectivul de autori a fost ales la ședința Biroului C.C. al P.C.(b)M. din 1947 și a inclus trei categorii de persoane – cadre considerate locale: I. Grosu, V. Senchevici, F. Grecul, I. Ceban, N. Berezneacov, N. Mohov; persoane cu studii la Moscova, printre care acad. L. V. Cerepnin, prof. A.D. Udaltov, prof. C.P. Trapeznikov (funcționar la C.C. al P.C.(b)U.), cărora le revenea și rolul de redactori responsabili, sau din alte centre sovietice, cum erau T. Passec, M. Tihanova, F. Omelciuk, G. Smirnov, D. Șemeacov; în sfârșit persoane cu studiile absolvite în instituțiile din România interbelică: V. Cioban, E. Russev, G. Bogaci, A. Kidel – care împreună urma să realizeze planul lucrării.

Faptul că elaborarea *Istoriei Moldovei* se făcea la comandă, fiind vorba de o urgență pentru propaganda ideologică, este demonstrat de ritmul impus și strict monitorizat în realizarea ei. În martie 1948, Biroul C.C. al P.C.(b)M. discuta deja problema *Cu privire la planul editării manualului de istorie a Moldovei*, aprobând planul

desfășurat al sintezei, prezentat comisiei.

Macheta sintezei nu era altceva decât un produs tipic al erei staliniste târzii, deoarece urma o schemă extrem de simplificată și trăda absența completă de studii științifice asupra istoriei Moldovei. Singurele surse la care se făceau referiri erau clasicii marxism-leninismului și lucrările lui

Stalin. Sinteza era plină de declarații categorice despre evenimentele din trecut, bazate pe unele însemnări ale lui Lenin.

Dezbateri în centrele universitare sovietice

Versiunea mitului moldovenesc al etnogenezei presu-

special carnea de vacă, de miel și de pasăre: e de ajuns să citim indicațiile ghidului Baedeker, biblia turiștilor dinainte de Primul Război Mondial, despre felurile de mâncare „națională” oferite de restaurantele din București la 1913: fleica („am Rost gebratenes Rindfleisch”), cârnați („am Rost gebratene Würstchen aus Rindfleisch”), ciorbă („saure Suppe mit Lamm- oder Hühnerfleisch”), ardei umpluți („mit Reis und gebacktem Fleisch gefüllte Paprikafrüchte”).

Revenind la alimentația majorității populației, nu e de mirare că țărani români, care consumau deja infime cantități de carne pe an – sub trei kilograme de persoană –, nu erau tentați să recurgă la carnea de cal. Exemplele francez și german sunt importante, deoarece e vorba de țări puternic industrializate și urbanizate, spre deosebire de România, unde populația rurală reprezenta, încă în 1948, circa 78% din totalul populației.

Se mai adăuga însă un alt factor, absent în Franța și Germania, de natură să inhibe recursul românilor la această sursă de proteine animale. Carnea de cal, ca și cea de

cămilă, reprezentau hrana principală a popoarelor de nomazi, în speță tătarii, vecinii noștri de la răsarit, de lângă Marea Neagră. Toate mărturiile istorice concordă în acest sens, iar arheologia le-a confirmat: într-adevăr, studiul resturilor alimentare din așezarea tătarească de la Mecetnoe Gorodiște dovedește că cele două animale – calul și cămila – reprezentau baza alimentației acestor locuitori ai stepelor. Care consumau și carne de vacă și de oaie, ba chiar și porc, alături de lapte acru, unt și brânză. Cu alte cuvinte, o dietă recomandată și astăzi de unii nutriționiști, ceva mai puțini totuși decât adepții regimului „cretan” (zarzavaturi și fructe).

Cred deci că modelul alimentar tătar – mai înainte în timp hunic, avar, peceneg și cuman – a inspirat repulsie românilor, care îl asociau cu sălbăticia acestor cuceritori, iar mai târziu cu religia dominantă la ei, Islamul. Așa se explică de ce vechile capitulații sau tratate dintre români și otomani interzic cu desăvârșire instalarea turcilor pe teritoriul românesc, construcția de moschei și de cimitire. Era un apartheid foarte clar, deși a fost înălțat în vre-

... până ce a fost înlocuit de mașină

murile mai noi. Căci românii cunoșteau aceste obiceiuri alimentare din experiențe individuale și de grup extrem de dureroase: mai întâi, năvălirile barbare, când tătarii duceau sub șeile cailor bucăți de carne uscată, tot de cal, din care se hrăneau pe când jefuiau și ardeau așezările românești. Spre deosebire de ei, oștenii moldoveni și munteni în campanie aveau cu ei un sac cu făină de mei din care își făceau mămăliga, hrana lor zilnică. Această primă experiență era urmată adesea de un al doilea tip, tot atât de nefericit: cădere în robie, când oamenii erau duși ca vitele în stepa din nordul Mării Negre și în Crimeea, unde erau hrăniți, foarte probabil, tot cu carne de cal și cămilă. Carnea de cal amintea deci nefericirea, robia, pierderea libertății și a demnității umane.

Cred că modelul alimentar tătar, deși atât de îndepărtat în timp, explică refuzul instinctiv al consumului de carne de cal la români, care, deși s-au urbanizat masiv după 1948 (de la 13% în 1948 la 55% în 1989), au revenit la regimul medieval regresiv, cu carnea de porc pe locul întâi în topul preferințelor lor alimentare. ■

... și din cel de Al Doilea)...

acestei scrisori, a fost delegat grupul format din A. Lazarev, președintele Comisiei de elaborare a sintezei, N. Mohov, I. Grosu, D. Șemiov și N. Berezneacov. În ianuarie 1950, persoanele amintite au asistat la discutarea machetei primului volum al *Istoriei Moldovei* la Institutele de Istorie din Kiev, Moscova și Leningrad. Autorii moldoveni au primit „recomandări și sfaturi prețioase”, de care urma să țină cont la elaborarea sintezei. Potrivit celor invitați să comenteze „macheta”, folosirea termenului „Moldova” era prea liberală, considerându-se extrem de clar că teritoriul Basarabiei nu era identic cu cel al R.S.S.M. Istoricii se întreceau în a argumenta că, deoarece regiunea Hotinului aparținea acum Ucrainei, revoltele de la Hotin făceau parte și din istoria Ucrainei și nu ar trebui tratate în acest manual.

După îndelungate „discuții” și „aprobări”, în 1951, în librăriile din Chișinău își face apariția primul dintre cele două volume ale *Istoriei R.S.S. Moldovenești*, sub egida editorilor Udalțov și Cerepin. Lucrarea a fost elaborată în limba rusă și publicată în „limba moldovenească” abia în 1954. Faptul se explică nu doar prin necunoașterea de către o bună parte dintre autori a „limbii moldovenești”, ci,

mai ales, prin practica instituită ca orice publicație istorică, și nu numai, să treacă cenzura politică și ideologică de la centru. Pe tot parcursul perioadei sovietice, absolut toți colaboratorii științifici din cadrul Academiei de Științe a R.S.S. Moldovenești, cu excepția celor de la Institutul de Limbă și Literatură, care scriau în „limba moldovenească”, elaborau lucrările doar în limba rusă.

În căutarea unor dovezi arheologice

Deși conceptele primului volum erau subrede, aceasta nu a împiedicat apariția unor recenzii care elogiau lucrarea. Una dintre recenziile pozitive a fost cea scrisă de P. Ipatenco, care sublinia că „numai în învoielile Moldovei sovietice a putut fi scrisă istoria adevărată a poporului moldovenesc” și că lucrarea „are o mare însemnătate pentru educarea ideino-politică [sic!] a truditilor din republica

noastră, pentru lichidarea afirmațiilor false ale istoriografiei române, care schimonosesc adevărul istoric, pentru a otrăvi conștiința norodului truditor și a cleveți marele popor rus”.

Cu toate acestea, din considerentul că lucrarea era văduvită de prezența izvoarelor scrise și materialelor arheologice referitoare la istoria timpurie, a rolului slavilor în etnogeneza moldovenilor și edificarea statului medieval, s-au luat măsuri pentru intensificarea cercetărilor arheologice prin desfășurarea unor expediții științifice. Astfel, în noiembrie 1951, în cadrul Institutului de Istorie, Limbă și Literatură a fost formată o structură nouă, denumită *Expediția arheologică complexă moldovenească*, cu direcțiile: *epocile străvechi*, în frunte cu T.S. Passec, și *arheologie slavo-moldovenească*, în frunte cu Gh.B. Fiodorov. Scopul acesteia era „studierea arheologică consecventă și sistematică a teritoriului Moldovei” și „strângerea la un loc a tuturor specialiștilor care lucrează

în acest domeniu”. Mai târziu, în cadrul expedițiilor arheologice, materialele care erau depistate și dateau din secolele V-XIV erau calificate drept slave, pentru a dovedi rolul slavilor în etnogeneza moldovenilor și în constituirea statului moldovenesc.

Sesiunea comună în probleme de lingvistică a Consiliului Științific al Institutului de Istorie, Limbă și Literatură al Filialei Moldovenești a Academiei de Științe a U.R.S.S. și al Institutului de Lingvistică din aceeași instituție (1951)

punea că valahii – geto-dacii romanizați care au trăit în regiunea dintre Nistru, Dunăre și Carpați – s-ar fi contopit cu populația slavă indigenă. Astfel încât, unirea unei părți a valahilor cu slavii de sud a dus la etnogeneza românească (sau valahă), iar unirea altei părți a valahilor cu slavii de răsărit a produs etnogeneza moldovenească.

Influența rusească și slavă asupra Moldovei istorice era zdrobitoare, toți liderii politici și culturali ai acestui păământ se presupunea că ar fi fost influențați de „marele popor rus și cultura lui avansată”. Acest atașament pro-rus culmina cu interpretarea aneării din 1812 a Basarabiei, potrivit căreia administrația țaristă era apreciată drept un factor pozitiv.

Referitor la perioada instituirii puterii sovietice în Basarabia, istoricii moldoveni „au descoperit” că autoritățile sovietice au preluat oficial puterea la Chișinău și în alte orașe la 14 ianuarie 1918. Acest nou mit legitima faptul că în 1940 Basarabia a fost „eliberată”, iar puterea sovietică a fost „restabilită”.

În urma elaborării lucrării, la 3 septembrie 1949, Biroul C.C. al P.C.(b) a adoptat Hotărârea *Despre editarea machetei primei părți a manualului „Curs de istorie a Moldovei”*, stabilind termenul publicării pentru 15 septembrie. Biroul

Sediul Bazei Științifice Moldovenești a Academiei de Științe a U.R.S.S.

obliga secția propagandă și agitație a C.C. al P.C.(b) din Moldova să organizeze o „largă discuție” a machetei în mediul științific și didactic din republică, ca ulterior conceptul să fie prezentat drept unul recunoscut și aprobat de întreaga societate. Totodată, macheta lucrării a fost expediată universităților și instituțiilor științifice din

Moscova, Leningrad, Kiev, Odessa, Kazan, Cernăuți, Minsk, Tbilisi, Tașkent și din alte orașe, din care au venit zeci de avize, observații și deziderate, de care s-a ținut cont la redactarea textului final.

Editarea machetei se înscria în seria de acțiuni consacrate „jubileului” de 25 de ani de la formarea R.S.S.M., ale cărei rădăcini erau date în 1924, când a fost constituită R.A.S.S.M. Cu această ocazie, C.C. al P.C.(b) a publicat un material pentru propagandistii de partid, intitulat *Douăzeci și cinci de ani ai R.S.S. Moldovenești*. Hotărârea privind publicarea acestor materiale a fost luată de Biroul C.C. al P.C.(b)M. la ședința din 4 iunie 1949, când s-a discutat și despre sărbătorirea „jubileului”. Printre materialele incluse figura și *Reunificarea poporului moldovenesc și formarea R.S.S. Moldovenești*, românii basarabeni fiind astfel considerați parte a unui „popor moldovenesc” deosebit, a cărei primă componentă o for-

mau moldovenii din stânga Nistrului.

La sfârșitul anului 1949, de la Institutul de Istorie al Academiei de Științe a U.R.S.S., care era principalul centru de cercetare în domeniul istoriei, a sosit la C.C. P.C.(b) din R.S.S.M. o scrisoare prin care se anunța că va urma discutarea machetei volumului de istorie a Moldovei. În urma

N. Corlățeanu, membru corespondent al Academiei, E. Russev și doctorul habilitat I. Ceban, 1949 (de la stânga la dreapta)

Înviorarea gândirii istorice nu a durat mult. Pe parcursul anilor '60, s-a constituit un nou sistem al canoanelor ideologice, întărit prin publicarea operelor complete ale lui Lenin.

Îngrădirea libertăților în cadrul scrierilor istorice în R.S.S.M. a avut loc și din cauza tensionării relațiilor româno-sovietice. Astfel, colaborările științifice și pătrunderea literaturii istorice din România în R.S.S. Moldovenească, mai ales din perioada de până la 1940, apoi și din anii 1941-1944, care se păstra în *fonduri speciale*, au fost blocate. Spre exemplu, în februarie 1966, o comisie specială, constituită pentru controlul fondului special al Bibliotecii Academiei de Științe a R.S.S.M., care întrunea literatura, periodicele și presa de peste hotare, preponderent din România, cu *acces strict limitat* și care era accesibil „doar specialiștilor care aveau o învoire specială”, constata că „din neglijență” în fondul deschis al bibliotecii au fost trecute „fără destul temei și vreo 50 de cărți care nu trebuia să

1918; D. Sturdza, *Europa, Rusia și România* (1914); I. Nistor, *Unirea Bucovinei* (1928); K. Kirițescu, *Istoria războiului pentru întregirea României* (1916-1919), vol. II; N. Iorga, *Basarabia noastră* (1912); N. Iorga, *România de peste Nistru* (1918) ș.a. Toate acestea loveau direct în postulatele istoriografiei sovietice, demonstrând caracterul propagandistic al scrierilor istorice de la Chișinău, astfel că respectiva comisie a decis readucerea celor 50 de cărți în fondul special, deoarece erau „prezentate într-o lumină falsă relațiile ruso-române” și „criticată alipirea Basarabiei la Rusia în 1812 și la U.R.S.S. în anul 1940”.

Istoricii marxiști-leniniști din R.S.S. Moldovenească au promovat constant ideea moldovenismului pentru a justifica politica sovietică în regiune. Astfel, ei au creat, în mod artificial, un popor numit „moldovenesc”, atribuindu-i și o limbă denumită „moldovenească”, iar pentru a-i legitima existența și a-i asigura continuitatea istorică în cadrul U.R.S.S. acestui po-

por i s-a creat și un trecut statal. În realizarea acestei construcții, istoriografia sovietică moldovenească a plecat de la un adevăr istoric: întemeierea statului feudal, Principatul Moldovei, de la mijlocul secolului al XIV-lea. În continuare însă eșafodajul a fost clădit pe neadevăr și pe o interpretare tendențioasă a proceselor istorice. Potrivit istoricilor sovietici statalitatea medievală, Principatul Moldovei, ar fi servit intereselor cotropitorilor străini. Odată cu formarea statului român modern, la 24 ianuarie 1859, Principatul Moldovei ar fi fost lichidat și doar revoluția bolșevică ar fi permis reconstruirea „statalității sovietice moldovenești”. Idealul național al moldovenilor s-ar fi înfăptuit în 1940, când „masele muncitoare din Basarabia au restabilit puterea sovietică și s-au reunit cu Patria sovietică”, procesul încheindu-se prin formarea „statalității poporului moldovenesc”.

Aceste enormități ale istoriografiei sovietice au fost promovate metodic, decenii la rând, de către propaganda comunistă din R.S.S.M., devenind nu doar un argument istoriografic, ci și o politică de substituție a identității românești cu o identitate moldovenească, promovată de autoritățile centrale sovietice prin intermediul științei istorice, învățământului și al manualelor școlare. ■

Academicienii E. Russev, N. Frolov, A. Lazarev, S. Afteniuc, I. Grosu, P. Sovietov, N. Mohov, Ch. Stratievski și doctorii în științe D. Șemeakov, I. Levit (1972) (de la stânga la dreapta)

Moartea lui Stalin, în 1953, a însemnat o încercare iluzorie de „revenire la normele leninismului“. Situația științei istorice a fost lămurită în urma Congresului al XX-lea, din 24-25 februarie 1956, prin articolul intitulat *Congresul al XX-lea și sarcinile cercetărilor Istoriei Partidului*, publicat în revista *Voprosi istorii*. Se formulau noi direcții în cercetarea istoriei, fiind declarată prioritatea caracterului științific. Concomitent, articolul era scris în spiritul respectării deciziilor de partid, istoricii fiind chemați să cerceteze istoria pe baza principiilor leninismului.

În cadrul Academiei de Științe a U.R.S.S. „dezghețul hrușciovist“ a început în 1956, cu o adunare care a discutat planul cincinal al cercetărilor istorice. Mulți dintre cei prezenți la ședință s-au pronunțat pentru înaintarea unor teme de cercetare noi și pentru revederea aprecierilor vechi.

Liberalizarea regimului sovietic nu s-a lăsat mult așteptată nici în R.S.S.M. Chiar dacă, în 1955, la Chișinău își face apariția o lucrare consacrată formării „nației socialiste moldovenești“, iar în 1958, cel de-al doilea volum al lucrării *Istoria Moldovei*, mai rezervat în declarații propagandistice, în raport cu primul volum, elaborarea concepției despre „poporul moldo-

venesc“, distinct de poporul român și vorbitor de „limbă moldovenească“ este considerată încheiată. Un șir de colaboratori științifici, printre care și medievistul Demir Dragnev, au posibilitatea să lucreze în arhivele de la Moscova, Leningrad, Kiev, Odessa, și chiar București, Sofia și Varșovia, aducându-și prinosul prin scoaterea din anonimat a unor importante documente.

În același timp, în 1958, drept rezultat al desfășurării unor ample acțiuni privind reorganizarea Filialei Moldovenești a Academiei de Științe a U.R.S.S. în Academia de Științe a R.S.S. Moldovenești, care într-un final a fost inaugurată la 2 iulie 1961, președinte devenind acad. I. Grosu (1961-1976), Institutul de Istorie, Limbă și Literatură este divizat în Institutul de Istorie și Institutul de Limbă și Literatură.

O caracteristică a perioadei hrușcioviste în Moldova sovietică ține de „încălzirea“, în 1958, a relațiilor cu România. Au loc manifestări științifice la București și la Chișinău, la care participă zece savanți de la Institutul de Istorie al Aca-

demiei Republicii Populare Române, pentru cazarea căroră, pe o durată de cinci zile, s-au cheltuit 30.000 de ruble.

În 1959, odată cu publicarea lucrării consacrate constituirii statului moldovenesc, elaborată de N. Mohov, istoricii de la Institutul de Istorie se pregătesc pentru o serie de manifestări consacrate aniversării a 600 de ani de la formarea statului moldovenesc, precum și a 150 de ani de la „alipirea Moldovei la Rusia“.

Un dezgheț de scurtă durată

În același timp, istorici de la Chișinău, în baza unor noi materiale documentare, continuă să prezinte referate la congrese și simpozioane internaționale din România. Astfel, la împlinirea a 100 de ani de la înființarea Universității „Al.I. Cuza“ din Iași, o delegație de istorici și scriitori de la Chișinău participă la una dintre ședințele consacrate acestui eveniment. Drept rezultat se stabilesc colaborări științifice ale unor istorici de la Chișinău cu istoricii de la Iași – L. Boicu, I. Caproșu, Al.

Zub, N. Grigoraș, Gh. Platon ș.a. – și de la București – A. Oțetea, P.P. Pănaiteanu, Al. Gonța, Șt. Ștefănescu, N. Stoicescu, Ș. Papacostea, D. Berindei, M. Berza, P. Cernovodanu ș.a. –, precum și un schimb reciproc de materiale științifice.

Examinarea documentelor vechi moldovenești de către (de la stânga la dreapta) academicianul D. Dragnev, profesorul D. Bogdan, academicienii P. Sovietov și E. Russev și doctorul V. Coroban (1962)

al consulatului rusesc, comen-tând căsătoria aranjată, dar atât de profitabilă a domnitoru-lui, lăuda reușita mariajului și fidelitatea soției: „Prințesa Smaragda Sturdza era încă o femeie tânără și atractivă. Era o persoană serioasă, oarecum aspră de felul ei, iubea viața de familie și era foarte atrasă de bărbatul ei. Avea reputația unei moralități fără reproș, o mare raritate pe atunci în societatea moldo-valahă”.

Gheorghe Bibescu, domni-torul Țării Românești, râvnea la Maria, născută Văcărescu și soție a spătarului Costache Ghica, fratele mai mic al fos-tului domn Alexandru Dimi-trie Ghica. Pentru a o putea lua pe Marișica de nevestă, Bibescu trebuia să divorțeze de Zoe (născută Mavrocordat și adoptată de banul Grigore Brâncoveanu), cu care trăise 19 ani și cu care avea șapte copii (*Magazin istoric*, nr. 10/ 2008). Soția fusese atinsă de

Domnitorul a apelat la patri-arhul de Constantinopol, dar nu a avut nici acolo succes, așa că, prin intermediul Di-vanului sultanului, a obținut schimbarea acestuia, iar cel nou a pronunțat divorțul celor două familii nemulțumite de parteneri.

Nunta s-a ținut la Foc-șani, pe granița celor două principate, iar nași au fost Mihalache Sturdza și so-ția, doamna Smaranda. Soțiile marilor boieri și demnitari ai țării nu o agreau și nu o ac-ceptau pe Marișica pentru că-i luase locul adevăratei doamne. De aceea o evitau, iar ea era constrânsă la reclusiune căci, până la căsătorie, nu a putut să apară în public alături de princiarul ei iubit, să prezi-deze dineuri și spectacole, să organizeze serate sau eveni-mente caritabile. Pentru a be-neficia în voie de averea pri-meii soții, Bibescu a încercat să modifice legea care apăra dota mireselor.

Elias Regnault, un critic acerb al domnitorului, pre-zintă foarte detaliat derularea evenimentelor ce au culminat cu refuzul boierilor din Divan de a vota legea, ca opoziție fățișă făcută domnitorului. „A

fost prezentată o lege pentru modificarea legii civile pri-vind regimul ipotecării dotei soției sale. Acest subiect, grav prin el însuși, s-a transformat într-un scandal imens din pricina circumstanțelor matri-moniale particulare ale prin-țului Bibescu. Căsătorit foarte tânăr cu doamna Mavrocordat, fiica adoptivă a ultimului Brâncoveanu, obținuse din această alianță mari bogății (aproximativ 300.000 franci ca rentă). Dar căsătoria nu a fost una fericită; la scurtă vre-me, tânără femeie era într-o stare de alienare mintală și so-țul, se spune, nu a ușurat, prin faptele sale, soarta nefericitei, în posesia căreia rămăneau veniturile. Se pare că lui nu îi ajungeau veniturile și aici era secretul noii legi, secret care, de altfel, nu scăpa nimănui. Ceea ce sporea imoralitatea acțiunii era faptul că legea pă-reă făcută în beneficiul unui amor ilegal. Bibescu trăia cu

o boală psihică, iar aceasta îi oferea so-țului perspectiva de a păstra marea avere dotală a bieteii alie-nate. Dar și Marișica trebuia să divorțeze, iar mitropolitul pri-mat a refuzat să le dezlege cununiile.

Adunarea țării a respins legea propusă de Gheorghe Bibescu (stânga), pentru a se putea căsători cu Maria Văcărescu (dreapta) și a păstra, în același timp, și averea lui Zoe

doamna Ghica, soția lui Constantin Ghi-ca, fratele ultimu-lui domnitor. S-a ce-rut deci Adunării să consacre prin votul său spolierea soției legitime în profitul unui dublu adulter. Boierii nu erau niște

*Tânăra din București,
acuarelă din secolul al XIX-lea*

1800-1859

Continuăm incursiunea începută în numărul trecut prin lumea moravurilor din societatea românească în prima jumătate a secolului al XIX-lea.

CĂSĂTORII, DIVORTURI ȘI AVENTURI GALANTE ÎN VREMURI DE TRANZIȚIE

Dr. ADRIAN-SILVAN IONESCU

Relațiile familiale în societatea urbană românească încep să fie recunoscute ca fiind foarte laxe: căsătoriile se încheiau și se desfășeau cu ușurință, iar partenerii rămăneau în raporturi amicale, fără a-și purta pică. În unele cazuri, rare ce-i drept, înalta societate era zguduită de câte un scandal, dar acesta era repede dat uitării sau se transforma în motiv de haz prin saloanele atât de avide de cancanuri și picanterii de budoar.

● Pleacă la Istanbul iubind o femeie și revine căsătorit cu alta ● Fidelitatea soției, lucru rar ● O lege cu dedicație pentru domnitor ● Până și supusa Adunare se revoltă ● Excomunicați de patriarhul de Constantinopol, căsătoriți de pastor ● Cu suma cuvenită, dată unde trebuie, revin la ortodoxie ● Goală pușcă într-un car și cu lăutarii după ea ● Soțul dormea cu o coadă a soției înfășurată pe braț ● Părinții îi caută soț, indiferent cât de bătrân sau cum arată

Chiar domnitorii dădeau exemple proaste supușilor lor: Mihail Sturdza divorțează, în 1822, de soția Eliza, născută Rosetti, cu care deja avea doi fii, pe Dimitrie și Grigore. Eliza se recăsătorește cu rivalul la domnie al fostului soț, Constantin Paladi, ce devenise general inspector al Miliției Moldovei. Paladi va crește cele două odrasle până la majorat, când vor fi luate

sub oblăduirea tatălui, care le hărăzise o strălucită carieră militară, Dimitrie ajungând chiar hatman. Mihalache Sturdza, îndrăgostit de o verișoară, Smaranda, născută Sturdza și măritată cu aga Alexandru Balș, promisese că o va divorța pentru a o face doamna țării după ce va fi uns domn. Dar, la Istanbul, prin unelirile lui Ștefan Vogoridi, fostul caimacam al Moldovei,

ce-și dorea cel puțin fiica urcată pe scaunul domnesc dacă el nu putuse obține această favoare, obține de la sultan promisiunea că Sturdza nu va primi investitura decât dacă se însoară cu Smaranda Vogoridi, ceea ce Mihalache a și făcut pentru a nu pierde domnia.

Nikolai Karlovici Giers, sosit în Iași la sfârșitul anului 1841 pentru a-și lua în primire postul de al doilea dragoman

Când această aventură a fost dată la iveală chiar de soția înșelată a husarului care aflase despre ea tocmai din îndepărtatul Sankt Petersburg și i se adresase domnitorului valah pentru a-i face dreptate –, doamna căzută în păcat a primit o bătaie zdravănă de la soțul încornorat care, apoi, a exilat-o la Giurgiu.

Deși avea faima de donjuan al Iașilor – sau poate tocmai pentru că știa cum pot fi seduse femeile măritate –, Lascăr Bogdan era foarte gelos pe frumoasa lui soție, Smaranda, născută Balș (soră cu Toderiță Balș, viitorul cămașcam al Moldovei de la 1856). Fiind posesoarea unui splendid păr bălai, lung și bogat, prevăzătorul soț recurgea la o metodă eficace pentru a-și asigura liniștea somnului și „onoarea de familist”. „Noaptea învălătuca împrejurul brațului său una din cozile ei pentru ca să nu poată pleca de lângă el fără de știrea lui. N-au dus multă vreme casă împreună și s-au despărțit.”

Ce-i drept, exista și o mare doză de misoginism în rândul românilor. Aceasta le fusese insuflată încă din copilărie de cei care crescuseră odraslele boierești, așa cum observa François Recordon: „Tinerii, printr-o bizarerie, sunt totuși crescuți în disprețul celuilalt sex [...] Unii dintre ei se poartă, când au crescut, ca adevărați mi-

sogini, în vreme ce alții tratează ca pe niște sclave pe femeile ce au nenorocirea să le devină soațe. Nu vreau să spun că le țin închise precum turcii; dimpotrivă, multe dintre ele se bucură, în anumite privințe, de o libertate la fel de mare ca și doamnele franceze, dar mă refer la supunerea pe care soții o pretind din partea lor și la faptul că rareori le cer părerea”.

William Wilkinson, consul general britanic în Țara Românească și Moldova între 1814 și 1818, punea frivolitatea femeilor măritate pe seama căsătoriei aranjate de părinți și contractate la vârstă fragedă, când tinerele soții nu aveau niciun sentiment față de acela care le devenea partener de viață și încă nu erau conștiente de valorile morale și de obligațiile implicate de mariaj; astfel, ele cădeau sub proasta influență a unor sfătuitoare mai vârstnice și experimentate, care le împingeau spre păcat și totul se încheia cu un divorț ușor obținut.

„Când o fată ajungea la vârsta de 13 sau 14 ani, părinții devin nerăbdători să îi caute un soț. Nu așteaptă să primească propuneri, ci caută chiar ei, uneori câte trei-patru soți în același timp, stabilind cu ei mărimea și natura zestre pe care sunt dispuși să o acorde. Se începe o adevărată negociere [...] Fiica nu este niciodată întrebată, iar o diferență mare de vârstă sau defectele fizice ale viitorului soț nu sunt motiv de îngrijorare [...] Neglijată de soț și cu deplina libertate de a dispune de timp cum crede de cuviință, ea își face prietene mult mai experimentate. Atracția pentru plăceri și societate devine prea puternică pentru a-i rezista, și exemplul altora, cu numeroasele tentații ce o înconjoară, se dovedesc, mai devreme sau mai târziu, fatale pentru virtutea ei. Locul armoniei ce ar fi putut exista între ea și soț este luat de dezgust; curând urmează certurile și se ajunge și la loviri. Situația ei devine de nesuportat, părăsește casa soțului, cere divorț și de obicei îl obține, oricât de frivol

ar putea fi motivul, potrivit legii”. Consulul britanic a sintetizat, în chip magistral, situația fetelor de familie nobilă, pentru care căsătoria era o afacere avantajoasă aranjată de părinți în detrimentul fetei și onoarei co-pilei lor.

(Va urma)

Mireasă cu domnișoare de onoare

Negustor din București

persoane cu o conștiință foarte fermă, dar cu acest prilej propunerea li s-a părut o adevărată insultă. În ziua în care s-a discutat proiectul de lege, au răsunat în incinta Adunării altă dată atât de complezentă cuvinte pline de indignare. Aluzii acuzatoare răzbăteau din discursuri [...] O mare majoritate a condamnat legea ca pe o tentativă de furt“.

Cei care nu aveau relațiile înalte și banii unui domnitor, care să-i ajute a schimba prelatul incomod și obtuz în fața amorului nelegiuit, fugeau, pur și simplu, din țară cu aleasa inimii și obțineau, în același timp, divorțul și cununia de la un pastor protestant. Nikolai Karlovici Giers relatează, în memorii, palpitantele aventuri ale unui boier moldovean îndrăgostit: „În zilele despre care vorbesc, [Nicolae] Rosnovanu [...], în acord cu obiceiul ce preleva printre compatrioți, a divorțat de prima soție, Catina Ghica (mama contesei Sologub) și avea o aventură cu o doamnă valahă, Anca Filipescu, care era căsă-

torită și pe care a abandonat-o curând. Ulterior, s-a îndrăgostit nebunește de soția logofătului Costache Sturdza, Maria, cu care voia să se însoare, dar cum soțul ei nu era de acord cu divorțul, ea l-a părăsit și s-a mutat cu Rosnovanu. Coabitarea ilegală a fost cauza unui scandal și mai mare, pentru că, în urma plângerilor soțului legal și din porunca voievodului, un dușman personal al lui Rosnovanu, patriarhul de Constantinopol l-a anatemitizat în mod public pe acesta și pe concubina lui. Astfel, excomunicat de Biserică, cuplul, fără să se sperie, a recurs la măsuri energice. Au plecat în Austria, au mers la un pastor care i-a convertit la protestantism și i-a căsătorit. Culmea este că, cu ajutorul aceluiași voievod [Sturdza], care a făcut pace cu Rosnovanu și s-a certat cu logofătul Costache Sturdza la câțiva ani de la acest incident, excomunicarea a fost ridicată și căsătoria acceptată ca legală. Capela familiei Rosnovanu s-a deschis și el și soția au fost declarați din nou ortodocși. Desigur că toate acestea s-au petrecut în schimbul unor mari sume de bani vărsate către gardienii supremi ai legilor civile și ecleziastice. Se poate judeca care era starea moralității în această provincie“.

Tinerile din familiile bogate, odată măritate și stăpâne absolute pe dota ce li se cuvenea, își câștigau o independență aproape totală, așa cum nu avuseseră în casa părintească. Zestrea era intangibilă și, la un eventual divorț, soțul era obligat să o returneze integral fostei soții, mai ales dacă despărțirea se datora acestuia, și nu infidelității doamnei. La 1851, James

Fată de boier de rang mijlociu

Henry Skene le eticheta pe doamnele locale drept *bloomers* și astfel le compara cu revoluționara feministă americană Amelia Jenkins Bloomer, care scandalizase puritana societate a țării sale prin încercarea de a obține drepturi și poziție egală cu bărbații, ceea ce nu era deloc acceptabil în ochii contemporaneității.

Dacă însă infidelitatea era dovedită, atunci soțul avea dreptul să păstreze întreaga zestre și să-și alunge, cu deznădăj, nevasta necredincioasă. Este cunoscută aventura fiului lui Ioan Vodă Caragea, beizadea Costache, cu o doamnă care, atunci când este descoperită de soțul înșelat, este alungată de acasă într-un car, goală pușcă și însoțită de lăutarii care interpretau o melodie licențioasă: „C... ai fost, c... ai să fii./ La mine să nu mai vii.“

Soția marelui ban Mihailache Ghica, fratele mai mare al primului domnitor regulamentar Alexandru Dimitrie Ghica, are o idilă cu baronul Uxhul, ofițer rus de husari.

Marton Aron

Áron, care, datorită intervenției prim-ministrului dr. Petru Groza, a putut reveni pe scaunul eparhial de la Alba-Iulia.

Comuniștii pregăteau un pachet de legi care să revizuiască legislația în materie religioasă. Ministrul Cultelor, Petre Constantinescu-Iași, ar fi fost dispus să recunoască din nou cultul greco-catolic suprimat în 1948 și să repună pe scaunele eparhiale pe episcopii care supraviețuiseră detenției și care se aflau acum la Mănăstirea Curtea de Argeș, credea Monseniorul Rejöd. Petru Groza ar fi lăsat să se înțeleagă că Guvernul ar fi dispus să trateze cu Vaticanul un nou concordat în locul celui ratificat în 1929 de către statul român și denunțat în 1948.

Chiar dacă avea rezervele sale, Vaticanul se arăta dispunibil să reia relațiile diplomatice cu România, sperând că în acest fel putea fi ameliorată soarta catolicilor. În acest sens, se punea problema trimiterii în țară a Monseniorului Giovanni Battista Migliori, persoană importantă la Vatican și prieten cu Monseniorul Rejöd. Se dorea numirea unui prelat italian pe lângă Legația Italiei din București. Misiunea sa ar fi avut ca scop și clarificarea situației vicarilor-

capitulari, excomunicați de către Sfântul Scaun, cât și reexaminarea poziției personale a unor înalți prelați catolici în ce privește raportul cu statul.

Se preconiza, de asemenea, posibilitatea redeschiderii bisericii italiene din București, după ce aceasta fusese închisă în 1951 și ultimul paroh, Clemente Gatti, condamnat la ani buni de temniță. Avea să ispășească doar un an, dar de ajuns pentru a-i grăbi moartea, survenită la scurt timp după eliberare. Procesul de beatificare e în curs, de el ocupându-se

Papa Pius al XII-lea

frații franciscani conventuali din Padova. Vaticanul dorea să trimită un preot pentru comunitatea italiană din București, bineînțeles cu acordul Guvernului român.

Monseniorul Rejöd, plin de încredere, îl ruga pe diplomatul italian să transmită la Roma toate aceste dorințe. Acesta din urmă a fost surprins de optimismul exagerat al prelatului român, apreciind corect că Guvernul român nu era dispus la atâtea concesii față de Biserica Catolică. Diplomatul italian considera că dacă regimul de la București

ar fi dorit o destindere în ce privește raporturile cu Sfântul Scaun, atunci episcopul Márton Áron ar fi putut face vizita obișnuită *ad limina* la Suveranul Pontif, ocazie cu care ar fi putut să-i transmită situația reală a catolicilor din România, scăpați după o lungă perioadă de persecuții. Și dacă regimul de la București dorea neapărat o reluare a relațiilor cu Sfântul Scaun, putea să o facă direct prin intermediul Guvernului italian, și nu să apeleze la serviciile Monseniorului Rejöd.

Diplomatul italian face câteva comentarii pe marginea discuțiilor purtate cu Monseniorul Rejöd. Clerul ținuse pe credincioși uniți în timpul persecuțiilor din ultimii ani ai lui Stalin, dar duritatea regimului de represiune lăsase urmări pe termen lung. Se spera ca Pius al XII-lea să nu mai continue aceeași politică intransigentă față de regimurile comuniste și astfel să se intre într-o oarecare normalitate, dorită atât de mult de toți. Apoi era și culpa pe care o resimțeau unii clerici pentru a fi semnat „Apelul pentru pace de la Stockholm”, document îndreptat contra papei.

Clemente Gatti

Biserica italiană din București

BISERICA CATOLICĂ DIN ROMÂNIA LA MIJLOCUL ANILOR '50

COSMIN OPREA

În numărul 5/2008 al revistei Magazin istoric am prezentat un moment din activitatea pastorală a episcopului Márton Áron, subliniind faptul că înaltul prelat a avut curajul să înfrunte autoritățile comuniste, după ieșirea din temniță (martie 1955), pentru a-și îndeplini datoria față de Suveranul Pontif cu ocazia aniversării acestuia.

În cadrul unui stagi de pregătire în Italia, sub îndrumarea profesorului Michele Abbate, căruia îi mulțumim și pe această cale, am putut consulta documente din Arhivele Ministerului de Externe italian, care înfățișează situația Bisericii Catolice din România din anii 1955-1956. Este prezentată prima vizită la Legația Italiei din București a unui prelat catolic care putea purta veșminte religioase și în afara episcopiei, lucru nemaivăzut, mai ales după ce guvernul comunist începuse persecuția contra catolicilor în 1950, după expulzarea regentului Nunțiaturii.

Monseniorul Tiborc Rejöd a fost prelatul care s-a înfățișat la Legație. Era considerat, după cum ne relatează raportul diplomatului italian – care nu își dezvăluie numele, nesemnând raportul –, singura persoană de încredere a Sfântului Scaun pentru a fi numit episcop. El sosea însoțit de un foarte tăcut secretar laic, acesta fiind

de fapt un martor impus de autorități.

După moartea lui Stalin (5 martie 1953), autoritățile de la București încep să tatoneze terenul pentru o destindere în relațiile cu Vaticanul, dar cu

mare precauție. Situația Bisericii Catolice din România se menține neschimbată: vicarii capitulari impuși de Guvern, excomunicați de către Sfântul Scaun, conduc eparhiile, în timp ce episcopii titulari rămân în continuare închiși, fie ei greco sau romano-catolici.

Singurul episcop eliberat în 1955 a fost Márton

*In memoriam pr. Ioan Ciuraru, + 1996
fost paroh al Bisericii romano-catolice
„Sf. Iosif”, din Buzău*

● Primul spion arestat nu era spion ● Sfânta Biblie despre nevastă ● Dacă se mai denunță poliției ca spion, va avea de suferit ● Mașina cumpărată cu banii spionajului german este furată ● Întâlniri cu Mata Hari ● Bacilul ciumei aruncat din zeppelinuri ● Principalul informator, amantul ● Doi viitori miniștri de Externe sovietici în vizorul MI5 ● Lenin întâmpinat la Petrograd cu Marseieza în loc de Internaționala

SLUJITORII MAIESTĂȚII SALE, CARE NU... EXISTĂ

CRISTIAN TRONCOTĂ, DORIN MATEI

Create cu cinci ani înainte de izbucnirea Primului Război Mondial, în condiții pe care le-am prezentat deja (Magazin istoric, nr. 2/2013), cele două servicii, de contrainformații și de informații externe, au fost obligate rapid să dea măsura valorii lor. Veți fi probabil surprinși să constatați că rezultatele, apreciate de contemporani ca bune, nu au avut nimic spectaculos: niciun fel de recrutări la vârf, de penetrări în sferele înalte la Berlin sau la Viena, în tabăra inamicilor din acel moment. Nimic din ceea ce a făcut apoi farmecul lui James Bond. Poate nu au păstrat arhivele astfel de informații. Dar în niciun caz nu îi putem bănuși pe cei doi autori ale căror cărți ne sunt îndreptarul de bază – Christopher Andrew, *The Defence of the Realm. The Authorised History of MI5* (Apărarea Regatului. Istoria autorizată a MI5), Allen Lane, Penguin Books, 2009, XXIII+1 032 pp., respectiv Keith Jeffrey, *The History of the Secret Intelligence Service, 1909-1949*, Bloomsbury, 2010, XXI+810pp.+32 pl. – că au trecut sub tăcere astfel de informații.

Prima arestare a unui spion german s-a produs la 5 septembrie 1910. Cu o lună înainte, doi ofițeri britanici fuseseră prinși spionând în Germania. Kell a fost chemat de șefi și întrebat dacă existau spioni germani care puteau fi oferiți la schimb. A fost obligat să răspundă că nu existau. Și locotenentul Helm, cel arestat în septembrie, nu era, de fapt, un spion, așa cum au dovedit arhivele germane. Făcea observații asupra portului Portsmouth printr-o lunetă instalată pentru public și avea o manie aproape bolnăvicioasă să noteze în

carnețele pe care le purta în buzunar tot ce vedea. Fusesse denunțat de o englezoaică cu care se încurcase, fapt care l-a făcut să exclaim: „Are dreptate Sfânta Biblie să spună că o nevastă este la fel de perfidă ca un șarpe“. Atât de slabe erau dovezile contra lui, încât judecătorul a refuzat să îl condamne.

Cei mai mulți dintre spionii identificați ulterior par mai curând desprinși dintr-o galerie de interlopi mărunți, făcându-te să te întrebi ce avea în minte șeful spionajului militar german, Nikolai, când declara că spionajul era

Diplomatul italian amintea că recent se ținuse la Florența, în Palazzo Vecchio, sediul Primăriei orașului, o Conferință a primarilor principalelor capitale din lume, inclusiv cele din Europa Răsăriteană, ce se terminase cu o slujbă religioasă pentru pace, celebrată de Cardinalul La Costa. Primarul orașului Florența, politicianul Giorgio La Pira (1904-1977), cunoscut pentru implicarea sa în politica de destindere dintre Est și Vest, ținuse un cuvânt în care subliniase rolul de „artizani ai păcii” jucat de Pius al XII-lea și N. Bulganin (1895-1975), prim-ministrul sovietic. La Pira avusese inițiativa organizării acestor conferințe pentru prima dată în 1952, subliniind că rolul lor era acela de a lupta pentru pace și pentru o civilizație creștină.

Circulau și zvonuri în Secretariatul de Stat al Vaticanului despre o posibilă schismă în Biserica Catholică, adică despre alegerea unui „antipapă”, pentru credincioșii din spațiul de influență sovietic.

Diplomatul italian a intrat în legătură cu un demnitar al regimului comunist, lăsând la o parte toate rezervele pe care trebuia să le aibă, cum însuși mărturisea. Este vorba despre Aurel Mălnășan, ministru adjunct de Externe, om de încredere al lui Dej. O problemă importantă pentru Legația italiană era redeschiderea bisericii italiene din București, cu un capelan trimis de la Vatican și cu acceptul autorităților române. Cei de la București nu doreau amestecul unui străin în treburile bisericești din țară, sugerându-i să fie numit un preot român și să se

Cardinalul La Costa și primarul Florenței, Giorgio La Pira (în centru)

adreseze direct Arhiepiscopiei Romano-Catolice de București. Diplomatul italian a invocat faptul că era nevoie de un preot care să cunoască limba italiană, fără să menționeze faptul că cel care ocupa atunci scaunul eparhial de la București era impus de către Guvern și excomunicat de Vatican, și, normal, evita un contact cu el. Aurel Mălnășan i-a sugerat să facă această propunere într-un cadru mult mai amplu de schimburi comerciale, culturale etc., atât de des solicitat de către Guvernul român. Comuniștii români se prefăceau că uitaseră cum fusese tratat părintele Gatti, la ce torturi fusese supus și în ce condiții fusese închisă biserica italiană din București, conchide cu tristețe diplomatul italian.

În timpul discuțiilor cu Mălnășan, intervine, probabil la solicitarea autorităților de la București, părintele Aloisius Herciu, Comisarul General al Provinciei Franciscane „Sfântul Iosif” din Moldova și paroh la Hălău-cești, care face propunerea,

atât în martie cât și în august 1956, ca în schimbul restaurării bisericii italiene din București, Legația Italiei să accepte unul sau doi franciscani conventuali români pe termen provizoriu sau nedeterminat, ce studiaseră în Italia, pentru a îndeplini serviciul religios și a asigura mai ales spovedaniile (desigur erau cele mai importante!) corpului diplomatic italian din București. Părintele Aloisius făcu chiar și o propunere recomandându-l pe preotul Ion Pascal, doctor în filosofie și litere, hirotonit cu 16 ani în urmă și până în ianuarie 1950 paroh al bisericii Notre-Dame de Sion din

București, închis în același an cu alți eclesiastici până în decembrie 1955 și ulterior numit viceparoh la Hălău-cești. Diplomatul italian considera că tot acest scenariu era conceput la Arhiepiscopia Catholică din București, poate fără știrea părintelui Herciu, dar nu putea fi acceptat.

Raportul către Guvernul de la Roma arată că dorința Secretariatului de Stat al Vaticanului de a numi un preot italian pentru Legația acestei țări în România va fi posibilă doar după ce vor fi reglementate relațiile culturale, comerciale etc. între ambele state. Aurel Mălnășan îi confirmă o dată în plus acest lucru diplomatului italian, care a înțeles cât de în van fuseseră speranțele Monseniorului Rejőd.

Reprezentantul statului italian la București intenționa să discute și cu ministrul Cultelor, Petre Constantinescu-Iași, toate aceste probleme, și să meargă în vizită la Alba-Iulia, la Márton Áron, singurul episcop recunoscut de Vatican în acel moment. ■

Mata Hari

rea agenților dubli a venit din partea... șefilor. Cel mai de succes agent dublu utilizat de britanici în timpul Primului Război Mondial a purtat numele de cod „Como”. Era un american stabilit în Olanda, care a reușit să păstreze încrederea germanilor, dezinformându-i sistematic în același timp. Dar șeful Directoratului Informațiilor Militare s-a opus în câteva rânduri jocului făcut de Kell, considerând că întrebările puse de germani lui „Como” erau „extrem de periculoase” și era mai bine să nu se dea niciun fel de răspuns.

Un nume celebru cu care s-au întâlnit în mai multe rânduri oamenii lui Kell a fost cel al dansatoarei exotice de origine olandeză Margaretha Geertruida Zelle, mai cunoscută sub numele de Mata Hari. În decembrie 1915, ea a fost oprită de poliția porturilor la Folkestone, pe când se pregătea să se îmbarce pentru Franța. A răspuns la toate întrebările puse și, în lipsa unui motiv întemeiat, a fost lăsată să plece. Este limpede că nu a fost un control de rutină, pentru că a fost urmărită mai departe la Haga, unde s-a întâlnit cu ambasadorul german de la care a primit bani. În noiembrie 1916 este din nou interceptată de poliția porturilor pe când vaporul cu care călătorea spre Olanda face o escală la Falmouth. Este debarcată împreună cu cele zece cutii cu care călătorea și dusă pentru un interogatoriu la Londra. Din nou i se dă drumul, în lipsa unor probe. După arestarea și executarea ei în Franța, ofițerul de legătură al MI5 pe lângă Ministerul de Război francez a avut posibilitatea să îi citească dosarul. Concluzia lui a fost că nefericita doamnă fantazase în declarațiile date. Între diferite legături amoroase cu

ofițeri din cele două tabere, își oferise serviciile și francezilor și germanilor, fără să transmită vreodată informații de oarecare valoare.

Vârful operațiunilor de contraspionaj ale MI5 a fost atins în iunie 1915, când șapte agenți au fost arestați în mai puțin de două săptămâni. Arhivele germane arată că numărul spionilor trimiși în Anglia a scăzut de la 22 la începutul anului la numai patru la sfârșitul lui. O altă dovadă o constituie și creșterea sumelor plătite unui agent. La începutul războiului, suma era de 10-25 lire sterline pe lună. În 1918 ajunsese la 150 lire sterline. Arhivele MI5 au înregistrat 65 de spioni arestați. Potrivit celor germani, au fost trimiși în Anglia cel puțin 120, dar mare parte dintre ei nu a activat niciodată.

O altă sarcină a MI5 a fost împiedicarea producerii de sabotaje de către germani. O misiune îndeplinită cu un succes total, căci germanii nu au reușit pe teritoriul Angliei nicio misiune de acest gen, spre deosebire de Statele Unite, unde au aruncat în aer o fabrică de muniții. S-a pus problema, la un moment dat, și a războiului bacteriologic. Un savant german a imaginat o schemă de răspândire a ciumei, fie prin infectarea șobolanilor, fie prin răspândirea bacililor din zeppelinuri deasupra porturilor, dar statul major imperial german s-a opus oricărei forme de război bacteriologic contra oamenilor. Contra animalelor era de acord, dar măsurile foarte severe de supraveghere adoptate de poliția porturilor au zădărnicit orice acțiune de acest tip.

În sfârșit, un ultim punct

William Cooke, profitând de stăpânirea perfectă a limbii (mama era de origine germană), se amesteca printre prizonierii de război pentru a obține informații

Carl Lody,
primul spion german prins
după izbucnirea războiului,
primul împușcat
în Turnul Londrei,
după un secol și jumătate
de la ultima execuție
făcută acolo

o meserie de gentlemani. Unii aveau foarte mult tupeu. Astfel, un anume Graves, descoperind că era pus sub observație, s-ar fi prezentat la un post de poliție din Scoția și l-ar fi întrebat pe șeful acestuia ce motive are să îl bănuiască a fi spion german. Surprins, poliștul i-ar fi replicat că nu are niciun motiv. Atunci nu din ordinele lui era pus sub urmărire? – a întrebat Graves. În mod sigur nu a venit răspunsul. Par scene desprinse dintr-o comedie polițistă cu inspectorul Clouseau, din seria *Pantera Roz*. Arestat în aprilie 1912, Graves își oferă serviciile ca agent dublu. Deși prevenit de un subaltern că noul recrut îi duce de nas, Kell se lasă păcălit, pentru că Graves îi spunea multe lucruri pe care el se aștepta să le audă. Îi dă bani să meargă la Berlin, de unde promitea să se întoarcă cu o carte în care se găseau numele și codurile utilizate de toți agenții germani din Marea Britanie. Continuă să îi trimită bani și când Graves îl anunță că nu a reușit să pună mâna pe coduri, dar s-a îmbarcat pe un vapor către Statele Unite, în urmărirea unui ofițer german care ducea cu el respectiva carte, de la care spera să o sustragă. Stabilizat în S.U.A., Graves publică în 1914 articole în presă, apoi o carte în care descrie aventurile sale, spre stingerărea și a germanilor, și a britanicilor.

Desigur, au fost și cazuri serioase de spionaj, în baza cărora i s-a aprobat lui Kell angajarea unor noi ofițeri în cadrul serviciului. Multe nu au ajuns în fața judecătorilor pentru a nu fi obligați să dezvăluie faptul că principalele probe erau obținute prin interceptarea corespondenței. Astfel, unui spion german,

care s-a predat poliției de fapt, a fost obligat să o facă de două ori, ca să fie până la urmă arestat și a fost adus în fața unui judecător, i s-a spus că imunitatea ce îi fusese garantată pentru că cooperase cu serviciul lui Kell nu mai este valabilă dacă se autoacuză. I s-a pus în vedere că dacă se mai predă încă o dată poliției va avea de suferit.

Cert este, și pe baza mărturiilor obținute din arhivele germane, că până la izbucnirea Primului Război Mondial, chiar dacă serviciul lui Kell nu a reușit să îi identifice pe toți agenții germani din Marea Britanie, i-a neutralizat pe cei care contau.

Odată izbucnit războiul, nevoia șefilor de a raporta rezultate pentru opinia publică și mai ales în fața politicianilor l-a împiedicat pe Kell să îi folosească atât cât și-ar fi dorit pe agenții germani depistați ca agenți dubli și ca un mijloc de intoxicare a inamicului. A reușit totuși în câteva cazuri. Unul dintre cele mai interesante a fost cel al agentului Müller. După arestare, britanicii au continuat să trimită „informații” în numele lui încă o vreme, primind în schimb sumele de bani ce îi erau destinate. Germanii nu au remarcat o informație publicată de *The Times*, la 10 aprilie 1915, despre arestarea lui. Abia știrea publicată la 6 iunie despre condamnarea lui la moarte a fost văzută. Până atunci, Berlinul îi trimisese atâția bani, încât serviciul lui Kell a putut să își cumpere o mașină, de care avea mare nevoie.

Au folosit-o până în 1918, când le-a fost furată. Kell a avut și necazuri cu Trezoreria, care i-a imputat că a folosit banii respectivi pentru cumpărarea mașinii, în loc să îi predea la bugetul regatului.

O altă piedică în utiliza-

Detectivul William Melville,
unul dintre primii angajați
ai lui Kell

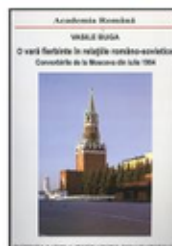
DENTRU BIBLIOTECA DUMNEAVOASTRĂ

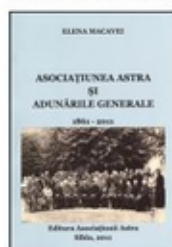
● **Ion Alexandrescu – ROMÂNIA ÎNTE EST ȘI VEST. ADEARAREA LA FMI ȘI BIRD**
Editura Cetatea de Scaun, Târgoviște, 2012, 308 pp.

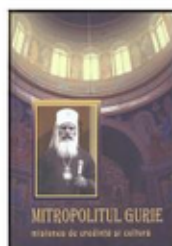
● **Ion Crânguș, Ion Giurcă – CEDAREA ȘI EVACUAREA CADRILATERULUI ÎN ANUL 1940**
Editura Conphys, Rm. Vâlcea, 2010, 410 pp.

● **Vasile Buga – O VARĂ FIERBINTE ÎN RELAȚIILE ROMÂNNO-SOVIETICE. CONVOBIRILE DE LA MOSCOVA DIN IULIE 1964**
Institutul Național pentru Studiul Totalitarismului, București, 2012, 236 pp.

● **Elena Macavei – ASOCIAȚIUNEA ASTRA ȘI ADUNĂRIILE GENERALE 1861-2011**
Editura Asociațiunii ASTRA, Sibiu, 2011, 148 pp. + foto

● **MITROPOLITUL GURIE – MISIUNEA DE CREDINȚĂ ȘI CULTURĂ** (Culegere de articole și studii despre Mitropolitul Gurie (Grosu) al Basarabiei (1877-1943) îngrijită și coordonată de Silvia Grossu)
Editura Epigraf, Chișinău, 2007, 293 pp.

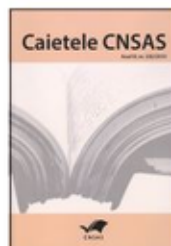
● **Arhivele Naționale Bacău – ACTA BACOVENSIA. ANUARUL ARHIVELOR NAȚIONALE BACĂU, vol VII**
Editura Magic Print, Onești, 2012, 569 pp.

● **Alexandru Popescu – CINCI MILENII DE RĂZBOI SECRET**
Editura Cetatea de Scaun, Târgoviște, 2012, 451 pp.

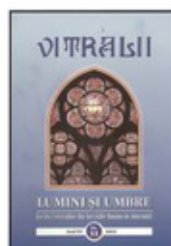
● **TRANSYLVANIAN REVIEW, Vol. XXI, No. 1, Spring 2012, 159 pp.**

● **CAIETELE C.N.S.A.S. Anul III, nr. 2(6)/2010, Editura C.N.S.A.S., București, 2012, 282 pp.**

● **DOCUMENT (Buletinul Arhivelor Militare Române) Anul XV, nr. 1(55)/2012**

● **VITRALII. LUMINI ȘI UM-BRE (Revista veteranilor din Serviciile Române de Informații) Anul III, nr. 11, 2012**

● **DIALOGUE OF THE SEAS (The Black and Caspian Seas Foundation for dialogue, peace and harmony) No. 1, 2011**

de vulnerabilitate pentru britanici îl prezenta imperiul însuși. Germanii au făcut eforturi pentru a provoca revolte în diverse puncte, în rândul populațiilor nemulțumite de stăpânirea britanică. Încă în septembrie 1914, cancelarul german Theobald von Bethmann-Hollweg îi spunea ministrului de Externe că o sarcină principală era slăbirea Marii Britanii prin organizarea de revolte în Egipt și India. Interesant este că serviciile secrete britanice au acordat în acea perioadă o slabă atenție Congresului Național Indian, care nu avea legături cu germanii și propovăduia opoziția pașnică față de britanici. Germanii au sprijinit cu bani mișcările pacifiste din Franța și S.U.A., syndicatele americane care se opuneau intrării țării în război, pe naționaliștii indieni, revoluționarii ruși, djihađiștii musulmani și republicanii irlandezi.

Cel mai mare succes l-au înregistrat germanii în Irlanda. Aici exista o opoziție puternică față de britanici. Principalul aliat al germanilor era Sir Roger Casement, un exilat irlandez. Iar principalul informator al britanicilor era amantul acestuia, un americanonorvegian, Adler Christensen. Casement a avut naivitatea să trimită scrisori unor persoane din Anglia a căror corespondență era în mod evident interceptată. Semna „știi tu cine îți scrie”. Știa și MI5. Până la urmă, Casement a fost arestat. A pretins că în timpul interogatoriilor care i-au fost luate la Scotland Yard ar fi cerut să i se permită să se adreseze con-

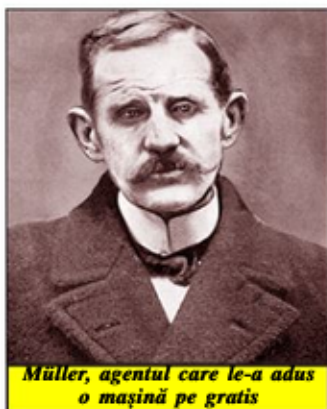
ducătorilor Revoluției de Paști (din 1916) din Irlanda pentru a opri baia de sânge. Nu i s-ar fi permis și unul dintre ofițerii britanici i-ar fi spus că „este mai bine ca o can-grenă de acest fel să fie eliminată complet”. Versiunea oficială a interogatoriului nu

înregistrează o astfel de discuție, dar Christopher Andrew o consideră posibilă.

Spre sfârșitul războiului, MI5 a mai identificat un

posibil pericol intern: mișcarea comunistă. Încă din 1915 fusese identificat un Club comunist la Londra, între ai cărui membri se numărau și câțiva exilați ruși. Printre ei și doi viitori miniștri de Externe sovietici: Cicerin și Litvinov. Cicerin a și fost închis o vreme, dar nu au reușit să adune destule dovezi pentru judecarea lui. Atenția acordată Clubului a sporit după ce, Lenin a ajuns la Petrograd unde a fost întâmpinat de o orchestră care a cântat, din greșeală, Marseieza, în loc de Internaționala, iar britanicii au interceptat o telegramă expediată de un diplomat german din Stockholm, care raporta la Berlin: „Intrarea lui Lenin în Rusia a fost un succes. Acționează exact așa cum ne-am dorit.” Între timp, Cicerin a provocat o mică agitație, afirmând că arestarea sa se datora faptului că fusese mandatat de Guvernul provizoriu rus să investigheze colaborarea dintre Scotland Yard și Ohrana țaristă. Și se pare că erau destule de ascuns. Cicerin avea să descopere din ziare că noul ministru de Externe al Rusiei bolșevice, Leon Troțki, îl numise reprezentantul noii puteri la Londra, deși se afla încă în închisoare. În ianuarie 1918, Cicerin era eliberat și trimis în Rusia. Un martor povestește că din trenul care îl ducea către portul de unde urma să se îmbarce se auzau strofele Internaționala, pe când părăsea gara Waterloo.

MI5 nu pare să fi înțeles, în acele momente, semnificația evenimentelor din Rusia la adevărata lor valoare. Cel puțin așa lasă să se înțeleagă documentele din arhivă.

Müller, agentul care le-a adus o mașină pe gratis

Cicerin a aflat în pușcărie că fusese numit reprezentant al puterii bolșevice la Londra

(Va urma)

Exclusivitate

Prezentăm ultima parte, a treia, din considerațiile analistului politic rus – șef al Catedrei de relații internaționale de la Institutul de Stat pentru Relații Internaționale din Moscova (MGIMO) – despre cedările, victoriile, improvizările și asimetrile care au însoțit, la masa negocierilor, procesul de reunificare a Germaniei.

LIDERII SOVIETICI ȘI REUNIFICAREA GERMANĂ

MIHAIL NARINSKI
(Moscova)

Tratatul dintre președintele Mihail Gorbaciov și președintele George Bush, din 1-3 iunie 1990, de la Washington, au constituit o etapă specială, importantă, în discuțiile privind problema germană. Liderul sovietic a făcut eforturi să dovedească faptul că o aderare completă a Germaniei unificate la NATO era de neacceptat și să propună soluții alternative. În același timp, președintele S.U.A. a adoptat o poziție destul de rigidă: „Noi susținem ca Germania unificată să fie membră NATO... NATO constituie un punct de ancorare și de stabilitate“.

In consecință, Washingtonul a continuat să sprijine o participare completă a Germaniei unificate la NATO. Profesorul V.P. Terehov sublinia: „Încă de la început, americanii au pus, înainte de toate, ca punct central al poziției lor, statutul de membru NATO al Germaniei unificate... Nu prea văd, așadar, cum ar fi putut ei face dovada de

flexibilitate în această chestiune... În timpul discuțiilor dintre Kohl și Bush de la Camp David, cel din urmă a făcut într-o zi remarcă: «N-avem nevoie de o a doua Franță în NATO»“.

Presiunea apăsătoare exercitată de Occident a dat roade și, la Washington, liderul sovietic a acceptat concesiile. Acordul-

PRIER

5

1849. Karl Rossi, fiul balerinei napolitane Gertruda Rossi (venite să lucreze într-o trupă la Sankt Petersburg) și arhitectul care a construit enorm în capitala de pe Neva și în împrejurimile ei, se simte brusc foarte rău în această zi. A doua moare de holeră, boală care seceră vieți în oraș. La construcția Teatrului Alexandrin el a proiectat planșee de metal, ceea ce pentru epoca lui Nicolae I era o noutate absolută, primită cu îndoială și teamă de petersburghezi. Într-un moment de furie pe neîncrederea oficialităților, Rossi s-a așezat la masă și a scris: „În cazul când va avea loc un accident nefericit legat de acoperișul metalic al acestei clădiri, ca un exemplu pentru alții, dispun să fiu spânzurat de unul dintre căpriorii teatrului”.

6

1790. Este eliberat din închisoarea – și totodată azilul – de la Charenton scriitorul Donatien Alphonse François de Sade, cel care a trăit încarcerat 32 de ani. După divorțul de Doamna de Montreuil, n-are niciun mijloc de supraviețuire. Autorul celor *120 de zile ale Sodomei* se angajează sufleur la teatrul de la Versailles, pentru doi bănuți pe zi. Apoi, în 1803, declarat nebun, se întoarce la Charenton, unde va trăi tot restul zilelor (până la 2 decembrie 1814), montând drame pe scena teatrului de la Charenton, el însuși interpretând rolul unor sclerați în aceste piese.

10

1813. La cererea lui, este reintegrat în armata franceză, cu vechiul grad de general de divizie, Antoine-Guillaume Delmas, în vârstă de 45 de ani, un iacobin înverșunat. A fost șters din cadrele armatei în mai 1802 și a trăit în exil în Elveția, la Porrentruy, supravegheat de poliția imperială. Atunci, în mai, când la Notre Dame din Paris s-a celebrat ratificarea concordatului cu Vaticanul, concordat care îi nemulțumise profund pe prietenii Revoluției, Napoleon s-a adresat lui Delmas: „Ei, bine, generale, ești mulțumit? Frumoasă ceremonie, nu-i așa?” „Foarte frumoasă a fost ceremonia, a răspuns Delmas. Lipsește de la ea doar milionul de oameni care au murit pentru a înlătura ceea ce pui dumneata acum la loc”. Generalul avea să plătească această cutezanță a vorbelor cu exilul.

14

1657. Pastorul german Conrad Jacob Hildebrandt, aflat într-una dintre cele patru vizite în Ardeal, notează în *Jurnalul de călătorie*, cu finețe de observație: „Mâncărurile erau demne de toată lauda și bune, drese și presărate cu mirodenii [...], așa fel că din această pricină sosul ardea ca un rachiu gura și gâtul celui ce le mânca; desertul consta în tot felul de fructe, așa cum le îngăduia anotimpul; totdeauna la acest fel se servea și o ridiche mare și neagră; iar pentru ca aceste fructe să rămână proaspete, domnul comisar sau un tânăr nobil de la Curte, pe care câteodată îl alege principele, își lua cuțitul, spărgea peste masă mai multe bucățele dintr-o bucată mare de gheață și stropea cu ele acest desert. Uneori, când vremea era caldă, un servitor trebuia să alunge muștele de pe masă și de pe bucate... Când se ridicau de la masă, nobilii se băteau pentru ridiche. Tot așa se întrebuințează adesea și ceapa și usturoiul: din această cauză li se întâmplă adeseori să scape câte o râgăială, de care lucru nu le este deloc rușine...”

29

1835. În timpul muncilor agricole, pe un teren aflat la 1 km nord de Schifferstadt, în sud-vestul Germaniei, se descoperă un obiect conic enigmatic, așa-numita „pălărie de aur din Schifferstadt” (primul dintre cele patru asemenea obiecte care vor ieși la lumină în timp: conul de aur din Avanton, vestul Franței, conul de aur din Ezelsdorf-Buch, lângă Nürnberg, pălăria de aur din Berlin). Este bine păstrată, de formă conică, are 30 cm înălțime, 18 cm diametru la bază, cântărește aproximativ 350 de grame și este realizată într-o singură foiță subțire dintr-un aliaj: aur, argint, cupru, cositor. Cercetătorii, care o datează între secolele al XV-lea și al XIII-lea î.H., nu pot spune exact nici până astăzi ce funcție a avut: pălărie de vrăjitori? Armură din epoca bronzului? Vas ceremonial? Calendar ritualic?

Negocierile privind problema germană au continuat între Șevardnadze și Genscher la 6 iunie la Copenhaga, la 11 iunie la Brest, la 18 iunie la Münster. „Aceste contacte atât de strânse i-au apropiat și mai mult pe cei doi oameni politici“, notează Terehov. De partea germană, a existat permanent impresia că ministrul sovietic avea poziții de rezervă și că se putea spera la concesii ulterioare. Șevardnadze a mers foarte departe în timpul acestor negocieri în concesii făcute colegului vest-german. Într-un bilanț al negocierilor cu ministrul sovietic, Genscher sublinia:

„Rezultatele de la Münster au fost în mod evident pozitive. Uniunea Sovietică nu a mai avut nicio obiecție de principiu împotriva unei aderări complete a Germaniei [la NATO]; nu mai rămânea decât să definitivăm unele detalii și condiții“. Totuși, desfășurarea acordurilor a fost ținută secretă, dat fiind că se apropia al 28-lea Congres al P.C.U.S. și problema germană era prea explozivă pentru opinia publică sovietică.

Divergențele rămase s-au manifestat total în timpul celei de-a doua întâlniri a „celor șase“ de la Berlin, din iunie 1990. La 22 iunie, Șevardnadze a prezentat proiectul sovietic al principiilor de reglementare a problemei germane. Acest text ascundea încă o tentativă de a expune pozițiile sovietice privind non-extinderea NATO cu o Germanie unificată și cu severe limitări pentru forțele armate germane (200.000-

Iunie 1990. Mihail Gorbaciov și George Bush, la Camp David, într-un moment de destindere

250.000 de oameni). Aliații occidentali și liderii R.F.G. au explicat rigiditatea lui Șevardnadze prin situația internă din U.R.S.S. și au sperat la alte concesii din partea Moscovei. Un negociator german descria astfel, mai târziu, reacția la intervenția ministrului sovietic: „În vreme ce Șevardnadze își expunea aiuritorul său proiect, Jim Baker i-a transmis colegului său german un mesaj: «Ce înseamnă asta?». Genscher a răspuns: «Un bluff». Americanul a clătinat din cap în semn de aprobare“.

S-a discutat mult și dacă U.R.S.S. ar fi putut obține

condiții de reunificare a Germaniei mai avantajoase pentru ea. Diplomatul sovietic Anatoli Adamișin remarcă: „E clar că nu trebuia sub nicio formă să recurgem la forță... Dar ce-am fi putut obține pe cale diplomatică? Un proces de reunificare a Germaniei mai bine reglat, în sensul ca retragerea celor 300.000 de oameni ai noștri să nu aibă aerul unei fugi. Am fi obținut poate mai mulți bani din afacerea asta și poate i-am fi cheltuit mai bine, dacă nu s-ar fi făcut totul precipitat. Mai era și problema non-aderării Germaniei la organizația militară NATO. S-ar mai fi putut să ne aflăm în situația în care Germania ar fi fost

sub aspect politic în NATO, nu și militar“. Liderii R.F.G. și ai Statelor Unite au știut totuși să-și impună punctul de vedere.

Impresia mea este că problema nu a constat atât în deficiențele diplomației sovietice, cât în linia generală a conducătorilor sovietici, cu Gorbaciov în frunte.

Secretarul de Stat american James Baker cu omologul său sovietic, Șevardnadze

cheie privind problema germană s-a negociat astfel:

„M. Gorbaciov: Deci, dacă rezumăm: Statele Unite și Uniunea Sovietică sunt pentru ca Germania unificată, în momentul reglementării definitive, ținând cont de situația de la sfârșitul celui de Al Doilea Război Mondial, să decidă ea însăși cărei uniuni vrea să se alăture.

G. Bush: Eu aș propune o redactare un pic diferită: Statele Unite sunt în mod clar pentru ca Germania unificată să fie membră NATO, totuși, dacă ea va avea o opțiune diferită, noi nu o vom contesta, ci o vom respecta.

M. Gorbaciov: De acord. Adopt formula dumneavoastră.”

Singura chestiune la care a consimțit președintele Bush a fost atașarea reunificării Germaniei de procesul general european și de adaptarea NATO la noile condiții.

Liderii sovietici s-au cramponat de această idee, care prezenta avantaje în plan politic, atât intern cât și extern. Moscova susținea concepția conform căreia sincronizarea reunificării germane cu dezvoltarea procesului european, în general, presupunea o schimbare de abordare privind problemele de securitate și o schimbare a naturii relațiilor între Pactul de la Varșovia și NATO. Dacă nu se reușise împiedicarea intrării Germaniei unificate în NATO, trebuia încercat să se obțină o schimbare a naturii acestui bloc politic și militar, o schimbare reală sau de aparență, în ochii opiniei publice. Comitetul Po-

Ministrul de Externe vest-german Hans-Dietrich Genscher, cancelarul Helmut Kohl, ministrul de Externe sovietic Eduard Șevardnadze (de la stânga)

litic Consultativ al Pactului de la Varșovia, care trecea printr-o perioadă dificilă, anunța în iunie 1990 hotărârea sa de a „proceda la reexaminarea naturii, funcțiilor și activității Pactului de la Varșovia”.

Luna următoare, în timpul sesiunii Consiliului NATO de la Londra, s-a dat o de-

clarație conținând programul măsurilor de extindere a cooperării pașnice în Europa. Era începutul transformării NATO, odată cu destul de numeroase măsuri concrete privind dezvoltarea cooperării cu țările Pactului de la Varșovia. Declarația de la Londra avea mai ales scopul de a accelera punerea în aplicare a acordurilor din timpul negocierilor „doi plus patru” și de a favoriza un acord al liderilor sovietici asupra aderării Germaniei unificate la NATO. Despre aceasta Șevardnadze sublinia: „Noi am așteptat cu nerăbdare hotărârile sesiunii NATO de la Londra, având motive serioase să sperăm că ele vor întări procesul pozitiv. În această situație, problema aderării Germaniei unificate la Alianța Nord-Atlantică ar fi îmbrăcat un caracter complet diferit”. Din păcate, ministrul sovietic își lua propriile visuri drept realități. Din punct de vedere politic, pre-

vederile declarației de la Londra au fost mereu mai curând jurăminte pioase, având drept scop, în primul rând, să liniștească opinia publică sovietică. De fapt, linia Moscovei în materie de politică externă se îndepărta mult de ideile lui Gorbaciov privind formarea unei structuri de securitate europeană fundamental noi.

La reședința liderului sovietic de la Arhiz, în Caucaz, Mihail Gorbaciov cu cancelarul Germaniei

NATO, dar activitatea NATO nu se extinde asupra R.D.G... Acordul trebuia să conțină ideea că retragerea trupelor sovietice nu va fi folosită ca sursă de amenințare pentru securitatea Uniunii Sovietice... Revin încă o dată asupra faptului că

acesta este un punct deosebit de important pentru noi. Este neapărat nevoie să găsim o formulă care să convină – un angajament, o declarație sau orice altceva –, pentru ca noi să putem fi siguri că, după plecarea trupelor sovietice, NATO nu va pătrunde pe teritoriul R.D.G. cu arma nucleară și depozitele sale... Problema aderării la NATO ține de dreptul suveran al Germaniei. Dar și noi avem dreptul la o securitate deplină, totală, nu redusă”.

Gorbaciov a obținut angajamentul R.F.G. de a nu instala nici trupe străine ale NATO, nici arme și vectori nucleari pe teritoriul fostei R.D.G. și acordul lui Kohl pentru limitarea forțelor armate ale Germaniei unificate la 370.000 de oameni. În același timp, R.F.G. a promis să acorde un ajutor financiar pentru retragerea trupelor sovietice de pe teritoriul Germaniei. În acest sens, ambasadorul Terehov rezumă, subliniind predominanța concesiilor făcute de U.R.S.S. în cursul negocierilor privind reunificarea Germaniei: „Acordurile consemnate la Arhîz au fost înainte de toate condiționate de situația internă defavorabilă și de situația Uniunii Sovietice în plan internațional, ceea ce a limitat sever marja noastră de manevră, respectiv a redus-o la un punct critic”.

În schimbul concesiilor sovietice în chestiunea reunificării Germaniei, Kohl și-a adus voluntar contribuția la susție-

Caschete sovietice și est-germane pe tarabă

nerea ideii de a încheia un acord de bună vecinătate, de parteneriat și de cooperare între Germania unificată și Uniunea Sovietică. La 15 iulie, la Moscova, Gorbaciov și Kohl au schimbat opinii confidențiale scrise pe un proiect de „Mare a-

cord” între U.R.S.S. și Germania.

În general vorbind, în etapa finală a reunificării Germaniei, ideea unor relații de cooperare cu Germania unificată a fost centrală pentru conducătorii sovietici. „Eu plasez relațiile noastre cu Germania la același nivel cu relațiile americano-sovietice. Pentru istorie ele nu sunt mai puțin importante”, îi declara Gorbaciov lui Kohl, la Moscova. Eu cred că aceste relații germano-sovietice și potențialul pe care îl prezintă ele au fost un pic supraestimate.

Acordurile semnate la Moscova și la Arhîz au deschis calea încheierii procesului negocierii „celor șase”. La 16 iunie, Șevardnadze ateriza la Paris direct de la Mineralnîe Vodî, din nordul Caucazului, pentru ultima rundă a negocierilor. Pe drumul spre Franța, ministrul a explicat cum evoluează poziția autorităților sovietice: „Mergând mai departe... am risca să intrăm într-un impas. Nu suntem în măsură să oprim reunificarea Germaniei, dacă ea nu se face prin forță, dar asta nu este o catastrofă. Stând la distanță de acest proces, am avea mult de pierdut. N-am putea pune bazele unor noi

relații cu Germania, ceea ce ar influența negativ situația europeană, în general”.

Se poate spune că temerile de a învețina situația europeană și speranțele nemăsurate în stabilirea de relații de cooperare cu Germania unificată au exercitat o influență negativă asupra poziției sovietice în ce pri-

O familie est-germană a intrat în posesia mărcilor vest-germane

Or, această linie manifesta aversiune față de ideea recurgerii la arme ca instrument politic în problema germană. Moscova a făcut toate eforturile pentru a se menține pe cursul de încheiere a „războiului rece”, cu scopul de a nu se trezi aruncată din nou în opoziție cu Occidentul. Folosirea armatei sovietice pentru a împiedica reunificarea Germaniei, cum a spus însuși Gorbaciov, „ar fi discreditat toată politica mea. Ar fi aneantizat încrederea care începuse să se impună în relațiile cu Vestul, cu Statele Unite, ar fi oprit procesul de încheiere a «războiului rece», iar asta chiar ar fi privat pe-

restroika de potențialul decisiv al relațiilor economice și politice externe”. Gorbaciov s-a ținut strâns de această logică, o logică departe de a trezi unanimitate și conform căreia partea sovietică trebuia să cedeze în continuare. Apoi, problemele interne tot mai multe își spuneau apăsător cuvântul asupra poziției conducătorilor sovietici. Pe de altă parte, după părerea mea, chiar în aceste condiții, ar fi fost posibilă plasarea pe o poziție mai dură în ce privește unele aspecte ale problemei germane și obținerea unor condiții de reunificare germană mai avantajoase, din punctul de vedere al intereselor Uniunii Sovietice.

Liderii partidului comunist și ai statului au urmat direcția încheierii unui acord, în schimbul abandonării pozițiilor formulate de partea sovietică. Acordul final a fost încheiat în timpul vizitei în U.R.S.S. a delegației R.F.G., condusă de Helmut Kohl, în iulie 1990.

Monetele est-germane nu mai folosesc, sunt duse la topit

În cercurile conducătoare de la Moscova divergențele s-au menținut. Falin s-a pronunțat contra „Anschlussului” căruia îi fusese în fapt supus R.D.G.-ul, pentru non-aderarea Germaniei unificate la NATO sau, cel puțin, la organizația lui militară, pentru o soluționare prealabilă a tuturor chestiunilor privind bunurile și proprietățile sovietice din R.D.G. În ajunul sosirii lui Kohl, Gorbaciov a ascultat concluziile lui Falin la telefon și a răspuns: „O să fac ce o să pot. Mă tem numai ca trenul să nu fi plecat deja”.

La acel moment, procesul de reunificare al Germaniei era atât de avansat, încât era aproape imposibil să mai fie oprit. Negocierile între Gorbaciov și Kohl s-au derulat la Moscova și în nordul Caucazului, la Arhîz. În cursul acestor negocieri președintele U.R.S.S. și-a confirmat acordul pentru o aderare completă a Germaniei unificate la Alianța Nord-Atlantică și pentru instalarea pe teritoriul fostei R.D.G. a unor unități ale Bundeswehru-ului non-integrate NATO. Delegația R.F.G. a obținut totodată acordul părții sovietice privind deplina suveranitate a Germaniei unificate.

La Arhîz cele mai dure discuții s-au purtat cu privire la viitorul statut militar și politic

al teritoriului fostei R.D.G. Asupra acestei probleme Gorbaciov și Șevardnadze au apărut pe un ton aspru abordarea sovietică, excluderea acestui teritoriu din sfera de influență a NATO. Gorbaciov a spus: „De fapt, este vorba despre a face să concorde poziția dumneavoastră cu a noastră. Germania este membră

Cancelarul este primit cu entuziasm în fosta R.D.G.

Pastila de cuvinte

Prezint, în continuare, alte nume de dregători care au îndeplinit diverse atribuții administrative la curțile domnești din Moldova și Țara Românească.

ALTE NUME DE DREGĂTORI

Academician MARIUS SALA

Medelnicer însemna „boier care turna domnitorului apa pentru spălatul mâinilor”. Mai târziu, în timpul Regulamentului Organic, a devenit o funcție onorifică, asimilată cu gradul de locotenent. Cuvântul este derivat, pe teren românesc, din slavul *midilnica* „lighean” (format de la *midi* „cupru”). *Medelnicerul* a ocupat diverse poziții în ierarhia dregătorilor din cele două principate. În Moldova este amintit în vremea domniei lui Ștefan cel Mare, la 1463.

Paharnic este un nume care are o istorie interesantă, evocată de N. Stoicescu în cartea sa *Sfatul domnesc și marii dregători din Țara Românească și Moldova* (sec. XIV-XVII) apărută la București în 1968, lucrare la care am apelat și în episoadele precedente. Autorul citat arată că dregătoria a existat – sub diverse denumiri – la mai multe curți feudale. Cuvântul *paharnic* este de origine slavă, fiind luat, după Stoicescu, din Serbia sau Bosnia, unde se întâlnește această funcție (din sârbă avem și cuvântul *pahar*). În schimb, N. Iorga îl explică pe *paharnic* ca fiind o „creațiune românească”, deși demnitatea vine de la germani (N. Iorga crede că *paharnic* este traducerea cuvântului latinesc *pincerna* folosit în textele latinești, fiindcă sub această formă apare dregătoria respectivă în primul document în care este consemnată). În documentele slave din Țara Românească apare de regulă forma *peharnik* (mai rar, *paharnik*); în Moldova se înregistrează mai ales termenul *ceașnic*, derivat de la *ceașcă*. Cuvântul arată că *paharnicul* se ocupa de paharele domnului și ale oaspeților săi, adică de aprovizionarea cu vin a pivnițelor domnești; subalternii săi erau *pivnicerul*, care avea grijă de pivnița de vinuri, *cuparul* și *ploscarul*.

Postelnic și *stratornic* sunt două nume date aceluiași dregător. Mai cunoscută este denumirea

Curuia, vel paharnic, detaliu din tabloul votiv din biserica Mănăstirii Topolnița, Țara Românească

de *postelnic*, care este de origine slavă (*postelinikū* „cubicular”), un derivat de la *postelja* „așternut”. Se folosea ca denumire a unor diverse mari dregătorii, diferite în Țara Românească față de Moldova. *Postelnicul* se îngrijea de camera de dormit a domnitorului, era un fel de mareșal al curții, care primea solii și îi introducea la audiențe. Pe vremea fanarioților, acesta era ministru de Externe. În Moldova era și *pârcălab* de Iași. În timpul Regulamentului Organic, era căpetenia călărașilor, asimilat la gradul de general. Sinonimul lui, *stratornic*, are o origine mult discutată: a fost pus în legătură cu termenul latin *stratus* „așternut, pat” sau cu termenul grecesc *strator*, dar a fost considerat și format de la un cuvânt românesc, *strat* „pat”.

În documentele latine din Țara Românească cuvântul *postelnic* este echivalat cu termenul latin *cubicularius*; este menționat prima dată la 1437, în timp ce în Moldova apare la 1407.

Stohnic este un termen învechit care a avut diverse înțelesuri: „servitor care se ocupa de masă”, „dregător domnesc, șeful bucătăriei palatului, care punea pe unul dintre cei care serveau să guste mâncarea pentru a se convinge că nu era stricăță sau otrăvită” și, din secolul al XVIII-lea, „titlu onorific de boierie, asimilat în Regulamentul Organic cu gradul de căpitan”. La origine este un termen slav (*stolnikū*) derivat de la *stol* „masă” (*stol* cu sensul de „masă” și de „reședință, capitală” este înregistrat în româna veche, în secolul al XVIII-lea). Subalternul său era *șufarul* sau *șifarul* „șeful bucătarilor domnești”, cuvânt cu etimologie multiplă (pol. *szafar*, magh. *sáfar*, germ. *Schaffer*), care este menționat în Moldova abia în secolul al XVII-lea. În Țara Românească primul *șufar* este menționat la 1560. ■

vește problema germană; au incitat la cedare, mai mult decât era rezonabil în procesul de reunificare a țării.

Ședința de la Paris a dat concretețe, în fapt, fără probleme deosebite, pregătirii acordului de soluționare a problemei germane.

La nivelul lor, experții au pus la punct versiunea definitivă a textului acordului.

Tratatul conținând reglementarea definitivă în ce privea Germania (Tratatul „doi plus patru”) a fost semnat la 12 septembrie 1990, la Moscova. El hotărâ că Germania unificată includea teritoriile R.F.G., R.D.G. și Berlinului de Vest. Frontierele definitive erau astfel stabilite, Germania renunțând la orice revendicare teritorială. Germania unificată obținea deplină suveranitate. Asta însemna recunoașterea dreptului de a aparține unor alianțe militare, cu toate drepturile și toate obligațiile decurgând de aici. Germania unificată devenea în fapt membru NATO. Spre deosebire de alte țări membre NATO, toate forțele armate ale Germaniei intrau în structura integrată a organizației militare a blocului atlantic. Germania renunța la producția și la achiziționarea de arme nucleare, bacteriologice și chimice. Efectivele armatei R.F.G. nu trebuia să depășească 370.000 de oameni. Pe de altă parte, Germania se angaja, după retragerea trupelor sovietice din fosta R.D.G., să nu instaleze pe teritoriul fostului stat socialist trupe străine, arme și vectori nucleari.

Într-o intervenție din timpul unui mic-dejun al liderilor sovietici cu miniștrii Afacerilor Externe ai R.F.G., R.D.G., S.U.A., Marii Britanii și Franței, Gorbaciov declara: „12 septembrie va intra în istoria Europei secolului al XX-lea. Această dată va rămâne și în istoria lumii. «Problema germană», moștenire a «războiului rece», este rezolvată. Și trebuie remarcat că această problemă odată «rezolvată», reunificarea Germaniei s-a produs nu «prin fier și sânge», ca în trecut, ci după regulile gândirii politice moderne, pe calea sintezei rezonabile dintre dorință și posibilitate”.

La 20 de ani de la reunificare, Gorbaciov, Bush, Kohl

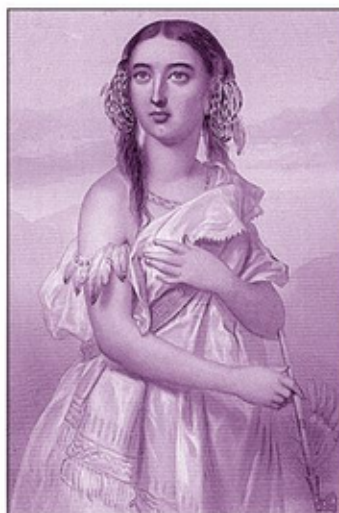
La 3 octombrie 1990, unificarea Germaniei era încheiată.

La 9 noiembrie același an, Mihail Gorbaciov, președintele U.R.S.S., și Helmut Kohl, cancelarul german, semnav la Bonn un tratat de bună vecinătate, de parteneriat și de coope-

rare între cele două state. Liderii sovietici nutreau mari speranțe într-o cooperare de mare amploare cu Germania unificată și, poate, într-o renaștere a unui nou spirit de la Rapallo, pe noi baze istorice. Dacă Uniunea Sovietică ar fi continuat să existe, a afirmat Anatoli Cerniaev, „nu exclud că s-ar fi putut constitui o axă «Moscova-Berlin» (sau «Moscova-Bonn»), dar evident, pe o bază total diferită... Cele două puteri, cele mai mari, cele mai influente din Europa, ar fi putut influența pozitiv politica și economia lumii”. Bineînțeles, cooperarea și interacțiunea dintre U.R.S.S. și R.F.G. ar fi putut fi un factor de greutate al politicii europene și mondiale, dar nu ar trebui să uităm că R.F.G. era un element important în cadrul structurilor euro-atlantice din Occident și că probabil n-ar fi adus ușor corecții cursului luat în domeniul politicii externe.

Reunificarea Germaniei a fost un aspect important al încheierii „războiului rece”. În cursul acestui proces s-au manifestat clar noile orientări de politică externă ale lui Gorbaciov: abandonarea confruntării totale între Est și Vest; neutilizarea metodelor militare în rezolvarea problemelor politice și sociale; căutarea compromisului și a unui echilibru de interese. Din păcate, procesul de punere în aplicare a acestor orientări a fost insuficient pregătit, acțiunile concrete au îmbrăcat adesea un caracter improvizat, au fost comise erori și calcule greșite. Contribuția lui Mihail Gorbaciov la încheierea „războiului rece” este mare, dar el n-a știut să pună fundamentul unei noi ordini mondiale.

În românește de Florentina DOLGHIN

Gravură din secolul al XIX-lea

POCAHONTAS, PERSONAJUL DIN SPATELE ANIMAȚIEI

THEO STĂNESCU-STANCIU

„Regina virgină a Vestului“, „prima doamnă a Virginiei“, „exotica fiică a Evei“, „copila pădurii“, „îngerul păcii“, „mama-pământ a americanilor“ – felurite moduri de a defini un singur personaj, descris mereu altfel. Căci, încă de la sfârșitul veacului al XVII-lea, Pocahontas a devenit subiectul unei adevărate industrii culturale. S-a transformat, astfel, într-unul dintre primele produse ale imaginației colective nord-americane. Un produs aflat, de atunci, aproape constant în „topurile de vânzări“ de pre-tutideni.

Astăzi, în creionarea portretului, legenda și realitatea istorică se întrepătrund. De cele mai multe ori, legenda, datorită aproape exclusiv cinematografiei, transformă istoria.

Salvarea lui Smith

„Cea mai îndrăgită și preaiubită“ fiică a lui Powhatan (Wahunsenaca sau Whunse-

nacawh), șeful indienilor Algonquian din mănoasa câmpie a Virginiei, s-a născut cel mai probabil în jurul anului 1595. După unele legende locale, mama (al cărei nume a rămas necunoscut) i s-a stins la naștere, lăsând un gol imens în sufletul războinicului ce stăpânea asupra unei populații de aproximativ 25.000 de oameni, provenite din rândul a mai mult de 30 de triburi vorbitoare ale dialectului algonquian și reunite în aproape 200 de sătucuri. A fost

Jamestown,
într-o gravură de epocă

botezată Matoaka – „floarea dintre două ape“ –, deoarece satul natal, Mattaponi, se afla între râurile Mattaponi și Pamunkey, dar și Amonute. Era un obicei de a oferi copilului mai multe nume, dintre care unul era cunoscut doar de cei aleși. „Pocahontas“ a venit mai târziu, ca un alint, dar și ca o caracteristică a poznașei și pline de viață copile (în limbajul algonquian, *pocahontas* însemnând „cu chef de joacă, strengar“). Spirit liber, Pocahontas a devenit favorita părintelui, „lumina ochilor“. Tendința romanțată a ultimelor secole a fost de a i se prezenta o copilărie de prințesă, însă realitatea a fost cu totul alta în societatea bazată aproape exclusiv pe egalitate, în care era nevoie de efortul fiecăruia pentru propășirea comunității. Conștientă că, după cum spuneau proverbele locale, „cine nu muncește nu mănâncă“, Pocahontas a cules, a vânat sau pescuit, nepermițându-și prea multă tihnă.

SĂLIȘTEANUL PICU PĂTRUȚ

Săliștea Sibiului, descrisă de Nicolae Iorga drept „locul celei mai depline frumuseți românești, sat mare și bogat care seamănă mai mult cu un fel de republică a țăranilor români”, a dat, pe lângă mari negustori, și numeroși oameni de cultură și știință, între care și opt membri ai Academiei Române. Tot Săliștea este locul de baștină al poetului și miniaturistului autodidact **Picu Pătruț**, evocat de curând de revista *Magazin istoric* (nr. 10, 11/2012).

Sub dealul peste care trece Strada Stează, este un șipot, numit Șipotul Picului, care în urmă cu mulți ani era străjuit de brazi falnici. Curgea o apă rece și limpede. Astăzi apa a secat, iar brazii câți nu au fost doborâți de vânt – tăiați. La câțiva pași de șipot, este o punte, numită Puntea Picului. După ce treci puntea, ai în față casa lui Nicolae Pătruț, fratele Picului, care – cum ne spune Octavian Ghibu – trăia într-o „bojdeucă” din curtea casei. Casa era din lemn, cu o poartă tot din lemn, partea de jos fiind zugrăvită cu o culoare albastru închis, specifică satelor din Mărginimea Sibiului. Astăzi casa este renovată, având pe fațadă o placă memorială. Și strada se numește „a Picului”.

Marele merit de a-l fi scos din uitare pe Picu Pătruț l-au avut pedagogul Onisifor Ghibu (1883-1972) și fiul lui, Octavian Ghibu. Onisifor Ghibu a fost și membru al Academiei Române, om de mare cultură. De numele lui se leagă și crearea Universității „Daciei Superioare” din Cluj, transformată în anii '50 în Universitatea „Babeș-Bolyai”. A fost al optulea copil al unei familii de cojocari. După școala din sat a studiat teologia la Sibiu. El și familia lui au avut mult de suferit în anii de început ai regimului

comunist. În 1956 le-a scris conducătorilor sovietici în problema Basarabiei, iar pentru promovarea lui Picu Pătruț, a cărui operă era profund religioasă, a trimis o epistolă și lui Gh. Gheorghiu-Dej. Nu a primit răspuns. În urma celor scrise sovieticilor a fost arestat.

Într-o convorbire realizată de folclorista și eseista Irina Nicolau cu Octavian Ghibu, acesta povestește cum tatăl său a colindat prin casele săliștenilor găsind mai multe manuscrise ale lui Picu Pătruț. În volumul conținând aceste convorbiri se menționează: „se întâmplă ceva nefiresc. Pe măsură ce figura lui Picu Pătruț crește, scade mirarea. Puțini se mai miră de faptul că în a doua jumătate a secolului al XIX-lea, în plină biruință a tiparului, un călugăr țăran migălește cărți scrise și pictate de mână”.

Picu Pătruț a fost crâșnic (paracliser) la biserica mare din sat, apoi călugăr la schitul Cheia din Vâlcea. Atunci era obiceiul ca după un timp o parte dintre călugări să părăsească mănăstirile și să se întoarcă la casele lor. Așa a făcut și Picu Pătruț, dar a respectat în continuare canoanele mănăstirești.

Nicolae DĂDĂRLAT

ARHEOLOGICĂ (Criptografie: 9, 2, 6, 5)

CCC... $\frac{O}{R}$ $\begin{bmatrix} N \\ T \end{bmatrix}$ $\begin{bmatrix} N \\ T \end{bmatrix}$ $M+O^R$

Gheorghe BRAȘOVEANU

Soluția rebusului **BASARABII**, din nr. 3/2013

M – A – DAN – P – MIRCEA – VLAD
– HATURI – BIR – VAD – REAL –
SA – IUTI – TIPIC – CV – O –
HASDEU – INTAI – TL – L – STI –
MARE – C – ECOU – P – CAV –
NAOS – P – LASA – ZL – TEPELUS
– LUARE – RAITA – LEI – CERCEL

Soluția jocului **Ruină medievală**, din nr. 3/2013

CASTEL PĂRĂȘIT
(CA – S – TE/L – PAR/A – ȘI – T)

Ralph Hamor în vizită la Powhatan

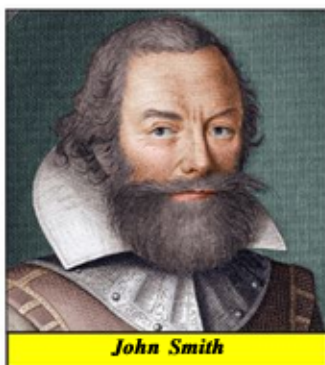
1953, *Captain John Smith and Pocahontas*, în regia lui Lew Landers și având ca protagoniști pe unele dintre staturile vremii: Anthony Dexter, Jody Lawrance sau Alan Hale Jr.). Chiar dacă, în 1609, în urma unei răni provocate de o explozie, John Smith a fost nevoit să se întoarcă în Anglia, pentru a primi atât de necesarele îngrijiri medicale, legătura lui Pocahontas cu Jamestown și englezii nu se afla la sfârșit.

O căsătorie „pentru bunul mers al plantației și onoarea țării“

La 13 aprilie 1613, zburdalnica fiică a lui Powhatan a fost răpită. Părea a se încheia, ast-

fel, perioada de bune legături între vecini, mai ales că se făceau din ce în ce mai reșimțite și rezultatele primelor conflicte deschise din ceea ce se va numi, peste ani, primul război anglo-powhatan (început de pe la sfârșitul anului 1609).

Conștient de importanța personajului făcut prizonier, ce putea să fie cu ușurință monetă de schimb, ofițerul naval și aventurierul Samuel Argall (1580-1626) s-a aliat cu un cuplu din sătucul Patowomecks, vizitat

John Smith

în acea perioadă de Pocahontas. Planul fusese pus atent la punct, după cum o atestă și mărturia ulterioară a căpitanului Ralph Hamor, autorul unei interesante lucrări dedicate descrierii Virginiei din acea epocă (*A True Discourse of the Present State of Virginia*, Povestea adevărată a actualei stări de fapt din Virginia, 1615). Pentru efortul depus, cele două piei roșii au fost răsplătite cu un... ceainic de fier, o călătorie până pe

pământurile îndepărtatei Anglii, dar și o posibilă alianță împotriva șefiei lui Powhatan. Argall i-a transmis și un mesaj conducătorului de trib, anunțându-i prețioasa captură. Deja recunoscută pentru prietenia acordată englezilor, Pocahontas a fost tratată cu cel mai înalt respect, devenind un gen de prizonier politic. Powhatan nu s-a învoit să îndeplinească toate cererile, pe unele (precum, predarea tuturor armelor) considerându-le imposibil de pus în practică, pe lângă celelalte – eliberarea prizonierilor englezi sau plata unui vapor încărcat cu porumb.

Treceau zilele, lunile, și între cele două tabere tot nu se stabilise nimic concret. În toată acea perioadă, Pocahontas a trăit liniștită, înconjurată cu atenție și curtoazie de oficialitățile orașului Henricus (înființat în 1611). Fusesse atrasă încă din anii copilăriei de ciudatele obiceiuri ale englezilor, dar acum totul era văzut mult mai de aproape. La scurt timp, s-a convertit la creștinism, fiind botezată Rebecca. Și când se părea că nu mai exista nicio soluție pentru scurtarea tergiversărilor, o propunere le-a părut tuturor salvatoare. John Rolfe (1585-1622), un cultivator și exportator de tutun de succes, recunoscut pentru spiritul religios, recent rămas văduv și având sub tutelă și un copil, i-a cerut guvernatorului local Sir Thomas Dale permisiunea de a o lua în căsătorie pe fiica șefului de trib. Era un mariaj mai mult politic, decât unul bazat pe pasiune sau atracție fizică. O atestă chiar și explicația oferită de Rolfe în cererea adresată oficialităților britanice: „am decis să iau de soție această femeie ciudată“,

Răpirea lui Pocahontas

Pocahontas: poate cea mai populară figură feminină din întreaga istorie a continentului american sau, chiar, pentru tot trecutul pieilor roșii. Cine a fost în realitate? Cât de reprezentativă pentru acea epocă sau care ar fi explicațiile popularității?

Pentru fiecare dintre istoricii sau antropologii care s-au aplecat asupra exotismului personaj răspunsurile au fost cât se poate de diferite. Într-una dintre cele mai recente lucrări (2012), semnată de Charles Larson, Pocahontas a devenit arhetip al „bunului sălbatic”; într-o biografie, apărută în 2004, cercetările Paulei Gunn Allen au scos la iveală talente mai puțin cunoscute: de vrăci, spion, diplomat sau chiar... femeie de afaceri.

În filmul realizat în 1953, actrița Jody Lawrance, interpretează rolul lui Pocahontas

Fertilele câmpii nord-americane i-au atras și pe europeni, în special spanioli și portughezi. Britanicii nu puteau rămâne mai prejos. Compania londoneză a Virginiei și-a trimis, la bordul vapoarelor *Susan Constant*, *Godspeed* sau *Discovery*, primii coloniști ce au pus bazele, la 14 mai 1607, fortului Jamestown (botezat în onoarea regelui Iacob I, 1603-1625). În primii ani, colonia nu a fost condusă efectiv de un guvernator, ci de un consiliu format din șapte membri. Primul ocupant al celei mai înalte funcții locale a fost, începând cu anul 1609, Thomas West, baron De La Warre (1577-1618, după numele căruia, în formula compactă, va fi cunoscut statul american Delaware).

În primele structuri de conducere din Jamestown, o poziție aparte au deținut-o căpitanul Christopher Newport (1561-1617), cel care se afla la cârma convoiului naval, dar și căpitanul și ex-

ploratorul John Smith (1580-1631), ales, un an mai târziu (1608), președinte al consiliului local.

De numele ultimului se leagă și cel mai cunoscut episod care a adus-o în atenția epocii pe zburdalnică Pocahontas. Era sfârșitul anului 1607, o perioadă destul de dură pentru coloniștii care încercau să se acomodeze cu noile realități. Plecat la vânătoare în zona râului Chickahominy, Smith a fost capturat, după unele surse, de chiar unchiul lui Pocahontas (fratele mai mic al tatălui) Opechancanough, și adus în

fața șefului Powhatan. În prima versiune a amintirilor, apărută la foarte scurt timp (1608), căpitanul englez nu a făcut nicio referire la prezența tinerei Pocahontas. De abia în scrierile ulterioare, ca și în scrisoarea pe care i-a trimis-o reginei-consoarte Ana (1589-1619), cu ocazia vizitei pe tărâm britanic a indienei, Smith a pomenit de implicarea ei în salvarea vieții sale. După ce descrie cu destul de multe amănunte scena posibilei execuții, vorbind despre sine la persoana a III-a, căpitanul arată că, „deodată, Pocahontas, cea mai îndrăgită fiică a regelui, i-a luat capul între mâini și și l-a pus pe al ei, pentru a-i salva viața”. O prietenie avea să se nască între tânăra care, după estimările lui Smith, nu avea mai mult de 10-11 ani, și exploratorul britanic. Mai era mult însă până la o adevărată poveste de dragoste, cum o arată unele dintre producțiile hollywoodiene (precum, pelicula din

Reprezentare târzie a scenei în care Pocahontas îi salvează viața lui John Smith

A fost odată ca niciodată

Sunt două sărbători din calendarul popular dedicate unor reprezentări mitice. Una, Lăzărel (Lazăr, Lazărul), de origine tracă, de cinstire a lui Dionysos, cealaltă, Flora, sărbătoare de origine romană, sunt marcate în calendarul popular una după alta, în Sâmbăta și Duminica Floriilor.

Lăzărele

LĂZĂREL ȘI FLORA...

Dr. GEORGETA ROȘU

Lăzărelul este un ceremonial complex, care se desfășoară după modelul colindelor. S-a practicat mai ales în sudul țării și Dobrogea, fiind cunoscut și sub numele de Lazăr sau Lăzărică.

Pe Lazăr, mentalul colectiv îl păstrează în amintire ca fiind un tânăr păstor. Într-o zi pofind la plăcinte (sau azimă), și-a rugat mama să-i pregătească și lui aceste bunătăți. Legende spun că mama nu a putut fi înduplecată, iar Lazăr s-a supărat și, de dorul plăcintelor, a plecat în pădure.

Și-a luat cu el și turma de oi și capre. Ca să le hrănească s-a urcat într-un copac să adune frunze. Tocmai atunci un vânt puternic a clătinat copacul, Lazăr a căzut și a murit. Surorile lui l-au găsit, l-au jelit, l-au scăldat în lapte dulce, l-au învelit în frunze de nuc și l-au îngropat.

Unele variante menționează că ar fi fost găsit de sora mai mare, nevasta lui Drago-bete, nora Babei Dochia... Se zice că de atunci ar data jelitul mortului în Oltenia și Dobrogea.

Sărbătorit în Sâmbăta lui Lazăr, cetele alcătuite din câte trei fete colindă fiecare gospodărie, prevestind soarta magică a lui Lazăr, care moare și învie, amintind de străvechiul zeu al vegetației ce murea și renăștea.

Grupuri de fete (de obicei trei la număr) îmbrăcate în alb, purtând panglici roșii în păr (simbolul purității, împletit cu cel al tinereții), conduse de Lăzărița (logodnica lui Lazăr), colindă fiecare gospodărie executând un dans ritualic, intonând în același timp o melodie ale cărei versuri redau povestea lui: „... Lazăr a căzut și a murit/ Sângele l-a podidit/ Și pe nas și pe guriță/ Parcă ar fi o garofiță“.

În altă variantă „... Lazăr moare de Florii/ cân e mare frunza-n vii/ Și-l înfașă foii de nuci [...] Toată ziua stă gătit/ De la cap până la picioare/ Crește floare, lângă floare“.

În imaginarul rural „drumul“ parcurs de Lazăr e asemănător cu al plantelor și, pentru că orice se plantează în pământ renăște la viață, și Lazăr, după ce e îngropat, învie.

La sate, zilele dinaintea Floriilor sunt numite „Săptămâna Floriilor“. În această perioadă plantele renasc la viață, cele mai multe flori de primăvară înfloresc, participând astfel la minunea învierii lui Lazăr.

Sâmbăta care precede Floriile este cunoscută și ca ziua „Moșilor de Florii“. Femeile pregătesc coliva pentru a fi slujită la biserică și dau de pomană azimă caldă și plăcinte (cu mere sau cu dovleac, pentru că e încă perioada de post), în amintirea lui Lăzărică „mort de dorul plăcintelor“.

Cu fiul ei
(autenticitatea picturii
este pusă sub semnul îndoielii)

„pentru bunul mers al plan-
tației, onoarea țării mele, glo-
ria lui Dumnezeu, ca și pen-
tru propria-mi salvare“. Astfel,
la împlinirea unui an de la
răpire, la 5 aprilie 1614, s-a
celebrat mariajul, considerat
ca prima căsătorie inter-ra-
sială atestată documentar în
istorie. Jumătate de an mai
târziu, în proaspătul cuplu a
apărut și un copil, botezat
Thomas.

Misterioasa moarte

Legăturile Rebecăi Rolfe,
fosta Pocahontas, cu lumea

Statuia ridicată în Gravesend

civilizată s-au strâns și mai
mult odată cu voiajul între-
prins în primăvara anului
1616 de guvernatorul Dale la
Londra. În scopul publicitar
preconizat de Sir Thomas
Dale, faptul de a fi fost însoțit
și de familia Rolfe a repre-
zentat o adevărată lovitură de
succes. Exotica apariție a fost
prezentată cu fast societă-
ții britanice, perfect exemplu
al „sălbaticului“ civilizat.
Atragerea a cât mai multor
fonduri pentru dezvoltarea
coloniei din jurul Jamestown-
ului părea ca și realizată.

Cu acel prilej, recent deve-
nită doamnă Rolfe s-a întâl-
nit și cu John Smith, pe care

Rebecca Rolfe

nu-l mai văzuse de apro-
ximativ opt ani și despre care
crezuse chiar că s-a stins din
viață. Momentul a fost unul
încărcat de emoție, Pocahontas
numindu-l în dese
rânduri pe Smith „tată“,
considerând că noua-i înfă-
țișare i se datora în cea mai
mare parte. Cu toate că a fost
tratată ca o adevărată ce-
lebritate, fiind invitată să par-
ticipa chiar și la un bal mascat,
au existat și voci care au
acuzat-o de bigamie și trai în
păcat. Motivul: căsătoria pe
care se pare că ar fi făcut-o
prin 1610, cu un indian algon-

quian, Kocoum, de care, după
legile britanice, nu a divorțat
însă niciodată. Nici până
astăzi nu se știe însă dacă
acele acuzații se bazau sau nu
pe realitate...

Din păcate, la reîntoarce-
rea în Virginia, Rebecca Rolfe
s-a îmbolnăvit subit, dându-și
ultima suflare la Gra-
vesend, trupu-i fiindu-i în-
mormântat în biserica mică
localității din partea de nord
a ținutului Kent. Locația
exactă a mormântului a rămas
până astăzi necunoscută.
Cauza decesului diferă de la
autor la autor: unii mergând
pe varianta unei posibile in-
suficiențe respiratorii, alții
considerând că mult mai plau-
zibilă ar fi cea a dizenteriei.
Istoria orală, legendele sacre
ale populațiilor algonquian
aduc în ecuație o nouă po-
sibilă cauză: otrăvirea, sur-
venită datorită dorinței din
ce în ce mai puternice a tine-
rei de a se reîntoarce acasă,
unde ar fi putut povesti ade-
vărul despre perioada răpirii
și, mai ales, despre viața în
Anglia.

În urmă-i a rămas o legendă,
o poveste frumoasă și un fiu,
care, peste ani, a devenit un
reprezentant de frunte al
societății din Virginia. Tot
atunci s-au pus bazele și pri-
melor familii importante ale
regiunii, din rândul cărora
s-au evidențiat Edith Wilson
(soția președintelui Woodrow
Wilson, *Magazin istoric*, nr. 7/
2011), avocatul și generalul
confederat George Wythe
Randolph (1818-1867), scrii-
toarea și creatoarea de modă
Pauline de Rothschild (1908-
1976), fosta prima doamnă
Nancy Reagan (1921) sau
astronomul și matematicia-
nul Percival Lowell (1855-
1916). ■

KÁDÁR NU DOREA SĂ SE CERTE CU CEAUȘESCU ÎN CINCI MINUTE

LASZLO WELLMANN

Diplomația statelor comuniste era un dans al mișcărilor strict codificate într-un limbaj de lemn, iar în interpretarea relațiilor bilaterale frecvența întâlnirilor constituia un barometru extrem de sensibil al temperaturii dintre parteneri. Nicolae Ceaușescu și János Kádár s-au văzut ultima oară în iunie 1977 la Debrecen și Oradea, în cadrul unei întâlniri de lucru.

Între conducătorii comuniști existau vizite bilaterale la cel mai înalt nivel, care aveau loc în capitala unui stat și întâlniri cu caracter de lucru desfășurate într-un oraș din provincie sau uneori chiar în capitală. Vizita la nivel înalt dura mai multe zile în țara gazdă, pe când întâlnirea de lucru se consuma în câteva ore ale unei singure zile.

În perioada 1968-1989 între România și Ungaria a existat o singură vizită a unei delegații de partid și stat la cel mai înalt nivel. János Kádár și o delegație ungară au venit la București în 1972, iar în 1977 și în 1988 au avut loc două întâlniri cu caracter de lucru. Pentru două țări oficial alierte și prietene acest număr mic de întâlniri a fost ceva neobișnuit. Din 1968 Nicolae Ceaușescu nu a mai vizitat Budapesta în fruntea unei

delegații de partid și stat, decât dacă întrunirile la vârf ale Consiliului de Ajutor Economic Reciproc sau ale Organizației Tratatului de la Varșovia se țineau în capitala ungară.

Debrecen da, Budapesta nu

Începând cu anul 1972 a existat o invitație adresată lui Nicolae Ceaușescu de către János Kádár, dar ea nu a fost

concretizată, în primul rând din pricina părții ungare. În 1977 Budapesta a sugerat să aibă loc o întâlnire bilaterală la nivel înalt, dar deși trecuseră cinci ani de la vizita din 1972 propunerea ungară s-a referit la o întâlnire de lucru în zona de graniță, propunere care a fost acceptată.

La astfel de întâlniri convorbirile aveau în general o formă fixă: informare reciprocă despre situația internă a celor două țări, schimb de

În aceeași zi se face și parastasul lui Lazăr.

Organizate în cete de câte trei, fetele colindă gospodăriile cântând despre moartea și înmormântarea tânărului Lazăr. Lăzărița, logodnica lui Lazăr, costumată în mireasă, intonează un cântec în care spune povestea lui Lazăr. Cântecul intonat vorbește despre moartea lui Lazăr, dar prevestesc și învierea lui, anunțând astfel învierea lui Iisus.

Icoană pe sticlă, Transilvania, secolul al XIX-lea, Duminica Floriilor

Colindătoarele poartă pe cap cununii de salcie și flori; în unele sate își acoperă chipul cu o năframă („bariș“). „Plata“ gazdelor pentru colindele rostite de tinere sunt ouăle pe care „le roșesc“ pentru sărbătoarea Paștilor.

Peste sărbătoarea Floriilor, Biserica creștină a suprapus Intrarea triumfală a lui Iisus în

Ierusalim, sărbătoare cu semnificații de cinstire a moșilor și strămoșilor. Acum se curăță cimitirele și mormintele, se pun flori, se țin candelă aprinse la morminte, se fac parastase și se evocă spiritele celor mutați în lumea de dincolo.

In timp Lăzărelul (Lazărul) a fost marcat de influențe creștine, devenind Lazăr din Bethany, cel care a fost înviat prin miracolul săvârșit de Iisus în drumul spre Ierusalim.

Iconarii țărani L-au zugrăvit în lucrările lor pe Iisus însoțit de ucenici, înconjurat de mulțimea care-L aclama, intrând în Cetatea Sfântă, călare pe un asin.

Mulțimea îl primește cu ramuri de salcie, simbolul castității, al primăverii și al biruinței asupra morții. ■

BLITZ... CONCURS

Trimiteți, până la 15 aprilie 2013, răspunsul la această întrebare (cu mențiunea **Pentru concurs**) și puteți câștiga un abonament pe un an de zile la revista **Magazin istoric**.

– **În ce an a divorțat domnitorul Moldovei Mihail Sturdza de Eliza, născută Rosetti?**

Răspunsul corect la **Blitz... Concursul** din luna februarie 2013 este:
28 noiembrie 1989

Premiul de un abonament pe un an la revista **Magazin istoric** a fost câștigat de **domnul Marin Podăleanu, din Galați**.

Abonamentul se efectuează începând cu luna iulie 2013.

Adresa noastră: **Magazin istoric, C.P. 15-702, Of.P. 15, sect. 1, București**

atenția cuvenită, de una sau alta dintre părți. Nicolae Ceaușescu a punctat faptul că din Ungaria nu s-a primit telegramă de felicitare cu ocazia sărbătorii centenarului independenței de stat a României în 1977, deși acel moment istoric nu era unul asupra căruia să existe controverse între istoricii celor două țări. El aprecia că, în condițiile date, comisia mixtă a istoricilor și cea de cultură acționau cu destulă timiditate. Trebuia realizate cele două centre culturale.

În acest moment Kádár a făcut câteva comentarii pe marginea celor spuse: a apreciat că prietenia trainică și colaborarea multilaterală erau importante, exprimându-și aprecierea față de cele spuse de Ceaușescu cu privire la relațiile bilaterale specifice dintre cele două țări. Erau salutate și cele spuse în problema națională. Oficialul maghiar aprecia că istoricii trebuia chemați să abordeze constructiv unele chestiuni.

Discuțiile au continuat la Oradea, la 16 iunie 1977, iar temele abordate s-au referit la relațiile internaționale. Cei doi lideri au convenit asupra vizitei unei delegații oficiale românești în Ungaria, dar urma să se stabilească ulterior perioada potrivită. Ceea ce nu s-a mai întâmplat.

A existat și un comunicat cu privire la întâlnirea prietenească, prezentat și de presa vremii.

Ca și cu prilejul vizitei delegației ungare la București în 1972 și în 1977, a fost adoptat un Aide-Mémoire care grupa sarcinile celor două părți în vederea dezvoltării relațiilor bilaterale.

O „baie de mulțime“
(Fototeca online a comunismului românesc,
cota: 111/1977)

Faptul că partea ungară a obținut acordul celei românești pentru un consulat la Cluj era o concesie importantă din partea Bucureștiului. Trebuie reținut că presa celor două țări a tratat diferit evenimentul. Cea maghiară mai detaliat, cea românească mai restrâns. O altă concesie a părții române a fost includerea formulei de „punte“ în legătură cu grupurile etnice și ideea soluționării acestor probleme nu numai în mod marxist-leninist, dar și în spiritul Cartei O.N.U.

Atenție maximă în Germania

După această întâlnire, în *Frankfurter Allgemeine Zeitung* a apărut un articol în care se punea problema dacă și Republica Federală Germania ar putea deschide un consulat în zona populată de germani în Transilvania.

Documentele germane – ne referim la rapoarte trimise la Bonn de către ambasade, la care am avut acces – creionează o altă imagine față de documentele oficiale române și ungare. Se vorbește pe larg de menționarea minorităților naționale în comunicatul

comun și în toasturi, conchizând că un vechi deziderat ungar a fost astfel îndeplinit. În același timp, documentele germane remarcă și faptul că între cele două părți nu a existat un acord deplin în această privință și de aceea în comunicat au fost menționate atât poziția română, cât și cea ungară. De altfel, istoricul Raphael Vago remarcă faptul că de la sfârșitul anilor '60 a existat o preocupare a diplomației de la Budapesta ca minoritățile naționale să fie

considerate puncte de legătură în cadrul relațiilor bilaterale cu statele vecine. România – în care trăia, din punct de vedere numeric, cea mai mare minoritate maghiară dintre statele vecine – a fost țara care nu a dorit să fie parteneră la această idee și în comunicatul comun din 1972 nu s-a menționat nimic despre minorități. În comunicatul comun din 1977 acestea au fost menționate, dar documentele de arhivă românești arată că experții români au primit instrucțiuni să nu abordeze subiectul din proprie inițiativă.

Tot documentele germane arată că între cele două părți au existat disensiuni și în privința rolului Uniunii Sovietice, al internaționalismului proletar și al unității comuniste. Un diplomat ungar retras din activitate, care a fost prezent la întâlnirea din 1977 și care mi-a acordat un interviu, a declarat că János Kádár ar fi cerut colaboratorilor săi un material pe baza căruia să poată purta convorbiri timp de două zile cu Nicolae Ceaușescu, deoarece politicianul ungar era de părere că de certat se pot certa și în cinci minute. ■

părerii despre stadiul relațiilor bilaterale și schimb de părerii în privința problemelor internaționale actuale.

Convorbirile oficiale între Nicolae Ceaușescu, secretar general al P.C.R., președintele R.S.R., și János Kádár, prim-secretar al C.C. al P.M.S.U., au început la 15 iunie 1977 la De-

brecen. Cele prezentate au la bază studierea documentelor de arhivă românești și ungare, ne referim aici la documente aflate în fondul celor două Comitete Centrale ale celor două partide și la documente din Arhiva M.A.E. din București. Kádár a început propunând o informare reciprocă despre situația internă a celor două țări, pentru ca mai apoi să se abordeze probleme bilaterale. A mai fost propus un Aide-Mémoire intern și un comunicat comun. Ceaușescu a fost de acord.

Kádár a prezentat situația internă, precizând că existau greutăți în R.P.U. în îndeplinirea planului și că în acele condiții Ungaria era interesată de îndeplinirea Programului complex de integrare al C.A.E.R. Apoi, oficialul maghiar a trecut la analiza relațiilor bilaterale, apreciind că a fost realizată o anumită dezvoltare conform intereselor comune. Au fost îndeplinite lucruri importante din Aide-Mémoire-ul din 1972. Relațiile politice s-au desfășurat normal: au existat multe întâlniri pe linie de partid și de stat în ultima vreme, dar și contacte la alte niveluri.

Kádár a mai subliniat și realizarea unor înțelegeri importante privind crearea consulatelor generale la Cluj-Napoca

Convorbirile oficiale
(Fototeca online a comunismului românesc, cota: 113/1977)

și Debrecen, lărgirea zonei micului trafic de frontieră, mărirea numărului de călătorii.

Liderul maghiar a afirmat că relațiile bilaterale au anumite particularități care parțial provin din trecutul istoric comun. „Regimul moșieresc” și cel „fascist” au lăsat o moștenire grea. Problema naționalităților se încadra și ea în caracterul specific al relațiilor bilaterale. Este o problemă internă a fiecărei țări, dar oficialii români au fost solicitați să acorde atenția corespunzătoare, pentru ca naționalitățile să constituie mai degrabă un element de legătură, decât unul de disensiuni. Probleme pot apărea oriunde, oricând, dar acestea pot fi discutate în „spirit tovarășesc”.

Kádár a spus că în domeniul unei colaborări, unei cooperări la un nivel superior, progresul este lent, iar în problema hidrotehnică era păcat că nu exista un acord de perspectivă în domeniu.

Liderul maghiar a propus elaborarea unui plan de muncă în domeniul schimburilor culturale, lărgirea schimburilor în domeniul literaturii contemporane, dezvoltarea legăturilor de presă, radio-televiziuni, precum și deschiderea în 1978 a centrelor culturale în cele două capitale.

Replica de la București

Nicolae Ceaușescu și-a început discursul tot cu prezentarea situației interne, apoi a vorbit despre relațiile bilaterale. El a apreciat că ar trebui dezvoltate schimburile bilaterale, care ar putea ajunge la 500 milioane ruble an-

nual în cincinalul respectiv, apoi la 1 miliard anual în următorul. Liderul P.C.R. a propus realizarea unui acord pe termen lung, până în 1990-1995, care să presupună acțiuni concrete de cooperare.

Cooperarea pe terțe piețe ar fi o idee bună, a apreciat Ceaușescu. Se puteau realiza și societăți mixte, acțiuni comune în acest sens existând deja cu alte state socialiste. Locațiile ideale ar fi Oradea, Debrecen sau alte localități, dar aproape de graniță.

Oficialul român a apreciat că relațiile politice erau bune, precizând că au fost multe schimburi de vizite la diferite niveluri. Relațiile bilaterale prezentau anumite particularități datorită vecinătății și trecutului istoric comun. Ca rezultat al acestei moșteniri comune, în România exista o minoritate maghiară și în Ungaria o anumită minoritate românească.

Ceaușescu a precizat, în continuare, că P.C.R. și statul român au acționat pentru ca toți cetățenii țării, indiferent de naționalitate, să aibă condiții egale în cadrul dezvoltării generale a societății socialiste românești, problema națională fiind o parte a problemei lichidării oricăror inegalități economice și sociale. Liderul român menționa că au existat momente în istoria celor două țări netratate cu

NATO-Rusia: parteneriat dincolo de neîncredere (dr. Marius Cojocaru).

Iar în cadrul celei de-a doua secțiuni următoarele: *Semnificații ale termenului de națiune în Transilvania la începuturile epocii moderne. Secolul al XVI-lea* (acad. Ioan-Aurel Pop); *Politica guvernului rus față de ținutul Kazanului în secolele XVI-XVII; pe baza materialelor emblematicii din Kazan* (dr. Nadejda A. Soboleva); *De la Constantinopol la Moscova: Commonwealth-ul ortodox* (dr. Ovidiu Olar); *Politica domnitorului moldovean Gheorghe Duca față de Rusia și Ucraina în anii '80 ai sec. al XVII-lea în contextul proceselor de dezvoltare națională din Europa Răsăriteană* (dr. Kirill A. Kocegarov); *Discursuri protonaționale în cultura ortodoxă la granița româno-slavă de est: probleme de studiu* (dr. Oleg B. Nemenski); *„Ce se întâmplă în Rusia este grozav!”: Imaginea Rusiei în presa dobrogeană de limbă română la sfârșitul sec. al XIX-lea și începutul sec. al XX-lea* (Mădălina Lasca); *Particularitățile legendei românești despre „baba din martie” în comparație cu alte popoare sud-est europene* (dr. Natalia

G. Golant); *Prezența Rusiei în Balcani, la începutul secolului al XX-lea. În lumina unor mărturii de epocă* (dr. Stoica Lascu); *Constituirea națiunii socialiste. Integrarea sau asimilarea minorităților?* (dr. Mioara Anton); *Transformări cultural-lingvistice în lumea globalizată comunitatea credincioșilor ruși de rit vechi din Dobrogea* (Elena S. Uzeniova).

Atât intervențiile, cât și discuțiile pe marginea lor au permis celor prezenți cunoașterea preocupărilor actuale ale cercetătorilor din cele două țări. Ele au evidențiat o abordare nuanțată a temelor prezentate, presărate, uneori, cu polemici colegiale, subliniind încă o dată nevoia continuării dialogului constructiv dintre istoricii români și ruși, în vederea înțelegerii mai corecte și apropierii punctelor lor de vedere.

La încheierea sesiunii a fost semnat un Protocol, în care a fost consemnată convocarea celei de-a 18-a sesiuni a Comisiei bilaterale a istoricilor din România și Rusia în anul 2014, în Federația Rusă, în cadrul căreia vor fi examinate următoarele teme: 1) *Români și ruși în contextul relațiilor internaționale (sec. XV-XXI)*; 2) *Geneza Primului Război*

Mondial în destinele popoarelor din Europa Centrală, Răsăriteană și de Sud-Est.

Delegațiile istoricilor români și ruși au vizitat apoi cetatea Enisala și comuna Sarichioi din județul Tulcea, unde s-au întâlnit cu reprezentanți ai autorităților locale și ai Comunității rușilor lipoveni din localitate. Au fost primiți, de asemenea, de primarul municipiului Tulcea, Constantin Hoge, și reprezentanți ai Comunității rușilor lipoveni din municipiu.

In municipiul Constanța, oaspeții ruși au vizitat Muzeul Național de Istorie și Arheologie, Mozaicul roman, iar în București – Muzeul Național de Istorie al României, Muzeul Național de Artă, Muzeul Satului și Muzeul Țăranului Român.

Cea de-a 17-a sesiune a Comisiei bilaterale a istoricilor din România și Federația Rusă a permis continuarea dialogului științific dintre istoricii români și ruși, de natură să contribuie la cultivarea relațiilor interumane, la crearea unei atmosfere de înțelegere și încredere, mai mult decât necesară în prezent, în raporturile dintre cele două state. ■

**Radio
România
București fm** [98,3 FM]

Academician Ioan-Aurel Pop (dreapta)
și prof.dr. K.V. Nikiforov

Clio anunță

În zilele de 10-14 septembrie 2012, la Constanța a avut loc cea de-a 17-a sesiune a Comisiei bilaterale a istoricilor din România și Federația Rusă, desfășurată sub auspiciile Academiei Române și ale Academiei Ruse de Științe, precum și ale Universității „Ovidius” din Constanța.

O NOUĂ ÎNTÂLNIRE A ISTORICILOR ROMÂNI ȘI RUȘI

VASILE BUGA

Au participat, din partea română, acad. Ioan-Aurel Pop, președintele părții române în Comisia bilaterală, director al Centrului de Studii Transilvane al Academiei Române, rectorul Universității „Babeș-Bolyai” din Cluj-Napoca, acad. Șerban Papacostea, Ovidiu Cristea, directorul Institutului de Istorie „Nicolae Iorga”, cercetători din cadrul aceluiași institut și al Institutului Național pentru Studiul Totalitarismului, cadre didactice de la Universitatea „Ovidius”. Din partea rusă au fost prezenți prof.dr. K.V. Nikiforov, directorul Institutului de Slavistică al Academiei Ruse de Științe, precum și cercetători de la același institut, dar și de la Institutul de Istorie a Rusiei și Kunstkamera din Sankt-Petersburg ale Academiei Ruse de Științe.

În conformitate cu prevederile Protocolului semnat la Moscova, în septembrie 2011, au fost dezbătute temele:

Crize în Europa Răsăriteană și de Sud-Est: cauze, evoluții, consecințe, secolele XVIII-XX și De la națiunea medievală la națiunea contemporană în Europa Răsăriteană și de Sud-Est. Cele 24 comunicări, bazate pe noi documente descoperite în arhivele din cele două țări, au pus în evidență aspecte diverse, circumscrise temelor enunțate.

În cadrul primei secțiuni a sesiunii s-au susținut studiile: *Aspecte ale crizei din Țara Românească: „războiul cel lung” (1593-1606)* (dr. Ovidiu Cristea); *„Proiectul dacic” și expansiunea Rusiei în Balcani, la sfârșitul secolului al XVIII-lea* (dr. Ileana Căzan); *Pacea de la București din 1812 și modificarea frontierei de sud-vest a Rusiei* (dr. Vladislav I. Grosul); *Colaborarea trupelor ruse și române în timpul campaniei militare din toamna anului 1916. Noi informații din arhivele rusești* (dr. Vasiliu B. Kașirin); *Implicarea Rusiei în geopolitica*

Dobrogei. 1877-1878 (dr. Valentin Ciorbea); *Diplomația franceză și problema unirii Basarabiei cu România. 1918* (Daniel Citirigă); *Proiecții ale Rusiei Sovietice în Balcani în Al Doilea Război Mondial* (dr. Ioan Chiper); *Criza româno-sovietică din august 1968 și influența acesteia asupra relațiilor cetățenilor din cele două țări; informații din arhivele din Moscova și Chișinău* (dr. Aleksandr S. Stikalin); *Teme de conflict româno-sovietice în negocierile de la Varșovia. 1920-1921* (dr. Florin Anghel); *Ceaușescu versus Gorbaciov. Criza relațiilor româno-sovietice. 1985-1989* (Simion Gheorghiu); *Politica balcanică a Rusiei la sfârșitul secolului al XX-lea-începutul secolului al XXI-lea. Teze* (Konstantin V. Nikiforov); *Drumul scurt de la modernizare la dispariție: impactul comerțului cu energie asupra sistemului comunist. 1969-1989* (dr. Cosmin Popa);

situații, l-a înarmat cu o sabie, primită de Amaterasu de la năbădăiosul, nepoliticosul, turbulentul, dar foarte viteazul ei frate, Susanowo, zeul mărilor și furtunilor. Conform legendelor nipone, se pare că sabia ar fi fost făcută din coada unui balaur, pe care Susanowo l-ar fi ucis pentru a salva o fată frumoasă, care, mai apoi, i-a și devenit soție. Alături de o oglindă și o nestemată, sabia se păstrează și astăzi în tezaurul familiei imperiale nipone.

Pe când pacifica lumea, Ningi no Mikoto s-a întâlnit cu un Spirit al Morților, care i-a oferit ajutorul, dar și mâna fiicei mai mari. Deși deloc frumoasă – apare descrisă ca semănând cu un... animal hibernal respingător –, ea putea conferi nemurirea. Fiul lui Amaterasu însă a preferat-o pe sora mai mică, Konohana-Sakuya-hime, care, cu toate că nu-l putea face nemuritor, era foarte frumoasă... Cu ea, Ningi a avut trei fii. Unul dintre ei, Hikohohodemi no Mikoto, s-a însurat cu Toyotama-hime, o fiică a lui Ryujin, un zeu al mărilor. Au avut un singur fiu, pe Hikonagisa Takeugaya Fukiaezu no Mikoto, pe care însă l-au abandonat. Băiețelul a fost crescut de o soră mai mică a mamei (deci, de o altă fiică a lui Ryujin), Tamayori-hime. Când băiatul a devenit adult, s-a însurat cu mătușa care l-a crescut și a devenit regele insulei Kyushu. Hikonagisa Takeugaya Fukiaezu no Mikoto și Tamayori-hime au avut patru fii. Cel de-al patrulea este chiar eroul nostru, Kamu Yamato Iware Hiko no Mikoto – viitorul împărat Jimmu Tenno și strămoșul împăratului Akihito, actualul suveran al Japoniei.

Fostul adversar, ucis de propriul cumnat

Viața, faptele de arme și moartea fondatorului dinastiei Yamato sunt prezentate în primele 11 capitole ale celui de-al doilea volum al bătrânei cronici *Kojiki* și în *Nihon Shoki*. Conform celor două venerabile „letopisețe” nipone, viitorul fondator al Casei Imperiale Japoneze a crescut în palatul Takachiho, reședința părinților. Fiind extrem de inteligent, cultivat și bun cunoscător al artelor marțiale, a fost desemnat, încă

de la vârsta de 15 ani, moștenitor al tronului. Cu o prințesă din Kyushu, Ahiratsu Hime, a avut doi copii: Tagishimimi no Mikoto și Kisumimi no Mikoto. Însă Ahiratsu Hime nu i-a fost soție cu drepturi depline, ci doar concubină, fapt care,

mai târziu, i-a permis viitorului împărat să contracteze o căsătorie dinastică. Dar să nu anticipăm...

În anul 667 î.H., Jimmu și-a anunțat vasalii că zeii i-au poruncit să cucerească insula Honshu (cea mai mare din întreg arhipelagul nipon), pe care se află câmpia Nara, considerată de adepții shintoismului – cea mai veche religie practică de japonezi Centrul Universului. Având mandat divin și promițând noi cuceriri, lui Jimmu Tenno nu i-a fost deloc greu să adune sub steagul său o armată redutabilă. Conform legendei, cei care l-au urmat (printre ei, numărându-se și frații mai mari și fiii lor) în expediția de cucerire au fost tocmai strămoșii familiilor nobiliare japoneze de astăzi.

Un an mai târziu – în 666 î.H. –, Jimmu și vasalii săi au traversat Marea Interioară Seto și au debarcat în sudul insulei Honshu, pe

JIMMU TENNO, ÎNTEMEIETORUL IMPERIULUI SOARELUI RĂSARE

MIRCEA BUJOREANU

Pentru spațiul românesc miturile fondatoare vorbesc de Negru Vodă; pentru cel englez – de regele Arthur... În Japonia, Primul Suveran – Jimmu Tenno – ar fi fost, conform legendelor, descendentul zeiței Soarelui, Amaterasu, una dintre cele mai importante divinități ale religiei shintoiste. Vechile cronică Kojiki (Povestea întâmplărilor din trecut) și Nihon Shoki (Cronicile japoneze) menționează că Jimmu Tenno a fost încoronat la 11 februarie 660 î.H.; dinastia Yamato, fondată atunci, încă domnește în Țara Soarelui Răsare, fiind, cu cei 125 de împărați ai săi, cea mai veche din lume. În fiecare an, japonezii sărbătoresc, cu acest prilej, Ziua Fondării Națiunii.

Din bătrânele cronică japoneze mai sus pomenite aflăm că, la 13 februarie 711 î.H., a venit pe lume un mic prinț, care a primit numele de Kamu Yamato Iware Hiko no Mikoto și care avea să trăiască 126 de ani. Era fiul cel mai tânăr al regelui din insula Kyushu (cea mai vestică a arhipelagului nipon), Hiko Nagisatake Ugaya Fukiaezu no Mikoto, și al reginei Tamayori-hime.

Nu nemurirea, ci frumusețea...

Prin tată, fondatorul dinastiei Yamato se trăgea din Amaterasu Omikami, fiica zeului

suprem Izanagi, creatorul cerului, apelor și pământurilor și, totodată, părintele primei generații de zei din Takamagahara, echivalentul nipon al Olimpului sau al Walhallei. Amaterasu s-a născut din ochiul drept al tatălui, când el s-a spălat cu apa mării, tot așa cum, la vechii greci, Pallas Atena s-a născut din capul lui Zeus. Amaterasu a avut un fiu, Ame no Oshihomimi no Mikoto, care a fost tatăl lui Ningi no Mikoto. Când trecuse deja o lungă bucată de vreme de la crearea lumii de către Izanagi, Amaterasu l-a trimis pe pământ (deja chinuit de tot soiul de războaie și alte rele) pe nepotul Ningi, pentru a restabili pacea și armonia. Pentru a face față complicatelor

fapt, mult mai târziu. Anul 660 î.H. ar fi fost stabilit cu ajutorul numerologiei chineze, acel an fiind un *kanoto tori* – o „Poartă a Marilor Posibilități“, un an când pot avea loc evenimente de o importanță deosebită pentru întregul Univers. Data de 11 februarie era doar prima zi a anului din calendarul seleno-solar nipon!

Deși nu resping *a priori* legenda, istoricii consideră că faptele de arme atribuite Primului Suveran ar fi, de fapt, ale împăratului Sujin, cel de-al zecelea reprezentant al dinastiei, conform listei oficiale care cuprinde numele a 125 de „Fii ai Cerului“. Conform unei alte teorii, nu ar fi decât „proiecția mitică“ a evenimentelor care au avut loc în timpul împăratului Keitai, cel de-al 26-lea reprezentant al dinastiei, care, la rândul său, și-a croit drumul în câmpia Yamato pe calea armelor, prin secolul al VI-lea al erei creștine – deci, la mai bine de un mileniu după legendara domnie a lui Jimmu Tenno. Toată acea antedatatură a fondării statului japonez ar fi servit intereselor monarhiei, aristocrației de curte și castei samurailor. Ca și, evident, shogunilor, care se trăgeau – sau pretindeau că se trag – din ramuri colaterale ale familiei imperiale... Astfel, împărații, shogunii (care mai târziu aveau să guverneze Japonia în numele unor împărați cu rol strict ceremonial și religios) și aristocrația căpătau legitimitate istorică și, mai ales, divină.

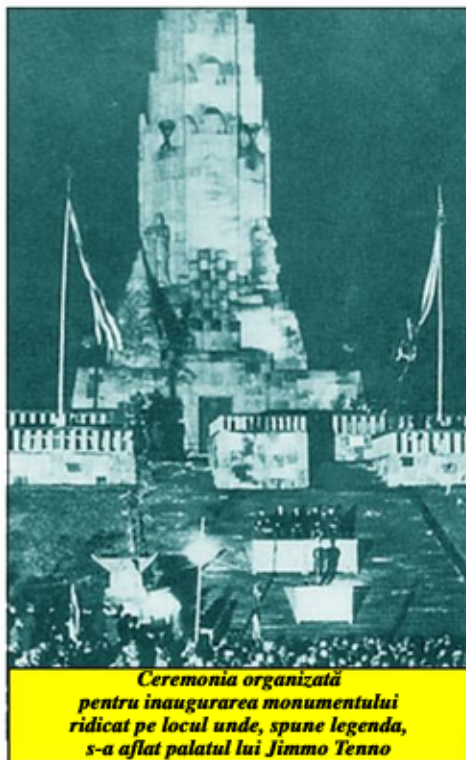
Izvoare scrise din epoca legendarului întemeietor al Imperiului Soarelui Răsare nu există. Printre altele, și deoarece în arhipelagul nipon scrierea (de inspirație chineză) a fost introdusă abia în anul 404, pe filieră coreeană. O primă Istorie a Japoniei a fost redactată în 621, într-un singur exemplar, care s-a și pier-

dut destul de repede. *Kojiki* a fost redactată târziu, prin 712, din ordinul împărătesei Gemmei. Cealaltă cronică, *Nihon Shoki*, a fost pusă pe hârtie tot în acea perioadă, redactarea – supervizată de prințul Toneri – luând sfârșit în anul 720. Ambele au fost traduse în engleză la sfârșitul secolului al XIX-lea – prima, în 1882, iar a doua, în 1896. În ceea ce privește titlul de „Tenno“, tradus prin „Suveran Ceresc“, trebuie spus că a apărut destul de târziu – prin secolul al VI-lea sau al VII-lea. Titlul este rezervat în exclusivitate împăraților japonezi. Pentru a desemna orice alt cap încoronat din lumea creată de cuplul divin primordial Izanagi și Izanami, diplomații japonezi și Administrația Casei Imperiale folosesc termenul „kotei“.

Primele genealogii imperiale sunt ceva mai vechi, datând de prin secolul al V-lea. Cei care au redactat cele două cronici le-au atribuit primilor împărați o longevitate ieșită din comun, cum mai aveau doar patriarhii biblici.

Ziua Fondării Națiunii, serbată cu mult fast

după Restaurarea Meiji, de la mijlocul veacului al XIX-lea (mai ales în 1940, când s-au împlinit exact 2.600 de ani de la încoronarea legendarului Jimmu Tenno și Tokio ar fi trebuit să găzduiască și o Olimpiadă, dacă n-ar fi izbucnit, între timp, a doua conflagrație mondială) a fost abrogată, pentru un timp, după capitularea din septembrie 1945. Tot la 11 februarie, dar în 1946, generalul Douglas MacArthur, comandantul forțelor de ocupație americane în Japonia, a aprobat prima constituție postbelică a Țării Soarelui Răsare. Începând din 1966, sărbătoarea a redevenit, în linii mari, ceea ce a fost în Epoca Meiji. ■

Ceremonia organizată pentru inaugurarea monumentului ridicat pe locul unde, spune legenda, s-a aflat palatul lui Jimmu Tenno

teritoriul actualei prefecturi Okayama (în legende japoneze, localizarea geografică este, mai totdeauna, foarte exactă!).

Timp de trei ani, Jimmu și-a consolidat capul de pod, și-a întărit armata și flota, cu care a efectuat o nouă debarcare în Honshu, în apropierea actualului oraș Osaka. Astfel a început campania împotriva lui Nagasune Hiko, care domnea peste fertila câmpie Nara, apărată de munții de pe coastă.

Prima bătălie a avut loc chiar la Osaka și s-a soldat cu o înfrângere pentru viitorul împărat. Mai mult chiar, în timpul retragerii, fratele său, Itsuse no Mikoto, a murit, în ținutul Kii, de pe urma rănilor. Jimmu Tenno a continuat retragerea înspre sud, ajungând, pe calea mării, în peninsula Wakayama.

Cu toate că prin mamă se trăgeau dintr-un zeu al mărilor, ceilalți doi frați s-au înecat în timpul retragerii! După ciocniri militare cu o căpetenie locală – învinsă repede și executată –, Jimmu și-a condus armata, prin munți, către Nara. Puțin a lipsit să piară cu toții din cauza unor cețuri otrăvitoare, dar zeița solară Amaterasu a intervenit, risipindu-le. Mai mult chiar, ea a trimis în ajutorul urmașului său un corb cu trei ochi, Yatagarasu, care i-a călăuzit până la destinație. Au urmat tot soiul de alte conflicte locale și peripeții (printre care și uciderea, în timpul unui banchet, a 80 de adversari!).

Spre sfârșitul anului 663 î.H., au fost reluate ostilitățile împotriva lui Nagasune Hiko. A urmat o nouă bătălie, pe care Jimmu a câștigat-o, de astă dată, după ce soldații dușmanului au fost orbiți de strălucirea unui șoim de aur (după alte surse, chiar de Soare, iar după altele, de un zmeu de aur trimis de zei din cer). Înving,

Nagasune Hiko, cu toate că a cerut îndurare, conform legendei, a fost ucis de propriul cumnat, care, apoi, s-a predat urmașului lui Amaterasu. În anul următor, Jimmu Tenno a curățat toată câmpia Nara de bandiți, iar în 661 î.H. s-a însurat cu Tatatara Isuzu Hime, o frumoasă prințesă locală de origine divină, cu care a avut mai mulți copii.

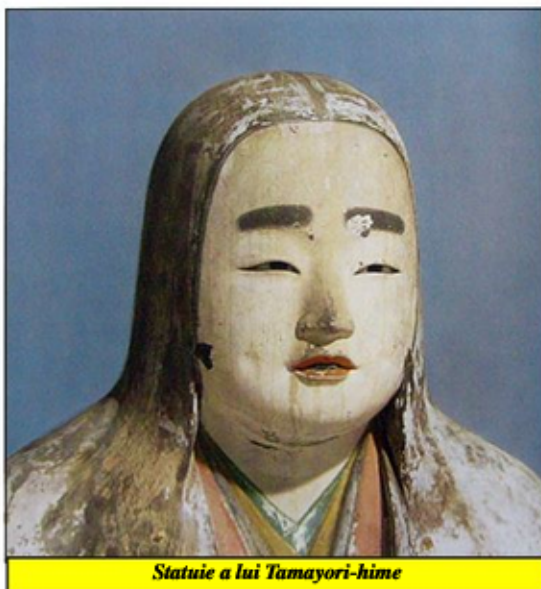
Și astfel, la 11 februarie 660 î.H., Jimmu Tenno și soția au fost încoronați ca împărat și împărăteasă ai ținutului Yamato (zona centrală a insulei Honshu, care poartă același nume ca și dinastia) și ai insulei Kyushu, unde

se născuse. Până la sfârșitul vieții, Primul Suveran a luptat cu triburile din nord pentru a-și extinde teritoriul. Mai spun cronicile că Jimmu Tenno ar fi murit la 9 aprilie 585 î.H., în vârstă de 126 de ani (sau 127, pentru că vechii japonezi socoteau vârsta începând cu momentul concepției!). *Kami-ul* (spiritul) său este venerat în templul shintoist Unebi-Yama no Ushitora no Sumi no Misasagi, ridicat

(tot conform legendelor) pe locul fostului său palat imperial din Kashihara, prefectura Nara.

Un An „Poartă a Marilor Posibilități“

Să părăsim fascinantul domeniu al legendelor și să lăsăm cele două venerabile cronicile nipone de secol VIII, *Kojiki* și *Nihon Shoki*, pentru a da cuvântul oamenilor de știință. Spre deosebire de adepții religiei shintoiste, pentru care Amaterasu domnește și acum în Takamagahara și împărații care ocupă Tronul Crizantemei sunt „Fiii Cerului“, istoricii și arheologii consideră că legenda împăratului Jimmu Tenno este, pur și simplu, mitologie și că statul Yamato ar fi apărut, de

Statuie a lui Tamayori-hime

lată de ardei grași copti, în pungi de polietilenă de 300 gr, congelați. Ajuns acasă – explica reporterul –, lași punga câteva ore să se dezghețe la temperatura camerei și ai o salată de ardei grași copti la fel ca în miezul verii. Se găseau și pachete cu conopidă, gata curățată. Au apărut de curând pepenele galben cu sirop, pierșici și prune cojite. Vor urma sucuri naturale de zmeură, struguri, mere, gutui, pere, în sticle de 250 sau 500 gr. În mai multe librării din Capitală s-a introdus „o formă superioară de vânzare accesul liber la raftul de cărți”.

Incepând din 6 martie, Trustul de cofetării și răcoritoare nr. 1 a introdus transportul la domiciliu al produselor de cofetărie și patiserie. Comenzile se primesc la casele unităților și la telefon, la „Scala” și „Albina”, până la ora 21.00, în fiecare zi. Peste două săptămâni aflăm și cum funcționa sistemul. La „Scala” sună un client și cere pentru ora 21.00 un tort de alune, o cutie de cafea și o sticlă de coniac. I se răspunde: „Nu avem, tovarășe! Trebuie să știți, de altfel, că primim comenzi numai cu o zi înainte.” La „Albina”, prima voce care răspunde spune: „Așteptați să iau un creion.” După câteva minute o altă voce: „Așteptați să iau o hârtie.” Când apucă să spună că vrea un tort, i se răspunde: „Așteptați să văd dacă au la raion.” Apoi o altă voce îl întreabă ce dorește. Când află că vrea un tort, îi răspunde: „Glumiți!” Dacă cumperi cutii de chibrituri, poți învăța lucruri extrem de instructive: cum să montezi schele reglementare, să crești oi cu lână fină, să folosești numai scule bune. Păcat că bețele dinăuntru se rup și nu poți folosi chibriturile.

Este bine că pâinea este adusă în navete, dar ar fi bine să se gă-

Florin Piersic, actrița Lelia Cincu și muncitorul fruntaș Radu Paraschiv la o întâlnire cu elevii de la Școala 165 (Calea Plevnei)

sească și pungi din hârtie albă sau celofan, oferite contra cost, la cerere, pentru transportul pâinii la domiciliu.

Un calcul efectuat arată că terminarea reparării străzilor se va încheia undeva în jur de 1 mai pentru cele pe care circulă troleibuzele și autobuzele, abia după aceea venind rândul și celorlalte străzi.

În ziua de 25 martie, la panoul blocului din Nikos Beloianis nr. 8 a fost pus un anunț potrivit căruia, din cauza rău-platnicilor, locatarii au rămas fără combustibil pentru încălzire. Restanțele totalizau 5.371 lei. În blocul 3 de la Sala Palatului, un locatar avea de anul trecut 1.327 lei restanță și acumulasă deja pentru anul în curs alți 246 lei.

Se vor emite noi monete, de 5 bani, 1 leu și 3 lei, care vor circula în paralel cu moneda de 5 bani și bancnotele de 1 leu și 3 lei actuale. Moneta de 5 bani are pe față inscripționat „5 bani” și anul emisiunii, iar pe spate stema țării. Moneta de 1 leu are pe față „1 leu” și la mijloc un tractor cu un plug, la dreapta munți și soarele, la stânga sondele, pe spate stema țării, înconjurată de inscripția „Republica Populară Română” și anul emisiunii. Moneta de 3 lei are pe față inscripția „3 lei” și deasupra sonde de petrol și o rafinărie, pe spate la fel ca la 1 leu. Vor fi puse în circulație începând din 11 martie. Să amintim și câteva date despre cursul monetar: 1 liră sterlină – 16,80 lei; 100 franci elvețieni – 139,02 lei; 100 franci francezi – 121,53 lei; 100 mărci vest-germane – 150 lei; 1 dolar – 6 lei; 1 rublă – 6,67 lei.

Portarul echipei Steaua, Ion Voinescu, printre actorii de la Teatrul „C.I. Nottara”

La 29 martie, în România liberă, Mircea Anghelescu face o recenzie volumului *Capul Bunei Speranțe*, cu care debutează „tânărul scriitor ardelean” Augustin Buzura. El in-

ÎN BUCUREȘTI ACUM 50 ANI

„Orașul s-a umplut de măștișoare./ Un ghiocel ce-n frunze se înfașă./ Un peștișor, un pui de om în fașă./ Un melc de-argint cu două cornișoare.“ Am citat o strofă dintr-o poezie de Victor Eftimiu, publicată de ziarul România liberă, din 1 martie. Iar Scânteia din 8 martie avea, pe prima pagină, articolul De ziua tovarășelor noastre. Primele două luni ale primăverii aduceau o vreme mai blândă, după o iarnă aspră, cu multă ninsoare și temperaturi scăzute.

Pentru cititorul presei din urmă cu 50 ani, evoluțiile din politica externă a României nu puteau fi la fel de evidente ca pentru cititorul revistei noastre de astăzi, care poate găsi în articolul lui Larry L. Watts cheia pentru două știri apărute în *Scânteia*: se publică schimbul de scrisori dintre C.C. al P.C.U.S. și C.C. al P.C. Chinez (la 15 martie) și știrea despre semnarea, la 2 aprilie, a unui aranjament privind schimburile în domeniul culturii, învățământului și științei pe anii 1963-1964 cu S.U.A., de către G. Macovescu, adjunct al ministrului de Externe, și ministrul american la București, W.A. Crawford.

La 21 martie au loc alegerile pentru noul prezidiu al Academiei R.P.R. Președinte este ales Ilie Murgulescu, care avea apoi să fie eliberat din funcția de ministru al Învățământului. Constantin Daicoviciu este președintele Secției de Științe Istorice, în cadrul căreia sunt aleși membri corespondenți: Mihai Berza, Vasile Maciu, C.S. Nicolaescu-Plopșor, Ștefan Pascu, Dionisie Pippidi. Peste o zi se anunță premiile Academiei Române. Pentru anul 1960, la Secția de Științe istorice, premiul „Ștefan Gheorghiu” îi revine lui Vasile Li-veanu, pentru volumul *1918. Din istoria luptelor revoluționare din România*; pentru anul 1961, Dumitru Berciu

primește premiul „Nicolae Bălcescu”, pentru volumul *Contribuții la problemele neolitului în România în lumina noilor cercetări*. Peste o lună se anunță și Premiul de Stat pe anul 1962, pe care îl primesc academicienii Constantin Daicoviciu, Emil Petrovici și Emil Condurachi și prof.univ.dr. Ion Nestor și Gheorghe Ștefan pentru volumul I al lucrării *Istoria României*.

In cursul dimineții de marți, 23 aprilie, au continuat în Capitală lucrările Comitetului internațional provizoriu pentru crearea Asociației internaționale de studii sud-est europene. S-a votat statutul, s-a stabilit că sediul va fi la București și s-a ales comitetul de conducere, format din oameni de știință din 13 țări. Președinte devine D. Zakythinis (Grecia). Emil Condurachi este primul secretar general, dintr-o serie care a revenit de atunci, neîntrerupt, României (i-au urmat academicienii Virgil Cândea și Răzvan Theodorescu).

Presa se grăbește să anunțe îmbunătățirile de care se bucură bucureșteanul în viața de zi cu zi. Din când în când mai scapă și câte o critică. Astfel, la magazinul „Polar” (era situat în apropiere de Piața Romană, la parterul blocurilor din spatele stației mașinilor 368 și 168) poți cumpăra sa-

Un măștișor

Telex Telex Telex Telex Telex

FORTĂREAȚĂ TEUTONĂ DIN LEMN

În incinta Muzeului de Arheologie și Istorie din orașul polonez Elblong, întemeiat în 1237 și considerat în Evul Mediu „Poarta către Prusia Orientală”, arheologii au descoperit recent resturile singurei fortărețe din lemn a teutonilor, cunoscută până în prezent, din Europa. Până la transmutarea capitalei lor de la Veneția la Malbork (Marienburg), în 1309, Elblongul a fost reședința Marelui Maestru al Ordinului.

Expertiza a dovedit clar vârsta trunchiurilor de copaci scoși la lumină în urma săpăturilor, efectuate chiar în curtea muzeului. Dendrologii au stabilit că ei datau din veacul al XIII-lea, cel mai vechi fragment de copac din 1245, iar cel mai „tânăr” din 1302. „Expertiza a confirmat ipoteza că fortăreața descoperită a aparținut teutonilor, a declarat doctorul Mirosław Marcynkowski, șeful secției de arheologie din cadrul muzeului din Elblong. Este o revelație pentru noi. Niciodată până acum cercetătorii castelelor teutone nu au putut stabili că ei au avut și asemenea tip de construcție, din lemn. De altfel, nu departe de acest loc, teutonii și-au înălțat curând un castel din piatră. S-au mutat acolo de pe o insulă a râului Elblong, după ce pruşii le-au distrus o fortificație din lemn și pământ.”

Arheologii au găsit la început o stradă pavată cu lemn, arsă de un incendiu în veacul al XIV-lea, apoi, săpând mai adânc, au descoperit construcțiile și mai vechi. În tot cursul anului 2013 cercetările se vor extinde în zonă. Georadarul va indica limitele fortăreței teutone.

Imagine de pe șantier

PĂCĂLIȚI DE ASCENSIUNEA LUI HITLER

La 80 de ani de la momentul în care Adolf Hitler a preluat puterea în Germania, arhivele diplomatice relevă faptul că reprezentanții statelor occidentale la Berlin au considerat acest eveniment drept o fază trecătoare în politica germană.

Telegramele și rapoartele din luna februarie a anului 1933 trimise la Washington de consulul general al S.U.A. la Berlin, George S. Messersmith, subliniau că situația politică germană era atât de complicată și supusă atâtor posibile influențe, încât era imposibilă orice fel de previziune asupra evoluțiilor viitoare. Deși Hitler preluase postul de cancelar în forță, diplomatul american părea convins că, indiferent dacă guvernarea acestuia va dura câteva luni sau o perioadă mai lungă, ea ar fi reprezentat doar o fază de moment în politica germană.

Din păcate, regimul nazist a durat 12 ani și s-a încheiat doar odată cu Al Doilea Război Mondial. Ambasadorul american la Berlin, Frederic M. Sacket, părea pe de altă parte convins că naștii nu vor reuși să guverneze Germania, deoarece nu aveau resursele umane pentru o administrație eficientă. Însă în scurtă vreme telegramele diplomatice americane au început să sublinieze măsurile antisemite și invazia de cereri pentru emigrare, care aglomerau activitatea diplomaților. Abia în luna martie 1933 diplomații acreditați la Berlin au început să fie cu adevărat îngrijorați, după ce Parlamentul Germaniei a intrat sub controlul total al naziștilor. Ambasadorul Frederic M. Sacket se declara convins după acest eveniment că democrația din Germania a primit o lovitură de pe urma căreia nu își mai putea reveni.

21 martie 1933. Hitler în drum către Biserica Garnizoanei din Potsdam, pentru ceremoniile de deschidere a sesiunii Reichstagului

În aceeași perioadă – arăta de curând revista *Der Spiegel* – ambasadorul francez François-Poncet scria că naștii se împart în două categorii: unii care se manifestă cu brutalitate și alții care dau dovadă de moderație, rațiune și spirit de reconciliere publică.

vestighează „o lume puțin reprezentată în literatură, aceea a pitoreștilor regiuni maramureșene“. La 1 aprilie, în *Informația Bucureștiului*, este marcat debutul în proză al lui Ion Băieșu, cu volumul de schițe și nuvele *Noaptea cu dragoste*, apărut la Editura pentru literatură.

Începând din 15 martie, pe linia de autobuze 35 se reintroduce autotaxarea, întreruptă pe timpul iernii (nu ni se explică de ce). Au fost repartizate autobuze noi, amenajate pentru a ușura auto-servirea. Se va extinde sistemul și pe alte linii și la tramvaie.

O știre tristă: în ziua de 29 martie a încetat din viață Traian Săvulescu, președinte de onoare al Academiei Române.

Duminică, 3 martie, La sala Institutului de Teatru, are loc o reprezentație din clasicii greci, după o lungă absență a acestora din repertoriu. La clasa profesorului Ion Șahighian se remarcă Paul Avram și Irina Petrescu, care „a interpretat cu grație rolul tristei Ifigenia (în Aulida) din piesa lui Euripide“. La 5 martie, *România liberă* anunță apariția primului număr din revista *Cinema*. Semnează, printre alții, Liviu Ciulci, Ion Popescu-Gopo, Marius Teodorescu.

Valentin Silvestru analizează emisiunea „Teatrul la microfon“ (se difuza în fiecare luni seara). Face și observații: „Adaptarea [pieselor pentru versiunea radiofonică] nu ar trebui să opereze decât în raport cu cerințele și particularitățile tehnice ale transmisiei radiofonice. Dar unele scenarii constituie o interpretare atât de liberă a textului inițial, încât acesta apare, în mai mică sau mai mare măsură, deformat. De exemplu, *Tărâncuța din Getafe*, de Lope de Vega, are la radio o încheiere care face absurdă toată acțiunea piesei desfășurată până la deznodământ.“ Adică,

tărâncuța nu mai reușește să se căsătorească cu aristocraticul iubit, căruia îi înfrânge prejudecățile, ci îl părăsește brusc, tocmai când îl cucerise.

Inter-o cronică a piesei *Adam și Eva*, de Aurel Baranga, se scrie: „În sfârșit, o apariție plină de vervă a avut Draga Olteanu în Luiza, ceea ce ne-a făcut, încă o dată, ca de atâtea ori până acum, să ne punem întrebarea: de ce

această actriță de comedie a Naționalului nu este mai mult folosită și nu numai în roluri episodice?“.

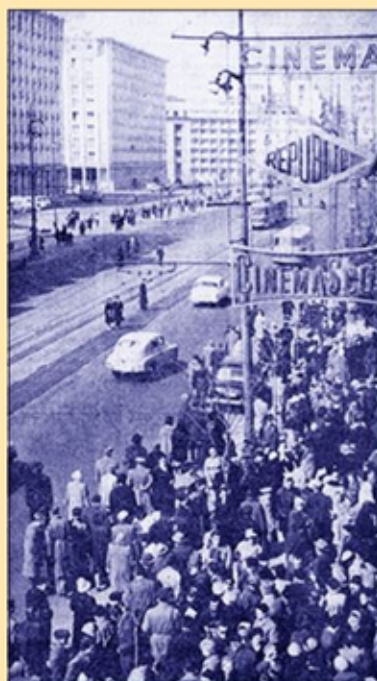
Nicolae Minei are o săptămână plină în aprilie. În studioul Televiziunii, în regia lui Ion Barna, se repetă o viitoare premieră teatrală, pe un scenariu original, intitulat provizoriu *Metoda*. Este inspirat din viața de azi a muncitorilor dintr-o uzină. Din distribuție fac parte: Șt. Ciubotărașu, C. Răuțchi. Premiera va fi la 20 aprilie. Iar la Editura Tineretului apare cartea, semnată tot de el, *Misiunea lui John O'Lea*, în care un personaj din *Infern* este transpus în New Yorkul zilelor noastre.

În restaurante, orchestrele încep să cânte la ora 20.30, dar de dansat se poate dansa doar după ora 23.00. *Informația Bucureștiului* propune ca, experimental, în câteva restaurante, să se poată dansa începând cu ora 21.00.

În zilele de 27, 28, 29 și 30 aprilie și 1 și 2 mai au loc concerte susținute de Charles Aznavour la Sala Palatului.

În final, o știre mai aparte din lumea sportului. Începând de anul viitor, se va cere jucătorilor din categoria A să aibă examenul de maturitate „ca o condiție absolut necesară activității sportive. Bineînțeles că vor putea activa și acei jucători aflați în învățământul mediu, cu perspectiva de a trece examenul de maturitate.“

Și să încheiem cu un îndemn des întâlnit în acei ani: „Părinți, dați copiilor cât mai multe dulciuri!“.

Imagine de pe Bulevardul Magheru, în dreptul cinematografului „Scala“

FARAONI AI EGIPTULUI

DINASTIA 26 (568-526 î.H.)	EROTINĂ DE BALADĂ	FIINȚĂ RAȚIONALĂ	...I DIN. 29 (399-393 î.H.)	...III DINASTIA 18 (1482-1450 î.H.)
...I DIN. 12 (1991-1962 î.H.)	SCOS PE PIAȚĂ	EPOCĂ ISTORICĂ	DIN. 2. ANII (2890-2686 î.H.)	
CU GUST DE PELIN			LOCALITATE ÎN YEMEN	
CĂI DE ACCES			NICOLAE FIERARU	
		ADRESĂ OFICIALĂ		
		COVOR ȚĂRĂNESC		
ÎNSCRISE ÎN LISTĂ			DĂRZ	
CARTE MARE LA JOC			...II DIN. 19 (1304-1237 î.H.)	
		ÎN PORT!	IEȘIREA DIN EPISCOPIE!	
		...VII DIN. LAGIZILOR (47-30 î.H.)	DINASTIA 6 (2345-2333 î.H.)	
	LOCALITATE ÎN FRANȚA			TRAS DE PE MARGINI!
	RIDICĂ UȘOR GREUTĂȚILE			CAPUL LUI RAMSES!
		FRUCTELE DIN SOIUL IONATAN		DINASTIA 15 (1674-1567 î.H.) A DOMNIT 40 DE ANI
ALIANȚĂ POLI- TICĂ (SIGLA)				DINASTIA 4 (2613-2494 î.H.) A DOMNIT 23 DE ANI
ACEASTA DE LA TARĂ		DUMNEALOR	CAP SEC!	
		PRIMUL FARAON DIN I (3100-2890 î.H.)	PRIMELE LA ARMATĂ!	
E PENTRU			ASA ÎNCEPE PLUGUȘORUL	
INTERNĂȚIONAL POLAR NATION SERVICE			CE SE SCRIE LA INDIGO	
		CAUCIUC NATURAL		
		BLUZE POPULARE		
LOCALITATE ÎN MACEDONIA			INCLUSE ÎN PROHOD!	
PRIVITOR LA UN POPOR			INTRATE ÎN BAIE!	
			RĂPIT DE LA CENTRU!	
RASĂ DE PORCI		PRIMA LA UN CONCURS DE FRUMUȘETE		
VĂZUTE LA CREASTĂ!				

SITUAȚIA EMIGRAȚIEI ROMÂNE

Îată un nou fragment din amplul Raport asupra aspectului actual al emigrației și asistenței refugiaților români, document dactilografiat în limba română, păstrat în Arhivele de la Hoover Institution on War, Revolution and Peace, a cărui publicare am început-o în numărul 5/2012. Adresăm obișnuitele mulțumiri doamnelor ELENA DANIELSON și LAURA COSOVANU.

În prima sa corespondență găsim chiar denumirea de Romanian Red Cross în Western Europe and America [Crucea Roșie română din Europa de Vest și America]. Această formă de organizare a trebuit să fie abandonată, cu toate că majoritatea membrilor cari compun Comitetul de asistență a Românilor sunt foști membri ai Societății naționale de Cruce Roșie a României, iar delegatul oficial al S.N.C.R. din București, domnul Raoul Bossy, a rămas reprezentantul acesteia în exil pe lângă autoritățile internaționale de Cruce Roșie din Geneva.

Cum însă Societatea națională de Cruce Roșie a Republicii Populare Române este recunoscută oficial atât de Liga Societăților de Cruce Roșie din Geneva, cât și de către Centrala Crucii Roșii Internaționale, ideea de a lucra sub firma Crucii Roșii române în exil a trebuit să fie abandonată.

CAROMAN-ul, care s-a înregistrat oficial în mai 1948 la Ministerul de Interne, la Ministerul Muncii și la Prefectura de poliție din Paris, a stabilit de la început strânse legături cu reprezentanța din Paris a Organizației internaționale a refugiaților, cu care a continuat să conlucreze în perfectă armonie.

Membrii componenți ai CAROMAN-ului la înființare au fost: domnul Nicolae Caranfil, domnul Constantin Antoniadă, domnul Douglas Căpităneanu, domnul Virgil Constantinescu, domnul Radu Pleșea, domnul Mircea Toderici, domnul Constantin Stăncescu și domnul Neagoe [Neagu] Djuvara. Reprezentantul pentru Elveția, un centru important al Organizației internaționale a Refugiaților, a fost numit dl. Ra[ou]l Bossy, care a mai fost numit și observator pe lângă această organizație. CAROMAN a venit în ajutorul refugiaților în primul rând dându-le

îndrumări pentru a obține dreptul de ședere în Franța și protecția I.R.O. În limita posibilităților a distribuit bonuri de masă și a oferit adăpost celor cari nu aveau unde sta, intervenind în acest sens pe lângă Entraide Française sau Armée du Salut. Mai târziu, în urma primirii din Statele Unite de îmbrăcăminte donată de românii americani, Comitetul a distribuit efecte celor cari solicitau, fiind lipsiți.

Comitetul de asistență a românilor, deși nu era înregistrat pentru o acțiune internațională, a avut de la început ideea de a organiza mai multe centre de asistență, în diferite țări în cari se găseau refugiați români în număr mai mare.

Astfel, în mai 1948, domnul dr. Constantin Teodoru, ajutat pentru început de doamna Elise Soutzo, a pus bazele unui centru de primire în Salzburg (Austria), care a întreținut mai târziu un cămin, acordând și masă gratuită refugiaților nevoiași. Această acțiune a fost finanțată integral de către Consiliul ecumenic al bisericilor de la Geneva. Acțiunea Comitetului de la Salzburg, venită într-un timp când nevoia era foarte mare, a fost binevenită. Din cauza cerințelor mari însă, desigur că mijloacele modeste puse la dispoziție n-au putut soluționa problema asistenței decât parțial. Aceasta a determinat Misiunea Vaticanului să intervină viguros. Comitetul de asistență a românilor de la Salzburg a funcționat până la data de aproximativ 12 iunie 1951, când și-a încetat activitatea în urma plecării la Paris a d-lui maior Croitoru, ultimul delegat al Comitetului de asistență a românilor în Salzburg.

(Va urma)

CONTENTS (Romanian History) ● **G. Călinescu** Why do we not deal with the vending machine ● **A.E. Budura** 109 pieces of Chinese culture exhibition „Huaxia nation treasures – a cultural bridge of Eurasia“ at the National History Museum ● **L.L. Watts** Romanian contributions to the ending of Vietnam war and Moscow deception measures ● **A. Golopenția, G. Damian** Forecasts accomplished after 50 years ● **T. Smeu** The Truth Mixt Commission: political and diplomatic implications ● **N. Ionescu-Gură** December 1970. Ceausescu agrees to the reburial of Iuliu Maniu and Ion Mihalache ● **F. Banu** The exhibition „Securitatea – an instrument of the dictatorship“, by CNSAS, hosted in the Parliament Palace ● **I. Popescu** Ritual-magic thresholds of the village and their dangers for the children ● **V. Avram** Stories about the pilots of the Group 8 Assault On the Eastern Front ● **G. Filitti** Letters from former days. Interventions for medals at Istanbul and correspondence among socialists ● **M. Cazacu** Why we don't like horse meat. An historical point of view ● **L. Prisac** The soviets start the process of manufacturing the Moldavian nation, different from the Romanian one (II) ● **A.-S. Ionescu** Mode, clothing, manners and gallant adventures in the first half of the 19th century Romania (II) ● **C. Oprea** The state of the Catholic Church in the fifties according to Italian diplomatic documents ● **M. Sala** High ranking servants who took care of the Prince's dinner and sleeping room ● **N. Dădărlat** Salistea Sibiului and Picu Patrut ● **G. Roșu** Once upon a time. Palm Sunday ● **L. Wellmann** Ceausescu-Kadar meeting, June 1977 ● **V. Buga** Romanian and Russian historians talks in Constanta, September 2012 ● In Bucharest, 50 years ago ● Romanian Documents at Hoover Institution (CXXXVI). The situation of the Romanian exile

СОДЕРЖАНИЕ (Румынская история) ● **Дж. Кэлинеску** Почему нам не нравятся автоматы в магазинах? Потому, что они не могут взятку давать ● **А.Е. Будура** Национальный Исторический Музей представляет 109 свидетельств китайской цивилизации, составляющих выставку „Сокровище китайской культуры, соединительный мост Евразии“ ● **Л.Л. Уаттс** Вклад Румынии в завершении вьетнамской войны и мероприятия Москвы по дезинформации ● **А. Голепенция, Дж. Дамиан** Прогнозы, которые сбывались через 50 лет ● **Т. Смеу** Деятельность Совместной Комиссии Прута – политические и дипломатические последствия ● **Н. Ионеску-Гура** В декабре 1970 Чаушеску согласился с перезахоронением И. Маниу и И. Михалаке ● **Ф. Бану** Выставка „Секуритате – инструмент диктатуры“, организованная Советом Изучения Архив Секуритате в Дворце Парламента Румынии ● **И. Попеску** Ритуально-магические пороги детского мира ● **В. Аврам** Происшествия лётчиков 8 Штурмовой Группы на Восточном фронте ● **Дж. Филиитти** Письма бывших времён. Ходатайства по получении наград; переписка между социалистами ● **М. Казаку** Почему мы не любим конину: историческая точка зрения ● **Л. Присак** Советские начинают процесс «создания» молдавской нации, различающейся от румынской (II) ● **А.-С. Ионеску** Мода, одевания, нравы, любовные приключения в румынском обществе первой половины XIX в. (II) ● **К. Опри** Итальянские дипломатические документы о положении католической церкви в Румынии в 50-ые годы ● **М. Сала** Сановники, обслуживающие государи ● **Н. Дăдărlat** Пикю Пăтруд и Силиштя Сибии ● **Дж. Рошу** Жили-были. Праздники вербной недели ● **Л. Веллмман** Июнь 1977. Встреча Чаушеску – Кадар ● **В. Буга** Русские и румынские историки встречались в сентябре 2012 в Констанце ● В Бухаресте, 50 лет тому назад ● Румынские документы в Гуверском Институте (CXXXVI). Положение румынской эмиграции

magazin istoric

Apare lunar, se găsește de vânzare la chioșcurile de difuzare a presei. Abonamentele se fac la oficiile poștale, factorii poștali de la orașe și de la sate sau la redacție (pentru cititorii din București).

Cititorii din străinătate se pot abona direct la redacție, pe adresa Piața Valter Măărăcineanu, nr. 1-3, sector 1 PO Box 15-702, cod 010155, București, România; e-mail: mistoric@gmail.com sau mistoric1967@yahoo.com; cont bancar B.C.R., sucursala Sala Palatului, RO80RNCB0080005630130002 (USD) sau RO15RNCB0080005630130008 (EURO). Plata se poate face prin virament sau cec bancar. Prețul unui abonament pe un an este de 75 EURO sau 90 USD. Vă rugăm să indicați adresa poștală unde doriți să primiți revista și data de la care să înceapă abonamentul.

Tiparul executat la Compania Națională a Imprimeriilor „Coresi“ S.A. – București
ISSN 0541-881X

Lei 5,50

DIALOG CU CITITORII

2%

Puteți direcționa 2% din impozitul anual către Fundația Culturală Magazin Istoric, cont RO10 RNCB0080005630130001, B.C.R., Sucursala Sala Palatului, C.I.F. RO 1590422

ACUM 46 DE ANI

Domnul învățător PETRU GALIȘ, din localitatea Cizer, județul Sălaj, adaugă răspunsului la blitz concurs: Sunt un umil învățător de la țară, acolo unde m-am născut, unde am muncit și unde vreau să mă sting din viață. În anul 1966 eram elev la Liceul Pedagogic din Cluj, în anul III. Profesoara de istorie, Maria Bocu, ne spunea: „Măi copii, în curând o să apară o revistă intitulată: *Magazin istoric*“. Și așa a fost! În aprilie 1967 a apărut primul număr. L-am procurat, l-am citit și încă îl mai dețin. De atunci nu m-am despărțit de el. Doar câteva numere îmi lipsesc din colecție!

Revista m-a influențat pozitiv în activitatea de la clasă și în societate. Pot spune chiar

că ea m-a determinat să mă ocup de istoria locală. Astfel, pentru gradul didactic I mi-am ales tema: *Educația patriotică a elevilor prin folosirea elementelor de istorie locală* (1982). Continuând cercetările am scris trei cărți: *Veronica din Sălaj – o poetă uitată*, publicată în anul 2001, împreună cu profesorul Gheorghe Perneșiu; o monografie a școlii din Cizer, *Școală veche-n sat străvechi*, împreună cu soția, Zoia Galiș, apărută în 2007, și *CIZER – 790 file de monografie*, apărută în 2009, dar și multe articole, cu diferite teme, în presa locală.

DOUĂ NUME,
ACELAȘI PERSONAJ

Domnul DUMITRU POPESCU, din Cluj, ne întreabă

dacă regele ungar Ladislau cel Mare, personaj care apare în articolul domnului Matei Cazacu, publicat în nr. 2/2013, este același cu Ludovic cel Mare, căci anii de domnie corespund. Desigur, este același. Numele Ludovic apare în lucrările occidentale, de unde a fost preluat și la noi ca atare.

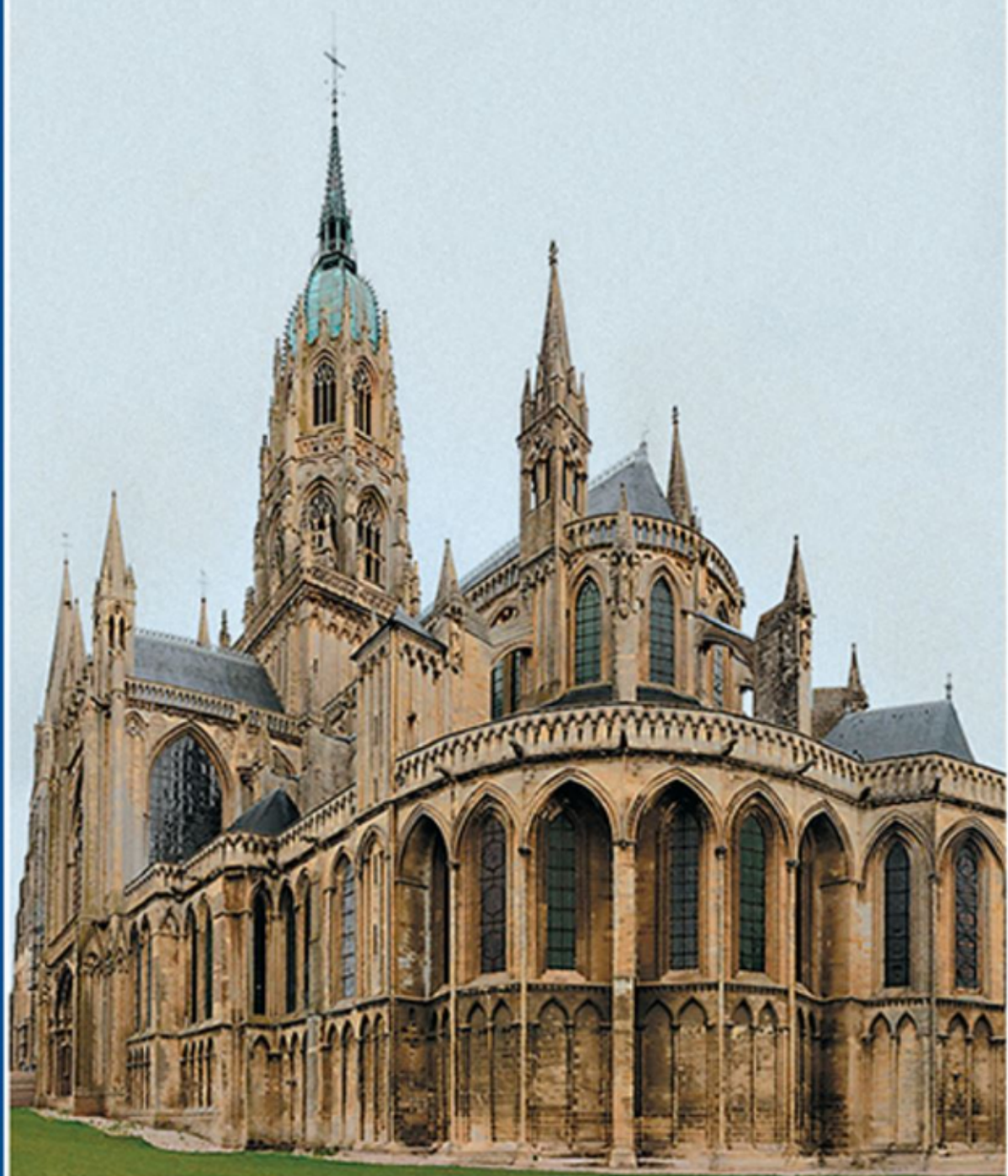

Dragi cititori, vă puteți asigura continuitatea colecției revistei Magazin istoric prin abonarea la oficiile Poștei Române. Revista Magazin istoric figurează în catalogul Poștei Române, la poziția 19.356.

Revista poate fi ridicată și de la sediul redacției din Piața Valter Mărăcineanu, nr. 1-3, etajul 3, camera 287, sector 1. Vă punem la dispoziție, cu abonament, și versiunea on-line a revistei www.magazinistoric.ro, unde aveți acces de la primul număr, aprilie 1967.

Îi rugăm pe autorii și colaboratorii revistei noastre să ne trimită fotografiile care însoțesc articolele pe adresele de e-mail: mistoric@gmail.com și mistoric1967@yahoo.com; de asemenea, să redacteze articolele cu diacritice românești.

magazin istoric

5 948384 040074

04